

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธีเพื่อพัฒนาการจัดประสบการณ์ตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ เพื่อส่งเสริมความสามารถทางภาษา ด้านการพูด และการเขียนของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสอนตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ ดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546
 2. ทฤษฎีและแนวคิดพื้นฐาน
 - 2.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์
 - 2.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของบรูเนอร์
 - 2.3 ทฤษฎีวิวัฒนาการเชิงสังคมของไวทสกอสกี
 - 2.4 ทฤษฎีเงื่อนไขการเรียนรู้ของกานเย
 - 2.5 แนวคิดทางการศึกษาของดิวอี่
 3. ภาษาและความหมายของภาษา
 - 3.1 ความหมายของภาษา
 - 3.2 ความสำคัญของภาษา
 - 3.3 การเตรียมความพร้อมทางภาษา
 - 3.4 พัฒนาการทางภาษาสำหรับเด็กปฐมวัย
 4. การพัฒนาความสามารถทางภาษา
 5. ความสามารถทางภาษาด้านการพูด
 - 5.1 ความหมายของการพูด
 - 5.2 ความสำคัญของการพูด
 - 5.3 พัฒนาการความสามารถด้านการพูด
 - 5.4 แนวทางและกิจกรรมในการส่งเสริมความสามารถด้านการพูด
 - 5.5 การจัดประสบการณ์ส่งเสริมการพูด
 - 5.6 ทฤษฎี แนวคิด หลักการและองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทาง
- การพูด
6. ความสามารถทางภาษาด้านการเขียน
 - 6.1 ความหมายของการเขียน
 - 6.2 ความสำคัญของการเขียน
 - 6.3 จุดมุ่งหมายของการเขียน
 - 6.4 องค์ประกอบของการเขียน
 - 6.5 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเขียน

- 6.6 ลักษณะและพัฒนาการเขียนของเด็กปฐมวัย
- 6.7 แนวทางส่งเสริมการเขียน
- 7. แนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ
 - 7.1 ความหมายของการสอนภาษาแบบธรรมชาติ
 - 7.2 ความสำคัญของการสอนภาษาแบบธรรมชาติ
 - 7.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสอนตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ
 - 7.4 หลักการที่เกี่ยวข้องกับการสอนตามแนวภาษาแบบธรรมชาติ
 - 7.5 การเรียนการสอนแบบภาษาธรรมชาติ
 - 7.6 ลักษณะของห้องเรียนที่ใช้แนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ
 - 7.7 บทบาทครูในการจัดการเรียนการสอนแบบภาษาธรรมชาติ
 - 7.8 กิจกรรมและการเรียนการสอนภาษาแบบธรรมชาติ
 - 7.9 การประเมินผลการเรียนรู้แบบภาษาธรรมชาติ
 - 7.10 พัฒนาการด้านการเขียนตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ
- 8. แผนการจัดประสบการณ์
 - 8.1 ความหมายของแผนการจัดประสบการณ์
 - 8.2 ความสำคัญของแผนการจัดประสบการณ์
 - 8.3 องค์ประกอบของแผนการจัดประสบการณ์
- 9. การวิจัยแบบผสมวิธี
 - 9.1 ความเป็นมาวิจัยแบบผสมวิธี
 - 9.2 สาเหตุที่ต้องมีวิธีวิจัยแบบผสมวิธี
 - 9.3 ความหมายและคุณลักษณะการวิจัยแบบผสมวิธี
 - 9.4 พัฒนาการของการวิจัยแบบผสมวิธี
 - 9.5 การออกแบบการวิจัยแบบผสมวิธี
 - 9.6 ปัญหาที่พบในการใช้วิธีการวิจัยแบบผสมวิธี
 - 9.7 ประโยชน์ของการวิจัยแบบผสมวิธี
- 10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 10.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 10.2 งานวิจัยต่างประเทศ
- 11. กรอบแนวคิดในการวิจัย

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 สำหรับเด็กอายุ 3 - 5 ปี (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 22) เป็นการจัดการศึกษาในลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาในลักษณะเลี้ยงดู และให้การศึกษาเด็กจะพัฒนาทั้งร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญาตามวัย และความสามารถของแต่ละบุคคล

จุดหมาย

มุ่งให้เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถ และความแตกต่างระหว่างบุคคล จึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนี้

1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี
2. กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรงใช้ได้อย่างคล่องแคล่วและประสานสัมพันธ์กัน
3. มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข
4. มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ตั้งงาม
5. ชื่นชม และแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว และรักการออกกำลังกาย

กำลังกาย

6. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย
7. รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย
8. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
9. ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย
10. มีความสามารถในการคิด และการแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย
11. มีจินตนาการและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
12. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้

คุณลักษณะตามวัย

เป็นความสามารถตามวัย หรือพัฒนาการตามธรรมชาติ เมื่อเด็กมีอายุถึงวัยนั้น ๆ ผู้สอนจำเป็นต้องทำความเข้าใจคุณลักษณะตามวัยของเด็ก เพื่อนำไปพิจารณาจัดประสบการณ์ให้เด็กแต่ละวัยได้อย่างเหมาะสม เพื่อเป็นข้อมูลไปช่วยในการพัฒนาเด็กให้เต็มตามศักยภาพและความสามารถ พัฒนาการเด็กในแต่ละช่วงอายุเร็วหรือช้ากว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และการพัฒนาจะเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

เด็กอายุ 4 ปี

พัฒนาการด้านร่างกาย

1. ร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ มีน้ำหนัก ส่วนสูง และมีเส้นรอบศีรษะตามเกณฑ์อายุ
2. รับลูกบอลได้ด้วยมือทั้งสอง
3. เดินขึ้น ลงบันไดสลับเท้าได้
4. กระโดดขาเดียวอยู่กับที่ได้
5. วิ่งและหยุดได้อย่างคล่อง
6. ใช้กรรไกรตัดกระดาษให้อยู่ในแนวเส้นตรงตามที่กำหนดให้

7. เขียนรูปสี่เหลี่ยมตามแบบได้
8. ร้อยลูกปัดขนาดเล็กได้

พัฒนาการด้านอารมณ์ และจิตใจ

1. ชอบทำทนายผู้ใหญ่
2. เริ่มควบคุมอารมณ์ได้บางขณะ
3. รู้บทบาทหน้าที่ของตนเอง
4. รู้จักเลือกเล่นสิ่งที่ตนชอบ สนใจ
5. เริ่มรู้จักชื่นชมความสามารถ และผลงานของตนเองและผู้อื่น
6. แสดงความรักเพื่อนและสัตว์เลี้ยง
7. ไม่ทำร้ายผู้อื่นและทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน
8. ไม่แย่งหรือหยิบของของผู้อื่นมาเป็นของตน
9. รู้จักเก็บของเล่นเข้าที่
10. รู้จักรอคอยอย่างเหมาะสมกับวัย
11. รู้จักการตัดสินใจในเรื่องง่ายๆ และเริ่มเรียนรู้ผลที่เกิดขึ้น

พัฒนาการด้านสังคม

1. แต่งตัวได้ด้วยตนเอง
2. รับประทานอาหารได้ด้วยตนเอง โดยไม่หกเลอะเทอะ
3. รู้จักทำความสะอาดหลังจากเข้าห้องน้ำ ห้องส้วม
4. เล่นร่วมกับผู้อื่นได้
5. เริ่มช่วยเหลือผู้อื่น
6. ปฏิบัติตามกฎ กติกาที่ตกลง ร่วมกัน
7. มีความรับผิดชอบงานที่มอบหมาย
8. รู้จักแสดงความเคารพ
9. ทิ้งขยะได้ถูกที่
10. รู้จักรักษาสิ่งของที่ใช้ร่วมกัน

พัฒนาการด้านสติปัญญา

1. ฟังแล้วปฏิบัติตามคำสั่งต่อเองได้
2. บอกชื่อ นามสกุลของตนเองได้
3. ชอบถาม “ทำไม”
4. เขียนภาพสัญลักษณ์ตามความต้องการของตนเองได้
5. ชี้และบอกสีได้ประมาณ 4-6 สี
6. พูดเกี่ยวกับ “เมื่อวานนี้” “วันนี้” “พรุ่งนี้”
7. จำแนกสิ่งต่างๆ ด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้าได้

8. สำรวจ และทดลองเล่นกับของเล่นหรือสิ่งของต่างๆ ตามความคิดของตนได้
9. เล่านิทานหรือเรื่องราวตามจินตนาการได้
10. เคลื่อนไหวท่าทางตามความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการได้
11. เรียนรู้จากการสังเกตฟังด้วยตนเอง

เด็กอายุ 5 ปี

พัฒนาการด้านร่างกาย

1. มีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ มีน้ำหนัก ส่วนสูง และมีเส้นรอบศีรษะตามเกณฑ์อายุ
2. รับลูกบอลที่กระดอนจากพื้นได้ด้วยมือทั้งสองเดินขึ้น ลงบันไดสลับเท้าได้

อย่างคล่องแคล่ว

3. กระโดดขาเดียวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่อง
4. วิ่งได้เร็ว และหยุดได้ทันที
5. ใช้กรรไกรตัดกระดาษให้อยู่ในแนวเส้นตรงตามที่กำหนดได้
6. เขียนรูปร่างสามเหลี่ยมตามแบบได้
7. ร้อยลูกปัดขนาดเล็กได้
8. ใช้ก้ามเนื้อเล็กได้ดี เช่น ดึงกระดุม ผูกเชือกกรองเท้า ฯลฯ

พัฒนาการด้านอารมณ์ และจิตใจ

1. แสดงความรักเพื่อน และสัตว์เลี้ยง
2. ไม่ทำร้ายผู้อื่น และทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน
3. ไม่แย่งหรือหยิบของของผู้อื่นมาเป็นของตน
4. รู้จักเก็บของเล่นเข้าที่
5. รู้จักรอคอยอย่างเหมาะสมกับวัย
6. รู้จักการตัดสินใจในเรื่องง่ายๆ และเริ่มเรียนรู้ผลที่เกิดขึ้น
7. ระบุบทบาทหน้าที่ของตนเอง และหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
8. รู้จักเลือกเล่น ทำงานตามที่ตนชอบสนใจและทำได้
9. รู้จักชื่นชมในความสามารถ และผลงานของตนเอง และผู้อื่น
10. แสดงความรักเด็กที่เล็กกว่า และสัตว์เลี้ยงต่างๆ
11. ไม่ทำร้ายผู้อื่น และไม่ทำให้ผู้อื่นเสียใจ
12. ไม่หยิบของของผู้อื่นมาเป็นของตน
13. รู้จักจัดเก็บของเล่นเข้าที่
14. รู้จักรอคอย และเข้าแถวตามลำดับก่อนหลัง
15. รู้จักการตัดสินใจในเรื่องง่ายๆ และยอมรับผลที่เกิดขึ้น

พัฒนาการด้านสังคม

1. เลือกร่างกายของตนเองได้ และแต่งตัวได้
2. ใช้เครื่องมือเครื่องใช้ในการรับประทานอาหารได้
3. ทำความสะอาดร่างกายได้
4. เล่นหรือทำงานร่วมกันในกลุ่มย่อยได้
5. รู้จักการให้ และการรับ
6. ปฏิบัติตามกฎระเบียบของสถานศึกษา
7. ตั้งใจทำงานที่ได้รับมอบหมายจนเสร็จ
8. แสดงความเคารพได้เหมาะสมกับโอกาส
9. ทิ้งขยะได้ถูกที่
10. ช่วยดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมรอบตัว

พัฒนาการด้านสติปัญญา

1. ฟังแล้วนำมาเล่าถ่ายทอดได้
2. บอกชื่อ นามสกุล อายุ ที่อยู่ของตนเองได้
3. ขอบถาม “ทำไม” “อย่างไร” “ที่ไหน”
4. เขียนชื่อ นามสกุลของตนเองตามแบบได้
5. บอกและจำแนกสีต่างๆ ได้
6. บอกเวลา “เมื่อวานนี้” “วันนี้” “พรุ่งนี้”
7. จำแนกสิ่งต่างๆ ด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้าได้ดี
8. ใช้สิ่งของรอบ ๆ ตัวเป็นสิ่งสมมุติในการเล่น / เล่นบทบาทสมมุติตามจินตนาการ
9. วาดภาพตามความคิดสร้างสรรค์ของตนได้
10. เล่านิทาน เล่าสิ่งที่ตนคิดหรือเรื่องราวตามจินตนาการได้
11. เคลื่อนไหวท่าทางตามความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการได้

จินตนาการ

สาระการเรียนรู้

ใช้เป็นสื่อกลางให้กับเด็ก เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ และด้านสติปัญญา ซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาเด็กให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งนี้สาระการเรียนรู้ประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการ และคุณลักษณะหรือ ค่านิยมคุณธรรม จริยธรรม ความรู้สำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี จะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับ ตัวเด็ก บุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก ธรรมชาติรอบตัวเด็ก และสิ่งต่างๆ รอบตัวเด็ก ที่เด็กมีโอกาสใกล้ชิด หรือมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน และเป็นสิ่งที่เด็กสนใจ จะไม่เน้นเนื้อหา การท่องจำในส่วนที่เกี่ยวข้องข้องกับทักษะ หรือกระบวนการจำเป็นต้องบูรณาการ ทักษะที่สำคัญ และจำเป็นสำหรับเด็ก เช่น ทักษะการเคลื่อนไหว ทักษะทางสังคม ทักษะการคิด ทักษะการใช้ภาษา คณิตศาสตร์ และ

วิทยาศาสตร์เป็นต้น และควรปลูกฝังให้เด็กเดเจตคติที่ดี มีค่านิยมที่พึงประสงค์สาระการเรียนรู้ กำหนดเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. ประสบการณ์สำคัญ

เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาเด็ก ทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา ช่วยให้เด็กเกิดทักษะที่สำคัญสำหรับการสร้างองค์ความรู้ โดยให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุ สิ่งของ บุคคลต่างๆที่อยู่รอบตัว รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ไปพร้อมกันด้วยประสบการณ์สำคัญ มี ดังนี้

1.1 ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการ ด้านร่างกาย ได้แก่

1.1.1 การทรงตัวและการประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อใหญ่ เช่น การเคลื่อนไหวอยู่กับที่และ การเคลื่อนไหวเคลื่อนที่ การเคลื่อนไหวพร้อมวัสดุอุปกรณ์ การเล่นเกมเครื่องเล่นสนาม

1.1.2 การประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อเล็ก การเล่นเกมเครื่องเล่นสัมผัส การเขียนภาพและการเล่นกับสีการปั้นและประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ การต่อของ บรจุ เท และแยกชิ้นส่วน

1.1.3 การรักษาสุขภาพ การปฏิบัติตนตามสุขอนามัย

1.1.4 การรักษาความปลอดภัย การรักษาความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่นในกิจวัตรประจำวัน

1.2 ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์ และจิตใจ เป็นการสนับสนุนให้เด็กได้แสดงออกทางอารมณ์ และความรู้สึกที่เหมาะสมกับวัย มีความสุข ร่าเริง แจ่มใสได้พัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สุนทรียภาพ ความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและความเชื่อมั่นในตนเองขณะปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

1.2.1 ดนตรี การแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบเสียงดนตรี การเล่นเกมเครื่องดนตรีง่ายๆ การร้องเพลง

1.2.2 สุนทรียภาพ การชื่นชม และสร้างสรรค์สิ่งสวยงาม การแสดงออกอย่างสนุกสนานกับเรื่องตลก ขำขัน และเรื่องราวเหตุการณ์สนุกสนานต่าง ๆ

1.2.3 การเล่นเกม การเล่นเกมอิสระ การเล่นเกมรายบุคคล การเล่นเกมกลุ่มการเล่นในห้องเรียนหรือนอกห้องเรียน

1.2.4 คุณธรรมจริยธรรม การปฏิบัติตนตามหลักศาสนาที่นับถือ

1.3 ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม เป็นการสนับสนุนให้เด็กได้มีโอกาส ปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมต่างๆ รอบตัว จากการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ผ่านการเรียนรู้ทางสังคม เช่น การเล่นเกม การทำงานกับผู้อื่น การปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน การแก้ปัญหาข้อขัดแย้งต่าง ๆ ฯลฯ ดังนี้

1.3.1 การเรียนรู้ทางสังคม การปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตนเองการเล่นและการทำงานร่วมกับผู้อื่น การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น การแก้ปัญหาในการเล่น การปฏิบัติตามวัฒนธรรมท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ และความเป็นไทย

1.4 ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญาเป็นการสนับสนุนให้เด็กได้รับรู้ เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัว ด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้า ผ่านการคิด การใช้ภาษาการสังเกต การจำแนก และเปรียบเทียบ จำนวน มิติสัมพันธ์ (พื้นที่ / ระยะเวลา) และเวลา ดังนี้

1.4.1 การคิดการรู้จักสิ่งต่างๆ ด้วยการมองฟังสัมผัส ชิมรส และดมกลิ่น การเลียนแบบการกระทำและเสียงต่างๆ การเชื่อมโยงภาพ ภาพถ่าย และรูปแบบต่าง ๆ กับสิ่งของหรือสถานที่จริง การรับรู้และแสดงความรู้สึกผ่านสื่อวัสดุ ของเล่น และผลงาน การแสดงความคิดสร้างสรรค์ผ่านสื่อวัสดุต่าง ๆ

1.4.2 การใช้ภาษา การแสดงความรู้สึกด้วยคำพูด การพูดกับผู้อื่นเกี่ยวกับประสบการณ์ของตนเองหรือเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับตนเองการอธิบายเกี่ยวกับสิ่งของ เหตุการณ์และความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ การฟังเรื่องราวนิทาน คำคล้องจอง คำกลอน การเขียนในหลายรูปแบบผ่านประสบการณ์ที่สื่อความหมายต่อเด็กเขียนภาพเขียนขีดเขียน เขียนคล้ายตัวอักษร เขียนเหมือนสัญลักษณ์เขียนชื่อตนเองการอ่านในหลายรูปแบบผ่านประสบการณ์ที่สื่อความหมายต่อเด็ก อ่านภาพหรือสัญลักษณ์จากหนังสือนิทาน / เรื่องราวที่สนใจ

1.4.3 การสังเกต การจำแนก และการเปรียบเทียบ การสำรวจ และอธิบายความเหมือนความต่าง ของสิ่งต่าง ๆ การจับคู่ การจำแนก และการจัดกลุ่ม การเปรียบเทียบเช่น ยาว / สั้น ชรุชระ / เรียบ การเรียงลำดับ การคาดคะเนสิ่งต่าง ๆ การทดลองสิ่งต่าง ๆ การสืบค้นข้อมูล การใช้หรืออธิบายสิ่งต่าง ๆ ด้วยวิธีการที่ หลากหลาย

1.4.4 จำนวน เช่น การเปรียบเทียบจำนวนมากกว่า น้อยกว่า เท่ากันการนับสิ่งต่างๆ การจับคู่หนึ่งต่อหนึ่ง การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของจำนวนหรือปริมาณ

1.4.5 มิติสัมพันธ์ (พื้นที่ / ระยะเวลา) เช่นการต่อเข้าด้วยกัน การแยกออก การบรรจุ และการเทออก การสังเกตสิ่งต่างๆ และสถานที่จากมุมมองที่ต่างกัน การอธิบายในเรื่องตำแหน่งของสิ่งต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน

1.4.6 เวลาการเริ่มต้น และการหยุดการกระทำโดยสัญญาณ การเปรียบเทียบเวลา เช่น ตอนเช้า ตอนเย็น เมื่อวานนี้ พรุ่งนี้ ฯลฯ การเรียงลำดับเหตุการณ์ต่าง ๆ การสังเกตความเปลี่ยนแปลงของฤดู

สาระที่ควรเรียนรู้

เป็นเรื่องราวรอบตัวเด็กที่นำมาเป็นสื่อในการจัดกิจกรรมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ไม่เน้นการท่องจำเนื้อหา โดยคำนึงถึงประสบการณ์ และสิ่งแวดล้อมในชีวิตจริงของเด็ก สาระที่ควรเรียนรู้ มีดังนี้

1. เรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็ก เด็กควรรู้จักชื่อ นามสกุล รูปร่าง หน้าตาของตน รู้จักอวัยวะต่างๆ และวิธีระมัดระวังร่างกายให้สะอาด ปลอดภัย มีสุขอนามัยที่ดี เรียนรู้ที่จะเล่นและทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองคนเดียวหรือกับผู้อื่น ตลอดจนเรียนรู้ที่จะแสดงความคิดเห็นความรู้สึก และแสดงมารยาทที่ดี

2. เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก เด็กควรได้มีโอกาสรู้จักและรับรู้เรื่องราว เกี่ยวกับครอบครัว สถานศึกษา ชุมชน รวมทั้งบุคคลต่าง ๆ ที่เด็กต้องเกี่ยวข้องหรือมีโอกาสใกล้ชิด และมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน

3. ธรรมชาติรอบตัว เด็กควรจะได้รู้จักสิ่งมีชีวิตที่เป็นต้นไม้ ดอกไม้ สัตว์ รวมทั้งความเปลี่ยนแปลงของโลกที่แวดล้อมเด็กตามธรรมชาติ เช่น ฤดูกาล กลางวัน กลางคืน

4. สิ่งต่าง ๆ รอบตัวเด็ก เด็กควรได้รู้จักสิ่งของเครื่องใช้ ยานพาหนะ และการสื่อสารต่างๆ ที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวันของเด็ก

หลักการจัดประสบการณ์การเล่น และการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กโดยองค์รวมอย่างต่อเนื่อง

1. การจัดประสบการณ์การเล่น และการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กโดยองค์รวมอย่างต่อเนื่อง

2. เน้นเด็กเป็นสำคัญสนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคล และบริบทของสังคมที่เด็กอาศัยอยู่

3. การประเมินพัฒนาการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์

แนวการจัดประสบการณ์

1. จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการ คือ เหมาะกับอายุวุฒิภาวะ และระดับพัฒนาการ

2. สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของเด็กวัยนี้ คือเด็กได้ลงมือกระทำเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า ได้แก่ การเคลื่อนไหว สำรวจ เล่น สังเกต สืบค้น ทดลอง และคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง

3. จัดประสบการณ์แบบบูรณาการ ทั้งทักษะและสาระการเรียนรู้

4. จัดประสบการณ์ให้เด็กได้เริ่มคิด วางแผน ตัดสินใจ ลงมือกระทำและนำเสนอความคิดโดยผู้สอนเป็นผู้สนับสนุน อำนวยความสะดวก และเรียนรู้ร่วมกัน

5. ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย และอยู่ในวิถีชีวิตของเด็ก

6. ส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดี และทักษะการใช้ชีวิตประจำวัน สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์

การจัดกิจกรรมประจำวัน

1. กำหนดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัยของเด็กในแต่ละวัน

2. กิจกรรมที่ต้องใช้ความคิด ไม่ควรใช้เวลาต่อเนื่องนานเกินกว่า 20 นาที

3. กิจกรรมที่เด็กมีอิสระเลือกเล่นเสรี เช่นการเล่นตามมุม การเล่นกลางแจ้ง ใช้เวลาประมาณ 40 - 50 นาที

4. กิจกรรมควรมีความสมดุลระหว่างกิจกรรมในห้อง และนอกห้อง

ขอบข่ายของกิจกรรมประจำวัน

1. การพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ เพื่อให้เด็กพัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อใหญ่ การเคลื่อนไหว และความคล่องแคล่วในการใช้วัยวะต่างๆ
2. การพัฒนากล้ามเนื้อเล็ก เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อเล็ก การประสานสัมพันธ์ระหว่างตากับมือ
3. การพัฒนาอารมณ์ จิตใจ และปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง และผู้อื่น มีความเชื่อมั่น กล้าแสดงออก มีวินัยในตนเอง รับผิดชอบซื่อสัตย์ ประหยัด
4. การพัฒนาสังคม นิสสัย เพื่อให้เด็กแสดงออกอย่างเหมาะสม และอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข ช่วยเหลือตนเองในการจัดกิจวัตรประจำวัน มีนิสัยรักการทำงาน รู้จัก รับผิดชอบ รับผิดชอบต่อตนเอง และผู้อื่น
5. การพัฒนาการคิด เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดรวบยอด สังเกต จำแนก เปรียบเทียบ จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับเหตุการณ์ แก้ปัญหาจึงควรจัดกิจกรรมให้เด็กได้สนทนา อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทดลอง ศึกษาออกสถานที่ประกอบอาหาร หรือจัดให้เด็กได้ เล่นเกมการศึกษาที่เหมาะสมกับวัยอย่างหลากหลาย
6. การพัฒนาภาษาเพื่อให้เด็กมีโอกาสนำภาษาสื่อสารถ่ายทอด ความรู้สึก ความนึกคิด ความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ที่เด็กมีประสบการณ์ ควรจัดกิจกรรมทางภาษาให้มีความ หลากหลายในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้
7. การส่งเสริมจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ โดยใช้กิจกรรมศิลปะและดนตรี เป็นสื่อ ใช้การเคลื่อนไหวและจังหวะตามจินตนาการให้ประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ตามความคิด สร้างสรรค์ของเด็ก เล่นบทบาทสมมุติในการเล่นมุมต่างๆ เล่นน้ำ เล่นทราย เล่นก่อสร้าง สิ่งต่าง ๆ เช่น แท่งไม้

ตารางที่ 1 วิเคราะห์คุณลักษณะตามวัยด้านสติปัญญาเรื่องการฟัง พูด อ่าน เขียน และการสื่อสาร

พัฒนาการ อายุ	อายุ 4 ปี	อายุ 5 ปี
การฟัง พูด อ่าน เขียนและการ สื่อสาร	<ol style="list-style-type: none"> 1. ฟังคำสั่ง 3 - 4 ขั้นตอนและสามารถปฏิบัติตามได้ 2. พูดคำคล้องจองร้องเพลงสั้น ๆ ได้ 3. ชักถาม / ตอบ คำถามอะไรทำไม อย่างไร 4. สนทนาโต้ตอบหรือเล่าเรื่องเป็นประโยคต่อเนื่อง 5. เลือกหนังสือที่ตนสนใจให้ผู้อื่นอ่านให้ฟัง 6. ชีตเขียนเป็นเส้นคล้ายตัวหนังสือ 7. บอกชื่อและนามสกุลได้ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ฟังคำสั่งหลายขั้นตอนที่ไม่เกี่ยวข้องและสามารถปฏิบัติตามได้ 2. พูดได้คล่องแคล่วและแสดงความคิดเห็น 3. ชักถามสิ่งที่สงสัยและร่วมอภิปรายหาคำตอบ 4. เรียกชื่อและรู้จักสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้ตัว ชุมชนและสังคมมากขึ้น 5. ทำทำอ่านหนังสือโดยอาศัยภาพและความจำ 6. เขียนชื่อของตนเอง คำ ข้อความที่ลอกแบบหรือจำมา 7. ใช้ทำทางประกอบการเล่าเรื่อง

ตารางที่ 2 โครงสร้างของหลักสูตร

สาระที่ควรเรียนรู้	ประสบการณ์สำคัญ
<p>1. เรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็ก เด็กควรรู้ชื่อนามสกุล รูปร่าง หน้าตา รู้จักอวัยวะต่าง ๆ วิธีระมัดระวังร่างกายให้สะอาด ปลอดภัย เรียนรู้ที่จะ เล่นและทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองคนเดียวหรือ กับผู้อื่น ตลอดจนผู้ที่จะแสดงความ คิดเห็น ความรู้สึก และแสดงมารยาทที่ดี</p>	<p>1. ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกาย</p> <p>1.1 การทรงตัวและการประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อใหญ่</p> <p>1.1.1 การเคลื่อนไหวอยู่กับที่และการเคลื่อนไหวเคลื่อนที่</p> <p>1.1.2 การเคลื่อนไหวพร้อมอุปกรณ์</p> <p>1.1.3 การเล่นเครื่องเล่นสนาม</p> <p>1.2 การประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อเล็ก</p> <p>1.2.1 การเล่นเครื่องเล่นสัมผัส</p> <p>1.2.2 การเขียนภาพและการเล่นกับสี</p> <p>1.2.3 การปั้นและประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ด้วยดินเหนียว ดินน้ำมัน แป้งไม้ เศษวัสดุ ฯลฯ</p> <p>1.2.4 การต่อของ บรจุ เท และแยกชิ้นส่วน</p>
<p>2. เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลและสถานที่แวดล้อม เด็ก เด็กควรได้มีโอกาสรู้จักและรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับครอบครัวสถานศึกษา ชุมชน รวมทั้งบุคคลต่าง ๆ ที่เด็กเกี่ยวข้องหรือมีโอกาสใกล้ชิด และมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน</p>	<p>2. ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ</p> <p>2.1 ดนตรี</p> <p>2.1.1 การแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบเสียงดนตรี</p> <p>2.1.2 การเล่นเครื่องดนตรีง่าย ๆ เช่น เครื่องดนตรีประเภทเคาะ ประเภทตี ฯลฯ</p> <p>2.1.3 การร้องเพลง</p> <p>2.2 สุนทรียภาพ</p> <p>2.2.1 การชื่นชมและสร้างสรรค์สิ่งสวยงาม</p> <p>2.2.2 การแสดงออกอย่างสนุกสนานกับเรื่องตลกขบขัน และเรื่องราว / เหตุการณ์ที่สนุกสนานต่าง ๆ</p> <p>2.3 การเล่นอิสระ</p> <p>2.3.1 การเล่นอิสระ</p>

สาระที่ควรเรียนรู้	ประสบการณ์สำคัญ
<p>3. ธรรมชาติรอบตัว เด็กควรจะได้เรียนรู้สิ่งมีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิต รวมทั้งความเปลี่ยนแปลงของโลกที่แวดล้อมเด็กตามธรรมชาติ เช่น ฤดูกาล กลางวัน กลางคืน ฯลฯ</p>	<p>2.3 การเล่นอิสระ</p> <p>2.3.1 การเล่นอิสระ</p> <p>2.3.2 การเล่นรายบุคคล กลุ่มย่อย กลุ่มใหญ่</p> <p>2.3.3 การเล่นในห้องเรียนและนอกห้องเรียน</p> <p>2.3.4 การปฏิบัติตนตามหลักศาสนาที่นับถือ</p> <p>3. ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม</p> <p>3.1 การเรียนรู้ทางสังคม</p> <p>3.1.1 การปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตนเอง</p> <p>3.1.2 การเล่นและการทำงานร่วมกับผู้อื่น</p> <p>3.1.3 การวางแผนตัดสินใจเลือกและลงมือปฏิบัติ</p> <p>3.1.4 การมีโอกาสได้รับความรู้สึก ความสนใจและความต้องการของตนเองและผู้อื่น</p> <p>3.1.5 การมีประสบการณ์ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น</p> <p>3.1.6 การแก้ปัญหาในการเล่น</p> <p>3.1.7 การมีประสบการณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นและความเป็นไทย</p>
<p>4. สิ่งต่าง ๆ เด็ก เด็กควรจะได้รู้จักสี ขนาด รูปร่าง รูปทรง น้ำหนัก ผิวสัมผัสของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว สิ่งของเครื่องใช้ ยานพาหนะและการสื่อสารต่าง ๆ ที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน</p>	<p>4. ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา</p> <p>4.1 การคิด</p> <p>4.1.1 การรู้จักสิ่งต่าง ๆ ด้วยการมองเห็น สัมผัส ชิมรส และดมกลิ่น</p> <p>4.1.2 การเลียนแบบการกระทำและเสียงต่าง ๆ</p> <p>4.1.3 การเชื่อมโยง ภาพถ่าย และรูปแบบต่างๆ กับสิ่งของหรือสถานที่จริง</p>

สาระที่ควรเรียนรู้	ประสบการณ์สำคัญ
	<p>4.1.4 การรับรู้และแสดงความรู้สึกผ่านสื่อ วัสดุ ของเล่น และผลงาน</p> <p>4.1.5 การแสดงความคิดสร้างสรรค์ผ่านสื่อ วัสดุต่าง ๆ</p> <p>4.2 การใช้ภาษา</p> <p>4.2.1 การแสดงความรู้สึกด้วยคำพูด</p> <p>4.2.2 การพูดกับผู้อื่นเกี่ยวกับประสบการณ์ของตนเอง หรือเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง</p> <p>4.2.3 การอธิบายเกี่ยวกับสิ่งของ เหตุการณ์ และความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ</p> <p>4.2.4 การฟังเรื่องราว นิทาน คำคล้องจอง คำกลอน</p> <p>4.2.5 การเขียนในหลายรูปแบบผ่านประสบการณ์ที่สื่อความหมายต่อเด็ก เขียนภาพ เขียนขีดเขียน เขียนคล้ายตัวอักษร เขียนเหมือนสัญลักษณ์ เขียนชื่อตนเอง</p> <p>4.2.6 การอ่านในหลายรูปแบบผ่านประสบการณ์ที่สื่อความหมายต่อเด็ก อ่านภาพหรือสัญลักษณ์จากหนังสือนิทาน / เรื่องที่น่าสนใจ</p> <p>4.3 การสังเกต การจำแนก และการเปรียบเทียบ</p> <p>4.3.1 การสำรวจและอธิบายความเหมือน ความต่างของสิ่งต่าง ๆ</p> <p>4.3.2 การจับคู่ การจำแนก และการจัดกลุ่ม</p> <p>4.3.3 การเปรียบเทียบ เช่น สั้น / ยาว ชรุขระ / เรียบ ฯลฯ</p> <p>4.3.4 การเรียงลำดับสิ่งต่าง ๆ</p> <p>4.3.5 การคาดคะเนสิ่งต่าง ๆ</p>

สาระที่ควรเรียนรู้	ประสบการณ์สำคัญ
	<p>4.3.6 การตั้งสมมติฐาน</p> <p>4.3.7 การทดลองสิ่งต่าง ๆ</p> <p>4.3.8 การสืบค้นข้อมูล</p> <p>4.3.9 การใช้หรืออธิบายสิ่งต่าง ๆ ด้วยวิธีที่หลากหลาย</p> <p>4.4 จำนวน</p> <p>4.4.1 การเปรียบเทียบจำนวนมากกว่า น้อยกว่า เท่ากัน</p> <p>4.4.2 การนับสิ่งต่าง ๆ</p> <p>4.4.3 การจับคู่หนึ่งต่อหนึ่ง</p> <p>4.4.4 การมีประสบการณ์กับจำนวนหรือปริมาณที่เพิ่มขึ้นหรือลดลง</p> <p>4.5 มิติสัมพันธ์ (พื้นที่ / ระยะเวลา)</p> <p>4.5.1 การต่อเข้าด้วยกัน การแยกออก การบรรจุและการเทออก</p> <p>4.5.2 การสังเกตสิ่งต่าง ๆ และสถานที่จากมุมมองที่ต่าง ๆ กัน</p> <p>4.5.3 การมีประสบการณ์และการอธิบายในเรื่องตำแหน่งของสิ่งต่างๆที่สัมพันธ์กัน</p> <p>4.5.4 การมีประสบการณ์และการอธิบายในเรื่องทิศทางการเคลื่อนที่ของคนและสิ่งต่าง ๆ</p> <p>4.5.5 การสื่อความหมายของมิติสัมพันธ์ด้วยภาพวาด ภาพถ่าย และรูปภาพ</p> <p>4.6 เวลา</p> <p>4.6.1 การเริ่มต้นและการหยุดการกระทำโดยสัญญาณ</p> <p>4.6.2 การมีประสบการณ์และเปรียบเทียบเวลา</p> <p>4.6.3 การมีประสบการณ์และกาเรียงลำดับเหตุการณ์ต่าง ๆ การสังเกตความเปลี่ยนแปลงของฤดูต่าง ๆ</p>

ทฤษฎีและแนวคิดพื้นฐาน

1. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget's Cognitive Development Theory) ภาษาและการคิดมักถูกเรียกว่าเป็นกระบวนการของความรู้ความเข้าใจ คนเราใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารและการคิด หากปราศจากความสามารถในการใช้ภาษาแล้วก็แทบเป็นไปไม่ได้เลยที่จะเรียนรู้สิ่งต่างๆ ดังนั้น เพียเจต์ (Piaget) นักจิตวิทยาชาวสวิสเซอร์แลนด์จึงได้เสนอทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาที่กล่าวถึงหน้าที่ของภาษาและการคิดกับลักษณะที่มามีอิทธิพลต่อพัฒนาการเด็ก เพียเจต์ เชื่อว่า พัฒนาการทางสติปัญญาเกิดจากการที่บุคคลปะทะสังสรรค์ (Interact) กับสิ่งแวดล้อม สร้างและทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับภาษา และรวบรวมประสบการณ์ใหม่ไปยังสิ่งที่ตนเข้าใจโดยการเชื่อมโยงข้อมูลใหม่กับข้อมูลเดิมเพื่อปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม พัฒนาการทางสติปัญญาดังกล่าวจะมีลักษณะเดียวกันในช่วงอายุเท่ากันและแตกต่างกันในช่วงอายุต่างกัน (พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา. 2544 : 61) ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์มีสาระสำคัญ ดังนี้

1.1 โครงสร้างทฤษฎี ประกอบด้วย การจัดและรวบรวม (Organization) และการปรับตัว (Adaptation) การปรับตัวนี้ประกอบด้วยกระบวนการ 2 อย่าง คือ การซึมซับและดูดซึม ประสบการณ์ (Assimilation) และการปรับโครงสร้างทางสติปัญญา (Accommodation) ซึ่งการทำความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างของทฤษฎีดังกล่าวจำเป็นต้องศึกษาคำต่อไปนี้ (Wadsworth. 1996 : 14-17)

1.1.1 การจัดและรวบรวม หมายถึง การจัดและรวบรวมกระบวนการต่าง ๆ ภายในเข้าเป็นระบบอย่างต่อเนื่องกัน และเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาตราบที่มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

1.1.2 การปรับตัว หมายถึง การปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมเพื่ออยู่ในสภาพสมดุล ประกอบด้วยการซึมซับหรือดูดซึมประสบการณ์ และการปรับโครงสร้างทางสติปัญญา

1.1.3 การซึมซับหรือดูดซึมประสบการณ์ เกิดขึ้นเมื่อมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ได้พบประสบการณ์ใหม่และให้ประสบการณ์เก่าที่มีอยู่รับประสบการณ์ใหม่เพื่อซึมซับ รวมเข้าอยู่ในโครงสร้างทางสติปัญญา (Cognitive Structure)

1.1.4 การปรับโครงสร้างทางสติปัญญา หมายถึง การเปลี่ยนโครงสร้างของสติปัญญาให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมหรือเป็นการเปลี่ยนแปลงความคิดเดิมให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมใหม่

1.1.5 สกีม่า (Schema) หมายถึง กระบวนการของพฤติกรรมซึ่งเป็นผลมาจากโครงสร้างทางชีววิทยา สกีม่าแบ่งเป็น 2 ชนิด คือ สกีม่าเกิดจากความรู้สึกของอวัยวะเคลื่อนไหว (Sensorimotor Schema) เป็นสกีม่าเบื้องต้นเกี่ยวกับประสาทสัมผัส และสกีม่าเกิดจากกระบวนการคิดการเข้าใจ (Cognitive Schema) เป็นสกีม่าในขั้นแรกที่ผ่านมากระบวนการในสมอง (Internalization) เพื่อตีความโดยนำประสบการณ์เก่ามาประยุกต์เข้ากับสภาวะการณ์ใหม่

1.1.6 การสมดุล (Equilibration) หมายถึง การที่เด็กใช้ความสามารถเดิมที่มีอยู่มาปรับให้เข้ากับประสบการณ์ใหม่เพื่อให้เกิดความสมดุลขึ้นระหว่างประสบการณ์ใหม่กับการรับรู้

1.2 องค์ประกอบที่เสริมสร้างพัฒนาการทางสติปัญญา มี 4 องค์ประกอบ องค์ประกอบแรกคือ วุฒิภาวะ (Maturation) ในการพัฒนาสติปัญญาจะต้องจัดประสบการณ์หรือสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับความพร้อมหรือวัยของเด็ก องค์ประกอบที่ 2 คือ ประสบการณ์ (Experience) มี 2 ชนิด ได้แก่ ประสบการณ์ที่เนื่องมาจากปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ (Physical Environment) และประสบการณ์เกี่ยวกับการคิดหาเหตุผล และคณิตศาสตร์ (Logical-mathematical experience) องค์ประกอบที่ 3 คือ การถ่ายทอดความรู้ทางสังคม (Social Transmission) หมายถึง การที่พ่อแม่ ครู และคนที่อยู่รอบตัวเด็กจะถ่ายทอดความรู้ให้แก่เด็กด้วยกระบวนการซึมซับประสบการณ์และการปรับโครงสร้างทางสติปัญญา และองค์ประกอบที่ 4 คือ กระบวนการพัฒนาสมดุลหรือการควบคุมพฤติกรรมของตนเอง (Self-regulation) เพื่อปรับความสมดุลของพัฒนาการทางสติปัญญาขึ้นไปอีกขั้นหนึ่งซึ่งสูงกว่า (สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2548 : 49-50)

1.3 หลักพัฒนาการคือ พัฒนาการของเด็กเป็นไปตามวุฒิภาวะ เป็นกระบวนการที่แน่นอน นั่นคือพัฒนาการวัยหลังอาจทำนายได้จากลักษณะของวัยตอนต้น และพัฒนาการของเด็ก เป็นไปตามการสะสมการเรียนรู้ (Learning) ที่ได้จากประสบการณ์กับสิ่งแวดล้อมและการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้พัฒนาการของเด็กยังอธิบายได้ด้วยการผสมผสานระหว่างทฤษฎี วุฒิภาวะ (Maturational Theory) และทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Theory) อีกด้วย (พรหมทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, 2547 : 37)

1.4 ชั้นพัฒนาการทางสติปัญญา มี 4 ชั้น คือ ชั้นการใช้กล้ามเนื้อและประสาทสัมผัส (Sensorimotor) ชั้นเตรียมสำหรับความคิดที่มีเหตุผล (Preoperational) ชั้นการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงรูปธรรม (Concrete Operations) และชั้นการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงนามธรรม (Formal Operations) โดยชั้นพัฒนาการที่อยู่ในช่วงปฐมวัย ได้แก่ ชั้นการใช้กล้ามเนื้อและประสาทสัมผัส แรกเกิด-2 ปี เด็กจะซุกซนเคลื่อนไหวอยู่ไม่สุข เป็นความพยายามเข้าใจสิ่งแวดล้อมของเด็กโดยอาศัยประสาทสัมผัสและอวัยวะมอเตอร์ ทั้งนี้เป็นการสร้างสติปัญญาพื้นฐานของเด็กและเป็นการเรียนรู้ความแตกต่างระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อม และชั้นเตรียมสำหรับความคิดที่มีเหตุผล อายุ 2-7 ปี พัฒนาการที่เด่นชัดที่สุดของเด็ก คือ พัฒนาการพูด เด็กเริ่มเรียนรู้ภาษาพูดและเข้าใจท่าทางที่สื่อความหมาย เรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้ดี แต่ยังไม่สามารถรับรู้เป็นส่วนใหญ่ ยังไม่สามารถคิดหาเหตุผลและยกเหตุผลขึ้นอ้างอิงได้ เริ่มเข้าใจสัญลักษณ์และใช้ภาษาแทนความหมายของเหตุการณ์และสิ่งต่างๆ (Piaget, 1976 : 18)

1.5 หลักการสอน มีดังนี้ (พรหมณี ชูทัยเจนจิต, 2538 : 156)

1.5.1 จัดการเรียนการสอนให้เด็กปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม กระตุ้นให้เด็กได้ลงมือกระทำโดยครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกเรียนรู้ ตอบคำถามของเด็ก และเปิดโอกาสให้เด็กแสดงออก

1.5.2 จัดหาอุปกรณ์การเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม มีความเหมาะสม และมีจำนวนเพียงพอ

1.5.3 จัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ให้เด็กได้รับประสบการณ์เรียนรู้ที่มีความหลากหลายในขอบเขตเนื้อหาที่แตกต่างกัน

1.5.4 จัดให้เด็กเรียนรู้จากแรงจูงใจและวินัยในตนเอง ครูเปิดโอกาสให้เด็กได้เลือกกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ให้เด็กได้แสดงพฤติกรรม และมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

1.5.5 จัดการเรียนการสอนโดยไม่ควรเร่งขั้นพัฒนาการ

1.5.6 จัดการเรียนการสอนภาษาโดยคำนึงว่าเด็กรับรู้ส่วนรวม (Whole) มากกว่า ส่วนย่อย (Part)

สรุปได้ว่า ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ กล่าวถึง ความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและการคิด คนเราใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารและการคิด หากปราศจากความสามารถในการใช้ภาษาแล้วก็แทบเป็นไปไม่ได้เลยที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ โครงสร้างทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ เริ่มตั้งแต่เด็กปะทะสังสรรค์กับสิ่งแวดล้อม สร้างและทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับภาษาและชิมชาบหรือดูดซึมประสบการณ์ เมื่อมีประสบการณ์ใหม่เข้ามาเด็กจะเชื่อมโยงให้เข้ากับประสบการณ์เดิมซึ่งเรียกว่าการปรับตัวเพื่อให้เกิดการสมดุลองค์ประกอบที่มี ส่วนเสริมสร้างพัฒนาการทางสติปัญญา คือ วุฒิภาวะ ประสบการณ์การถ่ายทอดความรู้ทางสังคม และกระบวนการพัฒนาสมดุล ตามหลักพัฒนาการของเพียเจต์นั้น นอกจากพัฒนาการของเด็กจะเป็นไปตามวุฒิภาวะแล้ว การเรียนรู้ก็เป็นส่วนหนึ่งของหลักพัฒนาการเช่นกันโดยเกิดขึ้นอย่าง ผสมผสานกัน ขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์มี 4 ขั้น โดยขั้นพัฒนาการที่อยู่ในช่วงปฐมวัย คือขั้นการใช้กล้ามเนื้อและประสาทสัมผัส (Sensorimotor) และขั้นเตรียมสำหรับความคิดที่มีเหตุผล (Preoperational) ในขั้นเตรียมสำหรับความคิดที่มีเหตุผล พัฒนาการที่เด่นชัดที่สุด คือ พัฒนาการพูด ในแต่ละขั้นพัฒนาการต้องอาศัยเวลาในการรวบรวมความรู้คิดเพื่อเพิ่มพูนความสามารถทางสติปัญญา การพัฒนาสติปัญญาทั้ง 4 ขั้น เป็นสิ่งที่มีความต่อเนื่องกันและเป็นไปตามขั้นตอนโดยขั้นพัฒนาการแต่ละขั้นจะเป็นรากฐานของการพัฒนาในขั้นต่อไป การประยุกต์แนวคิดของเพียเจต์มาใช้ในการสอนมีหลักการ คือ ต้องให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง โดยครูอำนวยความสะดวกในการจัดหาอุปกรณ์ที่เหมาะสม บูรณาการเนื้อหาการเรียนรู้ จูงใจเด็กให้อยากเรียนรู้ และสอนเด็กไปตามขั้นพัฒนาการ นอกจากนี้การสอนภาษาสำหรับเด็กปฐมวัยจะต้องคำนึงว่าเด็กรับรู้เกี่ยวกับส่วนรวมมากกว่าส่วนย่อย ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนภาษาควรสอนส่วนรวมก่อนแล้วจึงแยกสอนทีละส่วน

2. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของบรูเนอร์

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของบรูเนอร์ (Bruner's Cognitive Development Theory) บรูเนอร์ (Bruner) นักจิตวิทยาชาวอเมริกันได้ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางสติปัญญาโดยอาศัยแนวคิดของเพียเจต์เป็นหลัก แต่บรูเนอร์ไม่ได้คำนึงถึงอายุเป็นสำคัญเพราะเห็นว่า

กิจกรรมที่เด็กทำแม้จะสืบเนื่องมาจากพัฒนาการทางสมองที่เกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงแรกของชีวิต บุคคลก็ยังนำไปใช้แก้ปัญหาในช่วงหลังของชีวิตอีกด้วย ดังนั้นจึงสามารถสอนวิชาใดก็ได้ อย่างมีประสิทธิภาพโดยใช้วิธีการที่เหมาะสม (พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา. 2544 : 59-60) ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของบรูเนอร์มีสาระสำคัญ ดังนี้

2.1 องค์ประกอบที่เสริมสร้างพัฒนาการทางสติปัญญา เป็นกระบวนการทางจิตวิทยาซึ่งได้รับอิทธิพลจากองค์ประกอบ 3 ประการ คือ องค์ประกอบทางพันธุกรรม (Genetic Factors) องค์ประกอบทางภาษาศาสตร์ (Linguistic Factors) และองค์ประกอบทางวัฒนธรรม (Cultural Factors) (พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. 2547 : 46-47)

2.2 การเจริญเติบโตทางสติปัญญาเกิดจากการให้เด็กทำสิ่งต่างๆ อย่างอิสระ เรียนรู้ภาษาจากการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง เรียนรู้สัญลักษณ์ เรียนรู้การสื่อสารและการมีปฏิสัมพันธ์ เรียนรู้วัฒนธรรม และมีโอกาสตัดสินใจเลือกทำกิจกรรมที่ตนสนใจ (พีชรี สวนแก้ว. 2545 : 101)

2.3 ชั้นพัฒนาการทางสติปัญญา มี 3 ชั้น คือ ชั้นการกระทำ (Enactive) แรกเกิดถึง 2 ปี เด็กปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมโดยการสัมผัสจับต้องด้วยมือผลัดดึง รวมทั้งการที่เด็กใช้ปากกับวัตถุสิ่งของที่อยู่รอบตัว ชั้นการแสดงภาพแทนใจ (Iconic) อายุ 5-8 ปี เด็กสามารถสร้างจินตนาการหรือมโนภาพ (Imagery) ขึ้นในใจ และสามารถเข้าใจรูปภาพที่ใช้แทนของจริงแม้ว่าจะมีขนาดและสีเปลี่ยนไป และชั้นการใช้สัญลักษณ์ (Symbolic) เด็กใช้สัญลักษณ์ในการเรียนรู้สามารถเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม สร้างและพิสูจน์สมมติฐานได้ (สุรางค์ โค้วตระกูล. 2548 : 213)

2.4 กระบวนการเรียนรู้ มี 3 ชั้น ชั้นแรกคือ การรับความรู้ (Acquisition) เป็นขั้นของการรับความรู้ใหม่ที่ได้จากการเรียนรู้ ชั้นที่ 2 คือ การแปลงรูปของความรู้ (Transformation) เป็นขั้นของการแปลงรูปความรู้ที่ได้รับมาให้สัมพันธ์กับประสบการณ์เดิมหรือเหตุการณ์ปัจจุบัน และขั้นสุดท้ายคือ การประเมินผล (Evaluation) เป็นขั้นของการประเมินผลว่าสิ่งที่ได้รับมาเป็นความรู้ใหม่ เมื่อผ่านขั้นการแปลงรูปของความรู้แล้วว่าดีหรือไม่ หรือทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ก้าวหน้าขึ้นเพียงใด (มาลี จุฑา. 2544 : 17)

2.5 หลักการสอน มีดังนี้ (สุรางค์ โค้วตระกูล. 2548 : 298-299)

2.5.1 การสอนที่มีประสิทธิภาพเกิดจากปฏิสัมพันธ์ที่ีระหว่างครูกับเด็ก ครูจะต้องเป็นต้นแบบ (Model) ที่ดีตั้งแต่ทัศนคติของครูที่มีต่อการสอนและการเรียนรู้ มีความเชื่อว่าเด็กมีแรงจูงใจภายใน (Self-Motivation) และมีความอยากรู้อยากเห็น ค้นพบสิ่งที่อยู่รอบตัวด้วยตนเอง ครูมีหน้าที่จัดสิ่งแวดล้อมในห้องเรียนเพื่อให้เด็กมีโอกาสที่จะสำรวจค้นพบ

2.5.2 การจัดโครงสร้างของบทเรียน (Structure) ให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก และ ธรรมชาติของบทเรียน ครูควรแนะนำให้เด็กค้นคว้าความสัมพันธ์ของสิ่งที่เด็กต้องการเรียนรู้ นอกจากนี้ครูควรสำรวจความรู้พื้นฐานที่เด็กจำเป็นต้องมี ถ้าปรากฏว่าเด็กขาดความรู้พื้นฐาน ควรแนะนำให้เด็กเรียนรู้ก่อนเริ่มเรียนบทเรียนใหม่

2.5.3 การจัดลำดับความยากง่าย (Sequence) ของบทเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ลำดับขั้นของวิธีการที่ใช้เพื่อการเรียนรู้มี 3 วิธี วิธีแรก คือ การเรียนรู้ด้วย

การกระทำมีประสบการณ์ตรงจากการจับต้องและสำรวจสิ่งแวดล้อม (Enactive mode of learning) มักเป็นวิธีที่เด็กเล็กใช้ วิธีที่ 2 คือ การเรียนรู้โดยการใช้รูปภาพหรือวาดภาพในใจ (Iconic mode of learning) เหมาะสำหรับเด็กที่อยู่ในวัยการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงรูปธรรมของเพียเจต์ และวิธีที่ 3 คือ การเรียนรู้โดยการใช้สัญลักษณ์ (Symbolic mode of learning) เป็นการเรียนรู้โดยการใช้ภาษาเป็นสื่อ

2.5.4 แรงเสริมด้วยตนเอง (Self - reinforcement) มีความหมายต่อเด็กมากกว่าแรงเสริมภายนอก (Extrinsic Reinforcement) ครูควรให้ข้อมูลย้อนกลับแก่เด็ก และควรสอนให้เด็กตั้งความคาดหวังที่เป็นจริงได้และเหมาะสมกับความสามารถของตน

สรุปได้ว่า ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของบรูเนอร์ กล่าวถึงพัฒนาการทางสติปัญญาซึ่งเกิดจากการที่เด็กลงมือกระทำและค้นพบความรู้ด้วยตนเองโดยอาศัยองค์ประกอบที่เสริมสร้างพัฒนาการทางสติปัญญาคือพันธุกรรม ภาษาศาสตร์ และวัฒนธรรม ซึ่งหมายความว่า การเจริญเติบโตทางสติปัญญาของเด็กเกิดขึ้นจากการสะสมความคิด การใช้ภาษาสื่อสาร การมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลต่างๆ เช่น พ่อแม่ ผู้ปกครอง และครู รวมทั้งการได้รับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม พัฒนาการทางสติปัญญาจะพัฒนาเป็นลำดับขั้นตอน ซึ่งบรูเนอร์เรียกว่าขั้นพัฒนาการการเรียนรู้ 3 ขั้น เริ่มจากวัยทารกมีวิธีการเรียนรู้จากการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมผ่านการใช้ประสาทสัมผัสเรียกว่าขั้นการกระทำ (Enactive) เมื่อเด็กโตขึ้นสามารถเรียนรู้จากภาพผ่านการจินตนาการเรียกว่าขั้นการแสดงภาพแทนใจ (Iconic) และท้ายที่สุดเด็กสามารถใช้สัญลักษณ์หรือภาษาในการเรียนรู้เรียกว่าขั้นการใช้สัญลักษณ์ (Symbolic) กระบวนการเรียนรู้ของเด็กเริ่มจากการรับความรู้ และแปลงรูปของความรู้ที่ได้รับให้สัมพันธ์กับประสบการณ์เดิม รวมทั้งประเมินผลสิ่งที่ได้รับมาให้เป็นความรู้ใหม่ การประยุกต์ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของบรูเนอร์มาใช้ทางการศึกษาสามารถกำหนดเป็นหลักการสอน คือการที่เด็กและครูมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ครูจัดโครงสร้างของบทเรียนเหมาะสมกับวัยของเด็ก คำนึงถึงลำดับความยากง่าย และส่งเสริมให้เด็กอยากเรียนรู้ด้วยตนเอง

3. ทฤษฎีวัฒนธรรมเชิงสังคมของไวก็อตสกี

ทฤษฎีวัฒนธรรมเชิงสังคมของไวก็อตสกี (Vygotsky's Sociocultural Theory) ไวก็อตสกี (Vygotsky, 2005 : Online) นักจิตวิทยาชาวรัสเซียได้เสนอทฤษฎีวัฒนธรรมเชิงสังคมซึ่งมีจุดเด่นในการให้ความสำคัญกับภาษาในฐานะเครื่องมือในการเรียนรู้ รวมทั้งให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมและสังคม ไวก็อตสกี เชื่อว่า พัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กแต่ละวัยจะเพิ่มขึ้นสูงสุดตามศักยภาพได้ก็ต่อเมื่อได้รับการช่วยเหลือจากครูและเพื่อนที่มีความสามารถมากกว่า ทฤษฎีวัฒนธรรมเชิงสังคมของไวก็อตสกีมีสาระสำคัญ ดังนี้

3.1 ระดับของสติปัญญา แบ่งเป็น 2 ชั้น ชั้นแรกคือ ระดับสติปัญญาขั้นเบื้องต้น (Elementary mental processes) หมายถึง สติปัญญามูลฐานตามธรรมชาติบนพื้นฐานของระบบ ทางชีวภาพที่มนุษย์ทุกคนมีเหมือนกันโดยไม่ต้องเรียนรู้ และชั้นที่ 2 คือ ระดับสติปัญญาขั้นสูง (Higher mental processes) หมายถึง สติปัญญาที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นที่

ให้การอบรมเลี้ยงดูถ่ายทอดวัฒนธรรมให้โดยใช้ภาษา เด็กจะเรียนรู้ภาษา ทำให้เด็กเรียนรู้ความคิดรวบยอด สัญลักษณ์ต่างๆ ช่วยให้เด็กเข้าใจสิ่งแวดล้อม ภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการคิด ภาษาจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสติปัญญา (Vygotsky, 2005 : Online)

3.2 ขั้นพัฒนาการทางภาษา มี 3 ขั้น ขั้นแรกคือ ภาษาสังคม (Social Speech) แรกเกิดถึง 3 ปี เด็กใช้ภาษาเพื่อแสดงความคิดหรืออารมณ์ และควบคุมพฤติกรรมของผู้อื่น โดยใช้คำพูดพยางค์เดียว เช่น “ไม่” หมายความว่า “ไม่ชอบ” “ไม่ต้องการ” “ไม่ได้” ภาษาสังคมเป็นภาษาที่เด็กใช้ในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ขั้นที่ 2 คือ ภาษาที่พูดกับตนเอง (Egocentric Speech) อายุ 3-7 ปี เด็กใช้ภาษาพูดกับตนเองโดยไม่จำเป็นจะต้องเกี่ยวข้องกับใคร เด็กมักจะใช้ภาษาล้ำกับสิ่งที่สั่งให้ทำงาน แม้ว่าจะพูดคนเดียวแต่ก็จะออกเสียงให้ผู้อื่นได้ยินด้วย ภาษาที่พูดกับตนเองมีบทบาทสำคัญในการประสานความคิดและพฤติกรรม และขั้นที่ 3 คือ ภาษาที่พูดในใจเฉพาะตนเอง (Inner Speech) อายุ 7 ปีขึ้นไป การคิดทุกอย่างใช้ภาษาที่พูดในใจ ภาษาที่พูดในใจเป็นตัวแปรในการพัฒนาสติปัญญาขั้นสูง (Berk, 1998 : 226-227)

3.3 ขอบเขตการเรียนรู้ (Zone of Proximal Development) หมายถึงช่วงห่างระหว่างระดับพัฒนาการที่เป็นอยู่หรือความรู้ความสามารถเดิมที่ดูได้จากปัญหาที่แก้ได้ด้วยตนเอง กับระดับของศักยภาพของพัฒนาการทางสติปัญญาที่ดูได้จากปัญหาที่ยังแก้ด้วยตนเองไม่ได้ แต่อาจแก้ได้ถ้าได้รับการแนะนำ (Guidance) และการร่วมงาน (Collaboration) กับผู้ใหญ่และเพื่อนวัยเดียวกันที่มีความสามารถมากกว่า เป็นการช่วยเหลือเด็กในการเรียนรู้ (Scaffolding) เด็กจะ เพิ่มพูนความรู้ ความสามารถหรือพัฒนาการทางสติปัญญาจนแก้ปัญหานั้นด้วยตนเองได้ในที่สุด (Vygotsky, 2006 : Online)

3.4 หลักการสอนคือ ขอบเขตการเรียนรู้ซึ่งเป็นแนวทางให้ครูสามารถช่วยเหลือเด็กให้ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ ไวก็อตสกีเรียกวิธีสอนนี้ว่าการสอนโดยการช่วยเหลือของ ครู (Teacher assisted teaching) หลักการสอนของไวก็อตสกีคือเด็กเป็นผู้ลงมือกระทำและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ เด็กเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และเด็กทุกคนมีขอบเขตการเรียนรู้ ซึ่งครูจะต้องทราบว่าเด็กมีขอบเขตการเรียนรู้ต่างกัน บางคนอยู่เหนือ บางคนอยู่ระหว่าง และบางคน อยู่ต่ำกว่า การช่วยเหลือจากครูจะช่วยให้เด็กทุกคนเกิดการเรียนรู้ตามศักยภาพของตน (สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2548 : 309)

สรุปได้ว่า ทฤษฎีวัฒนธรรมเชิงสังคมของไวก็อตสกี มีจุดเด่นในการให้ความสำคัญกับภาษาในฐานะเครื่องมือในการเรียนรู้ ไวก็อตสกี แบ่งระดับสติปัญญาของมนุษย์ออกเป็น 2 ระดับ โดยระดับสติปัญญาขั้นเบื้องต้นเป็นระดับสติปัญญาที่มีในตัวมนุษย์ทุกคนและไม่ต้องเรียนรู้ ส่วนระดับสติปัญญาขั้นสูงนั้นต้องอาศัยการเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและการใช้ภาษา ขั้นพัฒนาการทางภาษาของเด็กมี 3 ขั้น เริ่มจากภาษาสังคมที่เด็กใช้ในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ภาษาที่เด็กพูดกับตนเองโดยไม่เกี่ยวข้องกับใคร และภาษาที่เด็กพูดในใจเฉพาะตนเอง ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของไวก็อตสกี มีหลักการสำคัญ คือขอบเขตการเรียนรู้ซึ่งเป็นช่วงห่างระหว่างระดับพัฒนาการที่เป็นจริงกับพัฒนาการที่สามารถทำได้โดยได้รับการช่วยเหลือจากผู้ที่มีความสามารถมากกว่า ครูควรทราบว่าขอบเขตการเรียนรู้ของเด็กอยู่ที่ใดและพยายามส่งเสริม

ด้วยการจัดการเรียนการสอนให้เด็กบรรลุศักยภาพสูงสุดของตนเอง ซึ่งนำไปสู่หลักการสอนของ ไวทือดสกี คือการสอนโดยการช่วยเหลือของครูโดยให้เด็กปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่น ครูคอยให้ความช่วยเหลือเด็กผ่านการสังเกตขอบเขตการเรียนรู้ของเด็ก จึงจะทำให้การสอนมีประสิทธิภาพสูงสุด

4. ทฤษฎีเงื่อนไขการเรียนรู้ของกานเย

ทฤษฎีเงื่อนไขการเรียนรู้ของกานเย (Gagné's Theory of Conditions of Learning) กานเย (Gagné) เป็นนักจิตวิทยาและนักการศึกษาในกลุ่มผสมผสานระหว่าง พฤติกรรมนิยมกับพุทธินิยม (Behavior Cognitivist) ซึ่งกล่าวถึงการเรียนรู้ภาษาเกิดจากการเชื่อมโยงภาษาผ่านกระบวนการสั่งเร้าและกาตอบสนอง หลักการสอนของกานเย มี 9 ขั้น คือ (ทีศนา แคมมณี. 2547 : 75-76)

ขั้นที่ 1 สร้างความสนใจ (Gaining attention) เป็นขั้นที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในบทเรียน เป็นแรงจูงใจที่เกิดขึ้นทั้งจากสิ่งช่วยภายนอกและแรงจูงใจที่เกิดจากตัวผู้เรียน ครูอาจใช้วิธีสนทนา ชักถาม ทายปัญหา หรือมีวัสดุอุปกรณ์ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนตื่นตัวและสนใจที่จะเรียนรู้

ขั้นที่ 2 แจ้งจุดประสงค์ (Informing the learner of the objective) เป็นการบอกให้ผู้เรียนทราบถึงเป้าหมายที่ได้รับจากการเรียนบทเรียนนั้น เพื่อให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์ในการเรียน เห็นแนวทางของการจัดกิจกรรมการเรียน และวางแผนการเรียนของตนเอง

ขั้นที่ 3 กระตุ้นให้ผู้เรียนระลึกถึงความรู้เดิมที่จำเป็น (Stimulating recall of prerequisite learned capabilities) เป็นการทบทวนความรู้เดิมที่จำเป็นต่อการเชื่อมโยงให้เกิดการเรียนรู้ความรู้ใหม่

ขั้นที่ 4 เสนอบทเรียนใหม่ (Presenting the stimulus) เป็นการริเริ่มกิจกรรมของบทเรียนใหม่โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่เหมาะสมมาประกอบการสอน

ขั้นที่ 5 ให้แนวทางการเรียนรู้ (Providing learning guidance) เป็นการช่วยให้ผู้เรียนสามารถทำกิจกรรมด้วยตนเอง ครูอาจแนะนำวิธีการทำกิจกรรม แนะนำแหล่งค้นคว้าเป็นการนำทาง และให้แนวทางผู้เรียนไปคิดเอง

ขั้นที่ 6 ให้ลงมือปฏิบัติ (Eliciting the performance) เป็นการให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถแสดงพฤติกรรมตามจุดประสงค์

ขั้นที่ 7 ให้ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) เป็นขั้นที่ครูให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลการปฏิบัติกิจกรรมหรือพฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออกว่ามีความถูกต้องหรือไม่ อย่างไร เพียงใด

ขั้นที่ 8 ประเมินพฤติกรรมตามจุดประสงค์ (Assessing the performance) เป็นการวัดและประเมินว่าผู้เรียนสามารถเรียนรู้ตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้ของบทเรียนเพียงใด

ขั้นที่ 9 ส่งเสริมความแม่นยำและการถ่ายโอนการเรียนรู้ (Enhancing retention and transfer) เป็นการสรุป การย้ำ ทบทวนการเรียนรู้ที่ผ่านมาเพื่อให้นักเรียนมีพฤติกรรมเพิ่มพูน ความรู้ที่ฝังแน่นขึ้น

สรุปได้ว่า ทฤษฎีเงื่อนไขการเรียนรู้ของกานเยกล่าวถึงการเรียนรู้ภาษาเกิดจากการเชื่อมโยงภาษาผ่านกระบวนการสั่งเร้าและการตอบสนอง หลักการจัดการสอนของกานเยมี 9 ขั้น คือ ขั้นสร้างความสนใจ ขั้นแจ้งจุดประสงค์ ขั้นกระตุ้นให้ผู้เรียนระลึกถึงความรู้เดิมที่จำเป็น ขั้นเสนอบทเรียนใหม่ ขั้นให้แนวทางการเรียนรู้ ขั้นให้ลงมือปฏิบัติ ขั้นให้ข้อมูลย้อนกลับ ขั้นประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ และขั้นส่งเสริมความแม่นยำและการถ่ายโอนการเรียนรู้

5. แนวคิดทางการศึกษาของดิวอี้

แนวคิดทางการศึกษาของดิวอี้ (Dewey's Educational Perspective) ดิวอี้ (Dewey) นักปรัชญาและนักการศึกษาของสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีแนวคิดทางการศึกษาที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาจนกระทั่งได้รับสมญาว่าบิดาแห่งการศึกษาแผนใหม่หรือบิดาแห่งการศึกษาลัทธิพัฒนานิยม (Progressivism) แนวคิดทางการศึกษาที่สำคัญของดิวอี้มักจะกล่าวกันเป็นวลีที่ว่าเรียนโดยการกระทำ (learning by doing) (วรวิทย์ วศินสรกร. 2539 : 673-675) ดิวอี้เชื่อมโยงความคิดทางปรัชญาและความคิดทางการศึกษาเข้าด้วยกัน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาเด็กให้มีความสามารถในการปรับตัวและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข การศึกษาตามแนวคิดของดิวอี้มี 3 องค์ประกอบ องค์ประกอบแรก คือ หลักสูตร เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้เรียนมากกว่าเรื่องในอดีต เรียกว่า หลักสูตรที่ยึดการจัดการประสบการณ์เป็นศูนย์กลาง เนื้อหาของหลักสูตรเป็นลักษณะการบูรณาการมีทั้งส่วนที่ให้แนวคิดและที่เป็นทักษะกระบวนการ เนื้อหามุ่งให้ผู้เรียนเข้าใจตัวเองและสังคม องค์ประกอบที่ 2 คือ ครู มีหน้าที่วางแผนการสอนโดยพิจารณาพัฒนาการ ความ สนใจ และความต้องการของเด็ก เตรียมสิ่งแวดล้อมและสื่อในการเรียนรู้ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของเด็ก โดยเป็นผู้สนับสนุนให้เด็กเรียนรู้จากการปฏิบัติด้วยตนเอง และองค์ประกอบที่ 3 คือ เด็ก มีหน้าที่ทำความเข้าใจว่าตนมีความสนใจและมีปัญหาอะไรอยู่ และร่วมกับครูวางแผน ทิศทางการพัฒนาตนเองตามเนื้อหาที่ตนสนใจและถนัดด้วยการลงมือกระทำด้วยตนเอง นอกจากนี้ ดิวอี้ กล่าวถึงกระบวนการของการศึกษาว่าการเรียนการสอนจะต้องใช้วิธีทางวิทยาศาสตร์ วิธีแก้ปัญหา วิธีทำโครงการ และวิธีแบบประชาธิปไตยในการร่วมงานกัน ระบบบริหารยึดหลักการมีส่วนร่วมรับผิดชอบโดยบุคลากรหลายฝ่ายร่วมกันวางแผน ตัดสินใจ และ แก้ปัญหา และเน้นบทบาทของการศึกษาต่อสังคม การศึกษามีหน้าที่สร้างเด็กที่เข้าใจสังคมอย่างดี และมีความรู้ความสามารถพร้อมที่จะพัฒนาสังคม (บุษบง ต้นดวงศ์. 2537 : 143)

สรุปได้ว่า แนวคิดทางการศึกษาของดิวอี้ ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้โดยการลงมือกระทำซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่มีคุณค่ากับเด็กโดยเด็กสามารถนำประสบการณ์เรียนรู้ที่ได้รับไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนภาษาสำหรับเด็กปฐมวัยจึงควรจัดให้มีความ

เหมาะสมกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง เด็กจึงจะเกิดการเรียนรู้ภาษาอย่างมีคุณภาพ

ภาษาและความหมายของภาษา

1. ความหมายของภาษา

นักวิชาการได้ให้ความหมายของภาษาไว้ดังนี้

บุษบง ต้นติวงษ์ (2538 : 40 - 47) ได้ให้ความหมายว่า ภาษา คือ สัญลักษณ์ในการสื่อสารที่ต้องใช้ให้เหมาะสมกับเรื่องที่ต้องการสื่อสาร เด็กปฐมวัยเรียนรู้จากภาษาแบบต่าง ๆ ได้แก่ ภาษา ศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหวร่างกาย ละคร และคณิตศาสตร์ ซึ่งสามารถใช้สื่อความคิดแต่ละเรื่องโดยใช้สัญลักษณ์หลายแบบผสมกัน

หรรษา นิลวิเชียร (2535 : 201) ได้ให้ความหมายว่า ภาษา คือ สิ่งที่มนุษย์ใช้ในการติดต่อสื่อสารระหว่างกันด้วยวิธีการหลายรูปแบบ วิธีที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด คือ การพูดและการเขียน ซึ่งการพัฒนาทักษะดังกล่าวจะช่วยให้เด็กเข้าใจและเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ในสิ่งแวดล้อมได้ดี

กรวิภา สรรพกิจจำนง (2548 : 14) ได้ให้ความหมายว่า ภาษา คือ เครื่องมือทางสังคมที่มนุษย์แทนความคิดและสื่อสารกันอย่างมีความหมายให้ผู้อื่นเข้าใจโดยการใช้สัญลักษณ์ที่เป็นเสียง รูปภาพ ตัวอักษร ท่าทาง หรือเครื่องหมายที่เข้าใจตรงกัน ภาษามีความหมายกับเด็กปฐมวัยอย่างยิ่ง เพราะเด็กปฐมวัยต้องใช้ภาษาในการสื่อสารกับผู้อื่นในสังคมให้เข้าใจความคิด ความรู้สึกความต้องการ ตลอดจนการถ่ายทอดประสบการณ์ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่นโดยอาศัยทักษะการฟัง พูด อ่าน และเขียน

สรุปได้ว่า ภาษา คือ สัญลักษณ์ที่ใช้แทนความคิด ความรู้สึก ความต้องการและอื่น ๆ เพื่อสื่อสารกันอย่างมีความหมายให้ผู้อื่นเข้าใจอาจจะเป็นเสียง กลิ่น รูปภาพ ตัวอักษร ท่าทาง สัญลักษณ์ ซึ่งเป็นไปตามแต่ละกลุ่มจะสมมุติเรียกสิ่งต่างๆ ผิดแผกกันไปตามข้อตกลงและยอมรับร่วมกันมีการสืบทอดจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง

2. ความสำคัญของภาษา

นักทฤษฎีพัฒนาการได้ให้ความสำคัญของภาษาว่า ภาษา เป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางสังคมและสติปัญญาของเด็กปฐมวัย ดวงเดือน ศาสตราภรณ์ (2529 : 214 - 215) อธิบายว่าภาษามีความสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

2.1 เด็กสามารถที่จะใช้ภาษาเพื่อการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น เปิดโอกาสให้เกิดขบวนการปะกิต (Socialization)

2.2 เด็กสามารถใช้ภาษาเป็นคำพูดที่เกิดขึ้นภายในรูปแบบการคิด และในระบบของสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อพัฒนาการทางภาษาในระดับต่อไป

2.3 ภาษาเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นภายในตัวเด็ก ดังนั้น เด็กจึงไม่ต้องอาศัยจัดกระทำกับวัตถุจริง ๆ เพื่อแก้ปัญหา เด็กสามารถสร้างจินตนาการในสมอง ซึ่งก่อให้เกิด

การทดลองชิ้นเด็กสามารถจินตนาการถึงวัตถุ แม้วัตถุนั้นจะอยู่นอกสายตาหรืออยู่ในอดีต เด็กสามารถทำการทดลองในสมองและทำได้เร็วกว่าการจัดกระทำกับวัตถุนั้น ๆ จะเห็นได้ว่า ภาษาช่วยให้มนุษย์สามารถตอบสนองความต้องการของตนและเข้าใจผู้อื่นได้ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดการเรียนรู้ และการพัฒนาทางสังคมตลอดจนช่วยให้เกิดความคิดได้อย่างกว้างขวางซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาสติปัญญาต่อไป

3. การเตรียมความพร้อมทางภาษา

การเตรียมความพร้อมเป็นการเตรียมตัวเด็กให้พร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ทำให้เด็กมีพื้นฐานความรู้ขั้นจำเป็นโดยเฉพาะการเรียนรู้ภาษา ความมั่นใจในการที่จะเรียนรู้ รวมทั้งทัศนคติที่ดีต่อการเรียน การเตรียมความพร้อมจึงเป็นขั้นแรกของการฝึกทักษะทางภาษาเด็กที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดจนถึงหกขวบ เป็นช่วงที่มีความละเอียดอ่อนเป็นวัยสำคัญของชีวิต ซึ่งเด็กจะเริ่มเรียนรู้โลกกว้างและเป็นช่วงของการพัฒนาบุคลิกภาพ การปลูกฝังและพัฒนาสติปัญญา ค่านิยม ทัศนคติ จริยธรรม ตลอดจนสิ่งต่างๆ ในช่วงนี้จึงมีความสำคัญมาก เพราะเด็กวัยนี้เปรียบเสมือนผ้าขาวที่ขาวสะอาด (เยาวยา เดชะคุปต์, 2528 : 48) การปลูกฝังสิ่งต่าง ๆ และส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในทุก ๆ ด้านนี้เป็นการเตรียมความพร้อมให้เด็กเพื่อที่จะสามารถเรียนรู้และรับสิ่งใหม่ ๆ ได้เป็นอย่างดี ความพร้อมดังกล่าวมีความสำคัญต่อความสำเร็จของชีวิต การเรียนและมีผลต่อการพัฒนาทางภาษา เช่น ทักษะด้านการฟังคือฟังคำพูด คำสั่งเรื่องราว เข้าใจและปฏิบัติได้ถูกต้อง สามารถถ่ายทอดให้ผู้อื่นฟังได้ พูดได้ชัดเจน และใช้ภาษาที่สุภาพ สามารถเล่าเรื่องราวจากประสบการณ์ของตนได้ ทักษะด้านการอ่าน มีความพร้อมที่จะอ่าน โดยเคลื่อนสายตาจากซ้ายไปขวาและแยกสิ่งของที่จะแตกต่างกันได้ ทักษะด้านการเขียนสามารถบังคับประสาทมือ หู ตา ใช้สัมพันธ์กันได้ สามารถจับดินสอเขียนเส้น หรือรูปภาพได้ รวมทั้งการมีมารยาทที่ดีในการพูด และการฟัง (ราศรี ทองสวัสดิ์, ม.ป.ป. : 5)

จากเอกสารที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า การเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กปฐมวัยช่วยให้เด็กเกิดความพร้อมในทุกๆ ด้าน ทั้งร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยเฉพาะความพร้อมทางภาษานับว่ามีความสำคัญมาก เพราะพัฒนาการทางภาษามีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการเรียนระดับต่อไป

4. พัฒนาการทางภาษาสำหรับเด็กปฐมวัย

เยาวยา เดชะคุปต์ (2528 : 50) เสนอว่า การส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาให้กับเด็กเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเพราะภาษาเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้ผู้อื่นเข้าใจได้ ภาษาเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ซึ่งจะต้องอาศัยทักษะทั้ง 4 ด้าน คือ การฟัง พูด อ่าน เขียน ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญในการรับและส่งข้อมูลทักษะทั้ง 4 ประการนี้จะต้องพึ่งพาอาศัย และควรได้รับการพัฒนาไปพร้อม ๆ กันในศูนย์ภาษา หรือศูนย์หนังสือควรเปิดโอกาสให้เด็กได้ฝึก

4.1 การนั่ง : ช่วยให้เด็กค้นพบและทราบว่าควรแสดงความคิดเห็นออกมาดังๆ

4.2 การคิด : ให้โอกาสในการแก้ปัญหา

4.3 การพูด : กระตุ้นให้เด็กพูดสิ่งที่เขากำลังทำอยู่ สิ่งที่กำลังจะทำในเวลาที่มีอยู่

4.4 การตั้งชื่อสิ่งของ : หรือการแสดงบทบาทสมมติ ครูควรยอมรับว่าสิ่งที่เด็กพูดออกมามีความสำคัญ ยอมรับฟังความคิดเห็นของเด็ก ใช้เกมในการสร้างคำศัพท์และเรียนรู้เกี่ยวกับคำนาม คำคุณศัพท์ และคำขยายกริยา

4.5 การเขียน : ช่วยเด็กได้ค้นพบคำศัพท์และความคิดที่ควรเขียนออกมา เช่น ชื่อสิ่งของที่เขียนไว้ การใช้เครื่องหมาย แผนภูมิเพลง ภาพคู่กับคำ

4.6 การอ่าน : ครูอ่านให้เด็กฟัง ครูแสดงบัตรคำ และบัตรภาพ ครูสัมพันธ์ภาพกับคำ หรือคำกับสิ่งของ เพื่อช่วยให้เด็กได้ตระหนักถึงความจำเป็น ความตื่นเต้นในการอ่าน สัญลักษณ์ หนังสือ และสิ่งอื่นๆ ในโลกของเขา ให้เด็กได้มองเห็นความคิดของเขา เมื่อครูเขียนออกมาจึงเป็นการกระตุ้นเด็กแต่ละคนให้เขียนออกมา

จากการศึกษาเรื่องของการพร้อมทางภาษาและองค์ประกอบของความพร้อมทางภาษาตลอดจนทฤษฎี และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องพบว่า ความพร้อมทางภาษานั้นมีความสำคัญยิ่ง เด็กปฐมวัยควรได้รับการเตรียมความพร้อมทางภาษาอย่างถูกต้องและเป็นไปตามขั้นตอนกระบวนการเรียนรู้ของเด็กจะเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และมีความซับซ้อนมากขึ้นเป็นลำดับเพราะกระบวนการเรียนรู้ภาษา คือกระบวนการคิด

การพัฒนาความสามารถทางภาษา

มีนักวิชาการได้กล่าวถึงการพัฒนาความสามารถทางภาษาไว้ดังนี้

อารี สันทรวี (2535 : 183) ได้สรุปถึงการพัฒนาความสามารถทางภาษาควรเริ่มตั้งแต่เด็กปฐมวัยเพราะเด็กในวัย 2-7 ปี เป็นวัยที่มีการพัฒนาการทางภาษาเจริญงอกงามอย่างรวดเร็ว

หรรษา นิลวิเชียร (2535 : 206) สรุปว่าเด็กทุกคนเกิดมาพร้อมกับความสามารถในการเรียนรู้ภาษา โดยเด็กจะเรียนรู้การใช้ภาษาทั้งสองด้านความหมายประโยคและจากสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ

มาซาโด และอีเมอริต้า (Machado and Enerita. 1999 : 81 - 85) ให้แนวคิดว่าพัฒนาการด้านต่าง ๆ เป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาความสามารถทางภาษาเด็กปฐมวัย ดังนี้

1. พัฒนาการทางด้านร่างกาย พัฒนาการทางด้านร่างกายมีผลต่อการพัฒนาความสามารถทางภาษาของเด็กปฐมวัยในระยะแรก ในระยะแรกในขณะที่ความสูงเพิ่มขึ้น ความว่องไวความแข็งแรง และการประสานงานของกล้ามเนื้อส่วนต่าง ๆ จะเพิ่มมากขึ้นเด็กจะมีความสามารถในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้มากขึ้น เช่น การขี่จักรยาน การเตะฟุตบอล การเจริญเติบโตของเด็กก่อนวัยเรียน ส่วนสูงจะมีอัตราส่วนเพิ่มขึ้น 2-3 นิ้วและน้ำหนักเพิ่มขึ้น 4-6 ปอนด์ ต่อไปในระหว่าง 18-20 เดือน เด็กจะมีความสามารถในการใช้อุปกรณ์วาดภาพ นอกจากนี้ปริมาณสารอาหารที่บริโภคยังมีส่วนในการพัฒนาร่างกายและระบบประสาทการเพิ่มความสูงและน้ำหนัก และส่งผลถึงพัฒนาการด้านอารมณ์ สังคมด้วย เด็กที่มีสุขภาพดีมักจะมีการตอบสนองการพูดคุยกับผู้ปกครองและเรียนรู้ภาษาได้อย่างรวดเร็ว

2. พัฒนาการด้านอารมณ์ อารมณ์ และความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาของมนุษย์ ความผูกพันระหว่างผู้ปกครองและเด็กจะเป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้และพัฒนาความสามารถทางภาษาเด็กที่ไม่พูดหรือหลีกเลี่ยงการพูด เพราะกลัวจะไม่ได้รับการยอมรับซึ่งครูและผู้ปกครองควรสังเกตพฤติกรรม และให้ความช่วยเหลือ เพื่อให้เด็กจะได้พัฒนาความสามารถทางภาษาอย่างต่อเนื่อง

3. พัฒนาการทางด้านสติปัญญา เพียเจต์ (ทิสนา แชมมณี. 2548 : 64 - 66 ; อ้างอิงมาจาก Piaget. 1952) ได้แบ่งระดับพัฒนาการทางด้านสติปัญญาของเด็ก ดังนี้

3.1 ขั้นรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส (Sensorimotor Period) อายุตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 2 ขวบ เป็นระยะที่เด็กสามารถแสดงการรับรู้หรือตอบสนองโดยการตอบสนอง โดยการเคลื่อนไหวทางร่างกาย เด็กทารกสนใจที่จะสำรวจสิ่งต่างรอบตัวโดยใช้ประสาทสัมผัส

3.2 ขั้นก่อนปฏิบัติการคิด (Pre - operational Period) ช่วงอายุ 2-7 ขวบ เป็นระยะก่อนปฏิบัติการ การเรียนรู้สัญลักษณ์เริ่มเกิดขึ้นภายใน เกิดการเลียนแบบเมื่อเด็กเจริญเต็มที่ ในช่วงวัยนี้สัญลักษณ์กับความหมายจะสัมพันธ์กันและเปลี่ยนเป็นเรื่องราวที่มีรายละเอียดมากขึ้น

3.3 ขั้นการคิดแบบรูปธรรม (Concrete Operational Period) อยู่ระหว่าง 7-11 ปี เด็กจะสามารถแยกแยะคำสั่งการจัดหมวดหมู่และเรียงลำดับได้

3.4 ขั้นการคิดแบบนามธรรม (Formal Operational Period) ช่วงอายุ 11-15 ปี เด็กสามารถคิดสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ และสามารถติดตั้งสมมุติฐานและใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ได้

จากพัฒนาการทางสติปัญญานี้ ทำให้การพัฒนาทักษะการเคลื่อนไหวมีความสำคัญต่อการพัฒนาทักษะ และการรับรู้ทางภาษา โดยที่เด็กจะสามารถเพิ่มการควบคุมการใช้ภาษาทีละน้อย เช่นเดียวกับการเคลื่อนไหว และควบคุมร่างกายจะสามารถค่อยๆ เพิ่มมากขึ้น เช่นเมื่อเด็กพบเห็นวัตถุชิ้นใหม่เด็กจะพิจารณาโดยการจับต้อง สัมผัส เรียนรู้ค่า และความหมายของสิ่งนั้น ต่อมาส่วนเด็กที่ถูกจำกัดพื้นที่ในการวิ่ง คลาน การใช้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายในการเคลื่อนไหวจะมีความพร้อมและทักษะการเรียนในโรงเรียนน้อยกว่าเด็กที่มีอิสระในการเล่น เช่น ทักษะการใช้มือและตาสัมพันธ์กัน การกวาดสายตานอกจากนี้ ความสามารถทางสติปัญญาจะส่งผลต่อความสามารถทางด้านภาษาของเด็กปฐมวัย ทั้งนี้สามารถพิจารณาได้จากความสามารถในการรับรู้ภาษาที่เด็กมีความสามารถในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. การตระหนักในตนเองกับพื้นที่ว่าง
2. การรับรู้ที่สัมพันธ์กันกับพื้นที่ว่าง
3. การเปลี่ยนแปลง
4. การประสานสัมพันธ์กันทางกาย
5. ความยืดหยุ่น
6. การจัดวาง สมดุล
7. การรับรู้เกี่ยวกับประสาทสัมผัส

8. การเคลื่อนย้ายร่างกายเป็นจังหวะ
9. การพิสูจน์สิ่งของหรือสัมผัสพื้นผิวและสามารถรับรู้ได้โดยการปิดตา
10. การรับรู้อุณหภูมิจากการสัมผัส
11. ความสามารถในการคัดลอกลายเส้น
12. ความสามารถในการสังเกตความแตกต่างของสี รูปร่าง สิ่งที่มีเหมือนกัน
ต่างกันของขนาด พื้นผิวของวัตถุ และเสียงต่างๆ ได้เช่นยาว ยาวกว่า ยาวที่สุด เล็ก เล็กกว่าเล็ก
ที่สุด ใหญ่ น้อย สูง ต่ำ ล้น ยาว กว้าง แคบ บน ล่าง ใน นอก แข็ง อ่อน
13. ความสามารถในการจับคู่ในรูปแบบสัญลักษณ์ที่ใกล้เคียง
14. ความสามารถในการรวมภาพประกอบเข้าด้วยกัน หรือรวมสิ่งของที่แยก
ออกเป็นชิ้นเล็ก ๆ เข้าด้วยกัน
15. ความสามารถของกล้ามเนื้อและสายตาที่สัมพันธ์กัน
16. ความสามารถในการแยกรส กลิ่น ได้

ความสามารถทางภาษาด้านการพูด

1. ความหมายของการพูด

ศรียา นิยมธรรม และประภัสสร นิยมธรรม (2541 : 49) ได้อธิบายถึงความหมายของการพูดไว้ 4 ด้าน ดังนี้

- 1.1 ในด้านภาษาศาสตร์ (Linguistic Level) หมายถึง ขบวนการที่ผู้พูดสรรหาคำ เสียงที่ต้องการใช้มารวมกัน เปล่งออกมาเป็นประโยคที่ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์
- 1.2 ในด้านสรีรวิทยา (Physioligocil Level) เป็นระบบการทำงานของเซลล์ประสาท เช่น จัดสรรให้อวัยวะต่างๆ ของผู้พูดเคลื่อนไหว เพื่อการเปล่งเสียงกระตุ่นการทำงานของอวัยวะที่ใช้ในการออกเสียงและอวัยวะที่ใช้ในการรับฟังเสียงของผู้พูด และผู้ฟัง
- 1.3 ในด้านความรู้ในเรื่องเสียง (Acoustic Level) ก็คือการที่คลื่นเสียงเดินทางผ่านอากาศระหว่างผู้พูดมายังผู้ฟังพร้อมๆ กับที่จะสะท้อนไปเข้าหูผู้พูดเองด้วย
- 1.4 ในด้านจิตวิทยา (Psychological Level) หมายถึงความรู้สึกรู้จักจากการฟังที่ได้ยินได้ฟังจากผู้พูดทำให้เกิดความสัมพันธ์กันทั้งผู้พูด และผู้ฟัง โดยที่ที่มีการคาดหวังด้วยกันทั้งสองฝ่าย

สุภาวดี ศรีวรรณณะ (2542 : 86) ให้นิยามการพูด หมายถึง พฤติกรรมการติดต่อสื่อสารกันระหว่างบุคคลด้วยการใช้ถ้อยคำ น้ำเสียง ภาษา อากัปกริยา ท่าทาง สีหน้า แววตา เพื่อถ่ายทอดความรู้สึก ความคิด ความต้องการของผู้พูดไปสู่ผู้ฟัง เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจและตอบสนองได้

สรุปได้ว่า การพูดเป็นการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น โดยการเปล่งเสียงออกมาเป็นถ้อยคำ เพื่อส่งสารให้ผู้ฟังเข้าใจ ความต้องการ ความรู้สึกนึกคิดของตนเอง

2. ความสำคัญของการพูด

สุภาวดี ศรีวรรณ (2542 : 63 - 64) ได้อธิบายว่าการพูดเป็นเครื่องมือสำคัญของการติดต่อสื่อสารที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในชีวิต การฝึกพูดเป็นพื้นฐานที่จะช่วยฝึกทักษะด้านภาษา ได้เป็นอย่างดี ซึ่งจุดประสงค์ของการฝึกพูดมีดังนี้

2.1 เพื่อให้เด็กพัฒนาการพูดได้คล่องเป็นธรรมชาติได้เรียนรู้คำศัพท์ใหม่ ๆ
 2.2 เพื่อพัฒนาความสามารถในการพูดให้ชัดเจน ได้ฝึกเสียงที่เป็นปัญหาสำหรับเด็กเช่นเสียง “ล” นอกจากนี้ยังควรพูดด้วยเสียงที่นำฟิ่งรินหูไม่ดังไม่ค่อยจนเกินไปมีความมั่นใจในการพูด

2.3 พูดถูกต้องจนเป็นนิสัย เช่นเด็ก ๆ มักจะพูดประโยคปฏิเสธว่า “ผมเปล่าทำ” ต้องแก้เป็น “ผมไม่ได้ทำครับ” หรือ “ไม่ได้ทำค่ะ”

2.4 เพื่อใช้ภาษาเป็นเครื่องมือติดต่อสังคมกับเพื่อนๆ และบุคคลอื่นๆ การที่เด็กจะเป็นที่น่าคบหาสมาคมด้วยย่อมต้องมีภาษาที่สุภาพ ดังนั้นการให้การศึกษาแก่เด็กวัยนี้ย่อมจะต้องฝึกเด็กให้รู้จักใช้คำสุภาพทั้งหลาย เช่น คำว่า ขอโทษ ขอขอบคุณ ขอโทษ โดยต้องเป็นแบบให้เด็กและต้องให้เด็กใช้อย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้จะต้องให้รู้จักกาลเทศะด้วยเสียงที่พูดในห้องเรียนย่อมจะไม่ต้องดังเหมือนเสียงที่ใช้ในสนาม

2.5 เพื่อพัฒนาความสามารถในการติดต่อกับผู้อื่นคือ ไม่เพียงแต่แสดงความคิดเห็นของตนเท่านั้น แต่ยังสามารถเข้าใจสิ่งที่คนอื่นพูด สามารถพูดสิ่งที่มิผู้กล่าวไว้ได้

2.6 การฝึกเปลี่ยนเสียงคำพูดก่อนที่จะบรรยายเรื่องราวต่างๆ หากไม่ฝึกในเรื่องนี้เด็กบางคนจะไม่เล่าเรื่องให้ตรงจุด เช่น เด็กอาสาจะเล่าเรื่อง “ไปเที่ยวทะเล” แทนที่จะพูดถึงการไปทะเลเด็กบางคนจะมัวพะวงแต่จุดไม่สำคัญ เช่นมัวแต่พูดเกี่ยวกับการแต่งตัว การซื้อของต่างๆสำหรับการเดินทาง ครูอาจต้องช่วยเตือนเด็กให้พูดเข้ามาหาเรื่องอีกทีหนึ่ง

2.7 เรียนรู้เกี่ยวกับภาษา เช่น หลักของการออกเสียง เสียงวรรณยุกต์ การเว้นวรรค การเรียบเรียงคำให้เป็นประโยค และคำบางคำมีความหมายได้หลายอย่าง

3. พัฒนาการความสามารถด้านการพูด

พราวพรรณ เหลืองสุวรรณ (2537 : 90 - 93) ได้อธิบายถึง ความสามารถทางภาษาด้านการพูดของเด็กในแต่ละช่วงอายุไว้ดังนี้

อายุ 0-2 ปี เด็กแรกเกิดจะสื่อสารกับบุคคลอื่นด้วยท่าทาง เมื่อพูดได้สามารถพูดคำบางคำได้ชัดเจน แต่ไม่เข้าใจความหมายของคำ 18 เดือน พูดได้ประมาณ 10 คำ และเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ถึง 30 คำ เมื่ออายุประมาณ 2 ขวบ ชอบตั้งคำถามว่า อะไร ทำไม และส่วนมากยังพูดไม่ชัด โดยเฉพาะตัว ร ล และคำควบกล้ำบางครั้งยังพูดสลับกัน ผู้ใหญ่ควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ภาษา ไม่ควรกล่าวล้อเลียนหรือตำหนิ เพราะจะทำให้เด็กพัฒนาช้า เด็กสามารถเข้าใจความหมายและคำมากกว่าส่วนที่ต้องการจะพูดออกมา

อายุ 3 ปี พัฒนาการทางภาษาเร็วมาก สามารถตั้งคำศัพท์ใหม่ ๆ หรือเรียกชื่อสิ่งใหม่ตามความเข้าใจของตน สามารถเข้าใจคำพูดง่าย ๆ ของผู้ใหญ่ เช่น อย่า ไม่ แต่ยังไม่

สามารถเข้าใจสิ่งที่มองไม่เห็น ดังนั้นการปฏิบัติตามคำสั่ง คำขอร้องของผู้ใหญ่จึงยังไม่สม่ำเสมอ และยังไม่ลืมนึกถามว่าทำไมจะพยายามทำความเข้าใจกับคำถามที่ตนเองถามไปเช่นกันอายุ 4 ปี ในด้านภาษาเด็กวัยนี้เริ่มเป็นตัวของตัวเองมากขึ้นมีความสนใจคำพูดของผู้ใหญ่และชอบเลียนแบบเริ่มพูดประโยคที่ยาวขึ้น และใช้คำถามที่เหตุผลมากขึ้น ชอบฟังนิทานซ้ำ ๆ โดยไม่เบื่อ

อายุ 5 ปี สามารถเข้าใจคำพูดข้อความยาว ๆ ของผู้ใหญ่ได้ดีและพยายามพูดยาว ๆ โดยเลียนแบบผู้ใหญ่ในการสร้างประโยค ชอบฟังนิทานประเภทเทพนิยาย และชอบแสดงบทบาทสมมุติประกอบ

อายุ 6 ปี เด็กส่วนใหญ่จะสนใจการพูด ชอบสนทนากับเพื่อน ๆ หรือผู้ใหญ่ มากกว่าการเล่นสิ่งของ และมีความสุขเมื่อได้สนทนากับผู้อื่น และไม่ชอบถูกวิจารณ์ต่อหน้าผู้อื่น หรือขมขื่น ชอบฟังเรื่องราวต่าง ๆ โดยเฉพาะเกี่ยวกับธรรมชาติปรากฏการณ์ต่าง ๆ เริ่มสนใจในการอ่าน โดยเฉพาะเทพนิยายประกอบภาพ

ซีฟีลท์ Seefeldt. 1986 ; อ้างอิงมาจาก ھرรษา นิลวิเชียร. 2535 : 208) ได้ อธิบายถึงการเรียนภาษาระดับพื้นฐานของเด็กไว้ 5 ระดับดังนี้

1. ระบบเสียง (Phonology) เด็กทารกพยายามเรียนรู้ระบบเสียงในภาษาของตน โดยการออกเสียงหลาย ๆ ลักษณะและเริ่มนำเสียงมาเชื่อมต่อกันเพื่อให้ความหมาย
2. ลักษณะคำพูด (Morphology) เด็กเริ่มเรียนรู้การผสมกันของเสียงทำให้เกิดความหมาย เด็กเริ่มเรียนรู้คำศัพท์ใหม่ ๆ จนกระทั่งถึงวัยก่อนประถมศึกษาเด็กจะเริ่มเข้าใจกฎของคำ
3. การสร้างประโยค (Syntax) เด็กเรียนการสร้างประโยคหรือไวยากรณ์ในขณะที่เด็กเริ่มนำคำมาสร้างประโยค เด็กจะเข้าใจโครงสร้างไวยากรณ์ เมื่อเด็กเข้าใจประโยคที่มีคำจำนวนมากเมื่ออายุ 2-3 ปี เด็กจะพูดประโยคคำเดียวชนิดต่าง ๆ ได้ เช่น ประโยคคำสั่ง ประโยคปฏิเสธประโยคคำถาม เด็กจะใช้ประโยคที่มีคำเชื่อมเมื่อได้อายุ 5-7 ปี และเด็กจะใช้คำนามสรรพนามได้ถูกต้องเมื่ออายุประมาณ 7 ปี จึงจะใช้ประโยคหลายความหรือสังกรประโยคได้
4. ความหมาย (Semantics) ในขณะที่เด็กเลียนเสียงและโครงสร้างของภาษา เด็กจะเรียนรู้ด้วยว่าคำจะมีความหมายขึ้นอยู่กับบริบท (Context) ของการใช้คำนั้นด้วย กระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ ความหมายเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน และสัมพันธ์กับขั้นตอนพัฒนาการทางสติปัญญาของ เพียเจท์ กล่าวคือ ในขั้นประสาทสัมผัส เด็กจะใช้คำพูดเดี่ยวแทนประโยคทั้งประโยคความหมายของคำขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของการใช้คำ เช่น เด็กกำลังเดินหาพ่อและพูดว่าพ่อมีความหมาย ซึ่งสัมพันธ์กับการกระทำที่เป็นรูปธรรม คำว่าบ้านอาจหมายถึงสถานที่พ่อแม่ แม่และตัวเองอาศัยอยู่ เด็กจะเริ่มตระหนักถึงความไม่ชัดเจน หรือความยืดหยุ่นของภาษา เด็กจะเข้าใจความหมายได้ดียิ่งขึ้น แต่ก็ยังต้องการประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมอยู่ เด็กอาจอธิบายคำว่า บ้านหมายถึง สถานที่สำหรับนอน รับประทานอาหาร และให้เพื่อนมาเยี่ยม

5. การใช้ภาษา (Pragmatics) เด็กจะเรียนรู้การใช้ภาษาอย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมที่เด็กอยู่ เด็กที่ย้ายไปอยู่ที่ใหม่ก็จะเรียนรู้ภาษาของสังคมใหม่นั้น เบญจมาศ พระธานี (2540 : 9 - 11) ได้สรุปขั้นตอนของพัฒนาการด้านการพูดไว้ดังนี้

5.1 เสียงแสดงปฏิกิริยาสะท้อน (Reflex sounds) อายุ 0-2 เดือน เป็นขั้นแรกของการเรียนรู้ภาษาและการพูด ตั้งแต่เด็กร้องไห้ตอนแรกคลอด ซึ่งเป็นการแสดงถึงการพัฒนาการทำงานของอวัยวะที่ใช้ในการออกเสียงและหายใจที่จะใช้เป็นพื้นฐานของการพูดต่อไป การร้องไห้ระยะต่อมาจะแสดงถึงความต้องการของเด็กได้หลายอย่าง เช่น หิว เปียก หรือ ตกใจ เป็นต้น

5.2 เสียงอ้อแอ้ (Babbling) อายุครึ่งเดือนถึง 2 ปี เป็นขั้นที่เด็กส่งเสริมด้วยความพอใจที่ได้เคลื่อนไหวอวัยวะที่ใช้ในการพูด โดยเลียนแบบเสียงของตนเองซ้ำ ๆ เสียงอ้อแอ้นี้เกิดขึ้นโดยสัญชาตญาณของความเป็นมนุษย์จึงพบได้ในเด็กทุกคน แม้กระทั่งหูหนวก หูตึง แต่การส่งเสียงอ้อแอ้ในเด็กเหล่านี้จะไม่พัฒนาต่อไปตามปกติเพราะไม่ได้ยินเสียงของตนเอง

5.3 การส่งเสียงเพื่อสื่อความหมาย (Socialized Vocal Play) อายุ 5-6 เดือนเป็นขั้นที่เริ่มส่งเสียงเพื่อการสื่อสารกับผู้อื่นโดยเด็กจะฟังเสียงอื่น และส่งเสียงโต้ตอบเป็นครั้งคราวขั้นที่คาบเกี่ยวกับเสียงอ้อแอ้นี้ บางครั้งเด็กจะส่งเสียงอ้อแอ้เล่นคนเดียว บางครั้งส่งเสียงเพื่อโต้ตอบคนรอบข้าง

5.4 คำแรกที่มีความหมาย (The First Meaningful Word) อายุ 8 - 10 เดือนเป็นขั้นที่เด็กเข้าใจคำพูดที่เคยได้ยินจากการเชื่อมโยงพูดกับเหตุการณ์ต่าง ๆ แล้วสะสมเป็นคำพูดภายใน เมื่อเด็กมีความพร้อมจะเลียนแบบการออกเสียงผู้อื่น และออกเสียงคำ ๆ นั้นได้ถูกต้องในเวลาต่อมา

5.5 วลี ประโยค และภาษาเด็ก (Phrases, Sentences, and Jargon) อายุ 12 - 24 เดือน เป็นขั้นที่เด็กเริ่มเป็นคำที่ยาว 2 พยางค์ หรือคำ 2 คำ มารวมกันเป็นวลีและประโยค ซึ่งมีความซับซ้อนมากขึ้นตามอายุโดยเฉลี่ยเด็กอายุ 1 ปี จะพูดวลีหรือประโยคที่ยาว 1 คำ เด็กอายุ 2 ปี จะพูดวลีหรือประโยคที่ยาว 2 คำ อายุ 3 ปี จะพูดวลีหรือประโยคที่ยาว 3 คำ เด็กอายุ 4 ปี จะพูดวลีหรือประโยคที่ยาว 4 คำ แต่ในบางครั้งเด็กจะมีการทดลองใช้คำศัพท์ซึ่งอาจจะมีลักษณะของการหยุดคิด (Pause) พูดซ้ำๆ ใช้คำเอ้ออ้า บ่อย ๆ คล้ายติดอ่าง (Normal Disfluency) ลักษณะการพูดเช่น นี้เกิดขึ้นในช่วงที่เด็กอายุ 2-6 ปี ซึ่งจะค่อย ๆ หายไปเมื่อเด็กเรียนรู้คำศัพท์ต่าง ๆ มากขึ้นหรือในบางครั้งเด็กเองอยากพูดอยากอธิบายบางสิ่งบางอย่างแต่ไม่ทราบจะใช้คำศัพท์อะไรเด็กจะใช้พยางค์ที่ไม่มีความหมายบน กับพยางค์ที่มีความหมาย (Jargon) การพูดลักษณะนี้ควรจะหายไปเมื่อเด็กมีอายุ 2 ปี ครึ่งเพราะเด็กมีการขยายคำศัพท์มากขึ้น

5.6 พัฒนาการการเปล่งเสียง เสียงจังหวะและภาษา (Articulation, Voice, Rhythm, and Language Development) อายุ 5 - 7 ปี เป็นขั้นที่เด็กมีการเรียนรู้การใช้เสียงพูดให้ถูกต้อง และมีการขยายคำศัพท์โครงสร้าง และความซับซ้อนของประโยคมากขึ้น เด็กจะพัฒนาสิ่งเหล่านี้ได้ค่อนข้างสมบูรณ์ใกล้เคียงผู้ใหญ่ราว 7 - 8 ปี

สรุปได้ว่า พัฒนาการพูดของเด็กปฐมวัย เริ่มจากการพูดออกเสียง พูดทีละคำแทน ประโยค 1 ประโยค เมื่อเด็กโตขึ้นความพร้อมทางด้านภาษาดีขึ้น สามารถที่จะนำคำที่ทำหน้าที่ต่าง ๆ กันมารวมประกอบกันเป็นประโยค ในที่สุดเด็กจะสามารถเรียนรู้การผูกประโยคต่าง ๆ เป็นการสื่อความหมายความคิด ความต้องการของตนเองให้ผู้อื่นรับรู้และเข้าใจได้เป็นอย่างดี

4. แนวทางและกิจกรรมในการส่งเสริมความสามารถด้านการพูด

กรมวิชาการ (2540 : 36-37) มีแนวการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ที่สามารถจัดได้หลากหลายวิธี เช่น

4.1 การสนทนา อภิปราย เป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาในการพูด การฟัง รู้จักแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งสื่อที่ใช้อาจเป็นของจริง ของจำลองรูปภาพ สถานการณ์จำลอง ฯลฯ

4.2 การเล่านิทาน เป็นการเล่าเรื่องต่างๆ ส่วนมากจะเป็นเรื่องที่เน้นการปลูกฝังให้เกิดคุณธรรม จริยธรรม วิธีการนี้จะช่วยให้เด็กเข้าใจได้ดีขึ้น ในการเล่านิทานสื่อที่ใช้อาจเป็นรูปภาพหนังสือนิทาน หุ่นการแสดงท่าทางประกอบการเล่าเรื่อง

4.3 การสาธิต เป็นการจัดกิจกรรมที่ต้องการให้เด็กได้สังเกตและเรียนรู้ตามขั้นตอนของกิจกรรมนั้น ๆ ในบางครั้งครูอาจให้เด็กอาสาสมัครเป็นผู้สาธิตร่วมกับครู เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงเช่น การเพาะเมล็ด การเป่าลูกโป่ง การเล่นเกมการศึกษา

4.4 การทดลอง/ปฏิบัติการ เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงเพราะได้ทดลองปฏิบัติด้วยตนเองได้สังเกตการเปลี่ยนแปลง ฝึกการสังเกต การคิดแก้ปัญหาและส่งเสริมให้เด็กมีความอยากรู้อยากเห็นและค้นพบด้วยตนเอง เช่น การประกอบอาหาร การทดลองวิทยาศาสตร์ง่าย ๆ การเลี้ยงหนอนผีเสื้อ การปลูกพืช

4.5 การศึกษานอกสถานที่ เป็นการจัดกิจกรรมที่ทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงอีกรูปแบบหนึ่งด้วยการพาเด็กไปทัศนศึกษาสื่อต่างๆ รอบโรงเรียนหรือสถานที่นอกโรงเรียน เพื่อเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์แก่เด็ก

4.6 การเล่นบทบาทสมมติ เป็นตัวละครต่างๆ ตามเนื้อเรื่องในนิทานหรือเรื่องราวต่างๆอาจใช้สื่อประกอบการเล่นสมมติเพื่อสร้างความสนใจและก่อให้เกิดความสนุกสนาน เช่น หุ่นสวมศีรษะที่คาดศีรษะรูปคนและรูปสัตว์แบบต่างๆ เครื่องแต่งกายและอุปกรณ์ของจริงชนิดต่าง ๆ

4.7 การร้องเพลง เล่นเกม ท่องคำคล้องจอง เป็นการจัดให้เด็กได้แสดงออกเพื่อความสนุกสนาน เพลิดเพลิน เรียนรู้เกี่ยวกับภาษาและจังหวะมีกิจกรรมหลากหลายรูปแบบที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางการพูดของเด็กปฐมวัย

นงเยาว์ คลินิกคลาย (2543 : 21) เด็กปฐมวัยมีความอยากรู้อยากเห็นและความต้องการที่จะสื่อสารกับผู้อื่นเป็นสิ่งเร้าให้เกิดการแสดงออกทางความคิดในด้านการพูด แต่เด็กมีถ้อยคำในการสื่อสารที่ค่อนข้างจำกัด จึงพยายามแสวงหาการใช้คำพูดด้วยตนเองสิ่งเร้าที่มีประโยชน์ต่อการพูดของเด็ก คือ การเปิดโอกาสให้เด็กพูดถึงสิ่งที่ชอบด้วยคำพูดของเขาเอง

ดังนั้นครูผู้สอนควรจะได้ศึกษาถึงพัฒนาการด้านภาษาและความสามารถในการพูดของเด็กในแต่ละช่วงอายุ เพื่อจัดกิจกรรมตอบสนองความสามารถด้านการพูดได้อย่างเหมาะสมต่อไป

ดังนั้นสรุปได้ว่า การส่งเสริมความสามารถทางการพูดของเด็กปฐมวัย สามารถจัดประสบการณ์ที่หลากหลายซึ่งจะส่งเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัย เช่น การเล่าเรื่องราวต่าง ๆ จากประสบการณ์ของเด็กและสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเด็ก การพูดเพื่อแสดงความรู้สึกทำให้เด็กได้แสดงออกในโอกาสต่างๆ เช่น การเล่าเรื่อง การร้องเพลง การแสดงละคร เป็นต้น โดยธรรมชาติของเด็กปฐมวัยจะชอบและสนใจในกิจกรรมที่เกี่ยวกับนิทาน การเล่าเรื่องราวต่างๆ การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความสามารถด้านการพูดของเด็กปฐมวัยโดยใช้นิทาน จึงน่าจะเป็นตัวส่งเสริมให้เด็กมีความสามารถกล้าแสดงออกและมีพัฒนาการด้านการพูดได้ผลมากที่สุด

5. การจัดประสบการณ์ส่งเสริมการพูด

สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529 : 15) เสนอแนะแนวการสอนภาษาที่สองไว้ดังนี้

การจัดกิจกรรมเพื่อเตรียมความพร้อมทางภาษาในด้านการฟังและการพูด ได้แก่

- 5.1 เตรียมสื่อการฟัง โดยฝึกการใช้หูฟังเสียงต่างๆ ฟังเสียงที่คุ้นเคยในภาษาถิ่น ฟังเสียงที่ไม่คุ้นเคย
- 5.2 เตรียมเพื่อการพูด โดยฝึกการใช้ปาก ลิ้น เลียนเสียงต่างๆ เลียนเสียงที่คุ้นเคย เลียนเสียงที่ไม่คุ้นเคย
- 5.3 การสอนเพื่อออกเสียงหลายพยางค์
- 5.4 ควรสอนคำใหม่ประมาณวันละ 5 คำ เพราะต้องสอนตามกระบวนการให้ครบลำดับขั้นของการสอนคำ ความหมายและการนำไปใช้ให้เกิดข้อความ
- 5.5 การสอนคำต้องสอนคำที่ง่ายและมีพยางค์น้อยก่อน
- 5.6 การสอนศัพท์มากอาจใช้เป็นวิธีการสอนเป็นกลุ่ม
- 5.7 การสอนคำที่เป็นนามธรรม เป็นการยากที่จะให้เข้าใจความหมาย จึงเสนอว่าสื่อที่จะช่วยในการสอนคำที่เป็นนามธรรมเหล่านี้ได้ดี ได้แก่ การอธิบายความหมายโดยเทียบกับภาษาที่ใช้ที่บ้าน ใช้บทบาท ใช้ภาพ ใช้เพลงหรือคำคล้องจอง
- 5.8 เป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งที่ว่า เมื่อครูสอนให้นักเรียนเข้าใจความหมายและออกเสียงศัพท์ได้แล้ว ครูต้องให้ได้รู้จักนำคำที่เรียนมาแล้วผู้เป็นประโยชน์ต่างๆ และค่อย ๆ เพิ่มคำให้มากขึ้นเป็นประโยคยาวๆ
- 5.9 การส่งเสริมให้เด็กเล็กสองภาษาออกเสียงภาษาไทยได้ชัดเจนวิธีหนึ่ง ได้แก่ การฝึกคำคล้องจอง
- 5.10 นำภาพที่แสดงความหมายของคำมาวางเรียงกัน แล้วให้เด็กเรียนอ่านจากภาพหรือการแสดงท่าทางประกอบ (ภาษาท่า)
- 5.11 เมื่อเด็กออกเสียงและเข้าใจความหมายของคำใหม่ได้ถูกต้องแล้ว ครูควรประเมินผลว่า นักเรียนเข้าใจความหมายและออกเสียงคำได้ถูกต้องหรือไม่ อย่างไร โดยจัด

ความสำคัญกับกระบวนการเขียน และการถ่ายทอดความคิดของเด็กมากกว่าผลผลิตหรือลายมือที่สวยงามหรือความถูกต้องของการเขียน เพื่อให้เด็กมีความมั่นใจและกล้าแสดงออกซึ่งการเขียนของเด็กแต่ละคนแม้จะเป็นไปตามขั้นตอนของการพัฒนา แต่จะมีความสามารถในการเขียนแตกต่างกัน

หรรษา นิลวิเชียร (2535 : 8) ให้ความหมายว่าการเขียนเป็นกระบวนการที่แสดงออกถึงความรู้สึก ความต้องการ และความคิดโดยผ่านการสื่อสารด้วยระบบเครื่องหมาย ได้แก่ ตัวอักษร สารสำคัญของสื่อสาร คือ การสื่อความหมายที่เด็กตั้งใจจะส่งมายังผู้รับ

ราศี ทองสวัสดิ์ (2527 : 182) ให้ความหมายว่า การเขียนของเด็กปฐมวัยควรหมายถึง การเขียนเส้นยุ่ง ๆ หรือวาดภาพต่าง ๆ ตามวัยหากเด็กสามารถพัฒนาการเขียนเหล่านี้ได้ก็จะช่วยให้เด็กสามารถเขียนภาพที่มีความหมายได้

นิตยา ประพฤติกิจ (2539 : 172) ให้ความหมายว่า การเขียนของเด็กปฐมวัยคือการจับปากกาหรือดินสอลากไปลากมาบนกระดาษ แล้วสามารถบอกได้ว่ารอยขีดนั้นคืออะไร และเชื่อมโยงเป็นเรื่องราวได้

สนธิ ฉิมเล็ก (2540 : 180) ให้ความหมายว่า การเขียนหมายถึงการที่มนุษย์ประสงค์ที่จะถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดและความในใจของตนเองออกมาให้ผู้อื่นได้ทราบ โดยขีดเขียนเป็นสัญลักษณ์แทนความรู้สึกนึกคิดและความในใจเหล่านั้น

สรุปได้ว่า การเขียนในเด็กปฐมวัย หมายถึง การที่เด็กขีดเขียนสัญลักษณ์ต่าง ๆ เป็นการสื่อสารที่แสดงออกถึงความรู้สึก ความคิดออกมาในงานเขียน และสามารถอธิบายสิ่งที่ขีดเขียนได้ การเขียนของเด็กอาจจะไม่สวยงามหรือถูกต้องตามหลักการเขียน แต่การเขียนของเด็กจะเป็นไปตามพัฒนาการและความสามารถเฉพาะของแต่ละคน

2. ความสำคัญของการเขียน

สนธิ ตั้งทวี (2529 : 118) ได้สรุปความสำคัญของการเขียนไว้ดังนี้

- 2.1 เป็นเครื่องแสดงออกทางความรู้ ความคิดและความรู้สึกของมนุษย์
- 2.2 เป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดความเจริญของมนุษย์
- 2.3 เป็นเครื่องมือสื่อสารในอดีต ปัจจุบันและอนาคต
- 2.4 เป็นเครื่องมือใช้สนองความปรารถนาของมนุษย์ เช่น ความรัก ความเข้าใจ

เป็นต้น

มนุษย์

- 2.5 เป็นเครื่องมือสำคัญทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดมรดกทางด้านสติปัญญาของมนุษย์
- 2.6 เป็นสื่อที่ช่วยแพร่กระจายความรู้ ความคิดให้กว้างไกล
- 2.7 เป็นสื่อกลางที่ให้ความรู้ ความคิด และความเพลิดเพลินแก่คนทุกเพศทุกวัย
- 2.8 เป็นบันทึกทางสังคมที่ให้ประโยชน์ แก่คนรุ่นปัจจุบันและอนาคต
- 2.9 เป็นงานอาชีพที่สำคัญอย่างหนึ่งในปัจจุบัน

นภดล จันทรเพ็ญ (2531 : 19) ได้สรุปความสำคัญของการเขียนไว้ดังนี้

1. การเขียนเป็นการสื่อสารของมนุษย์
2. การเขียนเป็นเครื่องถ่ายทอดความรู้
3. การเขียนสามารถสร้างความศรัทธาในมนุษยชาติ
4. การเขียนเป็นเครื่องระบายออกทางอารมณ์ของมนุษย์

กรรณิการ์ณ พวงเกษม (2532 : 31) เสนอว่า การเขียนเป็นวิธีการหนึ่งที่ได้เด็กได้แสดงออก เป็นพัฒนาการทางภาษาอีกด้านหนึ่งที่มีความสำคัญเช่นเดียวกับการพูด การเขียนเป็นเครื่องมือที่จะพัฒนาความมีเหตุผลให้เด็กเป็นการแสดงออกซึ่งสุนทรียะ และความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก เป็นทางที่จะระบายอารมณ์เป็นการเพิ่มความเชื่อมั่นให้มากขึ้นในตนเอง ครูควรต้องแนะนำให้เด็กรู้จักเขียนโดยใช้ความคิด ใช้ประสบการณ์ ความพอใจ ตลอดจนทักษะทางภาษาในระดับของเด็กเอง

วรรณิ โสภประยูร (2537 : 139) เสนอว่า การเขียนเป็นเครื่องสื่อสารอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่ต้องการถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ และประสบการณ์ของตนเองออกเสนอผู้อ่านในการระบายอารมณ์ พัฒนาการทางสติปัญญา และความคิดสร้างสรรค์ เช่น รู้จักสังเกต พิจารณามีความตั้งใจ มีความแม่นยำ ความเป็นระเบียบ ความรอบคอบ และทำให้เกิดนิสัยรักสวยรักงาม

สรุปได้ว่า การเขียนเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสื่อสารที่จำเป็น เพราะจะทำให้ทุกคนสามารถถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ และประสบการณ์ของตนเองต่อผู้อื่น อีกทั้งยังเป็นการพัฒนาสติปัญญา และความคิดสร้างสรรค์ได้เป็นอย่างดี

3. จุดมุ่งหมายของการเขียน

การถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของผู้เรียนนั้น ผู้เขียนย่อมจะต้องมีจุดมุ่งหมายไว้ในใจก่อนว่าจะเขียนเพื่อใคร เขียนทำไม และเขียนอย่างไร จึงจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้เป็นอย่างดี ซึ่งบุญยงค์ เกียรติเทศ (2524 : 6 - 7) ได้จำแนกจุดมุ่งหมายของการเขียนไว้ ดังนี้

- 3.1 เพื่อเล่าเรื่อง เช่น เล่าเหตุการณ์ เล่าประสบการณ์
- 3.2 เพื่ออธิบายคำหรือความหมาย เช่น อธิบายคำที่มักเขียนผิด
- 3.3 เพื่อโฆษณาจูงใจ เช่น โฆษณาสินค้าต่างๆ
- 3.4 เพื่อปลุกใจ เช่น บทเพลง บทความปลุกใจ
- 3.5 เพื่อแสดงความคิดเห็นหรือแนะนำ
- 3.6 เพื่อสร้างจินตนาการ เช่น เรื่องสั้น นวนิยาย
- 3.7 เพื่อล้อเลียนเสียดสี เช่น เรื่องทำนองตลกแฝงแง่คิด
- 3.8 เพื่อประกาศแจ้งความเชิญชวน เช่น ประกาศของทางราชการ
- 3.9 เพื่อวิเคราะห์ เช่น การวิเคราะห์วรรณกรรม
- 3.10 เพื่อวิจารณ์ เช่น การวิจารณ์หนังสือ
- 3.11 เพื่อเป็นข่าว เช่น การเสนอข่าว
- 3.12 เพื่อเฉพาะกิจ เช่น การเขียนประกอบการ์ตูน การเขียนจดหมาย

ผกาศรี เย็นบุตร (2526 : 95) ได้กำหนดจุดมุ่งหมายในการเขียนแต่ละครั้งไว้ดังนี้

1. เพื่ออธิบายเป็นการบอกความรู้สึกให้ทราบต้องการให้ผู้อ่านรับรู้ความคิด
ประสบการณ์ เช่น บทความ สารคดี ตำราวิชาการ
2. เพื่อพรรณนาเป็นการบอกความรู้สึกให้ทราบ ต้องการให้ผู้อ่านได้รับรู้
ความคิดประสบการณ์ เช่น บทความ สารคดี ตำราวิชาการ
3. เพื่อเปลี่ยนความคิด เปลี่ยนใจ เปลี่ยนความรู้สึก ของผู้อ่านตามทีผู้เขียน
ต้องการเช่น ชักชวนให้เห็นจริงหรือปฏิบัติตาม

จากแนวคิดของนักการศึกษาดังกล่าวสรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของการเขียน คือสิ่งที่
ผู้เขียนต้องคำนึงถึงก่อนที่จะเขียนงาน เพราะจะต้องสื่อสารถ่ายทอดความคิด ความรู้
ประสบการณ์ต่างๆ ได้ให้ผู้อื่นได้รับรู้สำหรับเด็กปฐมวัยสิ่งที่เด็กขีดเขียนเป็นภาพ ซึ่งเป็นการ
สะท้อนความคิดที่มีจุดมุ่งหมาย

4. องค์ประกอบของการเขียน

สนิท ฉิมเล็ก (2540 : 181-182) และววรรณ โสมประยูร (2537 : 142) กล่าวไว้
สอดคล้องกันว่า การเขียนมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการคือ

4.1 ผู้เขียนหรือผู้สื่อข่าว ผู้เขียนมีจุดกำเนิดที่ทำให้เกิดงานเขียนขึ้น ลักษณะ
ต่างๆ ของผู้เขียนที่ช่วยให้เกิดงานเขียน ได้แก่ ความรู้ การแสดงความคิดเห็น ความสามารถในการ
ใช้ภาษาลำดับความ ลักษณะท่าทางการเขียนที่ส่งผลไปถึงลายมือของผู้เขียน และความมี
มารยาทในการเขียน

4.2 ภาษา ภาษาที่ใช้ในการเขียนมี 3 ระดับ คือภาษาพูด ภาษากึ่งแบบแผน
และภาษามีแบบแผน สามารถสอนผู้เรียนเขียนภาษาได้ทั้ง 3 ระดับ แต่ความสำคัญอยู่ที่
การเลือกใช้ภาษาอย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ บุคคล จุดมุ่งหมาย สถานที่ เวลา และสถานการณ์
สิ่งแวดล้อม

4.3 เครื่องมือ เครื่องมือที่ทำให้เกิดการสื่อสาร คือเครื่องเขียน เช่น ดินสอ
ปากกา กระดาษ หรืออื่นๆ ที่ใช้แทนกันได้ และตัวอักษรที่อาจจะเรียนอีกอย่างหนึ่งว่า ลายมือ
ถ้าลายมือสะอาดเรียบร้อยถูกต้องและชัดเจน ถือว่าเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพ

4.4 ผู้อ่าน ผู้อ่านเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ผู้เขียนต้องคำนึงถึง เพราะเป้าหมาย
สำคัญของการเขียน คือ มุ่งให้ผู้อ่านเกิดการรับรู้ และเข้าใจในสิ่งที่สื่อสารออกไป ดังนั้นผู้เขียนจึง
จำเป็นต้องเลือกเนื้อหา ภาษา วิธีเขียน รูปแบบการเขียน ให้เหมาะสม และสอดคล้องกับผู้อ่าน
จึงจำทำให้เกิดการสื่อสารประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า การสื่อสารจะมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อผู้อ่านเข้าใจความหมายจาก
เนื้อความได้ตรงกันกับที่ผู้เขียนต้องการ ดังนั้น ครู ผู้ปกครองควรส่งเสริมให้เด็กได้สื่อสารด้วย
การถ่ายทอดความคิดสู่การเขียน

5. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเขียน

เนื่องจากการเขียนเป็นการถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก และความเข้าใจของตนเอง ออกมาสื่อความหมายของตนเองให้ผู้อื่นเข้าใจและเป็นเครื่องมือสำหรับพัฒนาความคิด สติปัญญา ตลอดจนเจตคติด้วย การเขียนจึงเป็นทักษะการแสดงออกที่สำคัญและสลับซับซ้อน วรณีย์ โสมประยูร (2537 : 146 - 148) สรุปว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนมีหลายประการ ดังนี้

5.1 อวัยวะที่เกี่ยวข้องกับการเขียน การเขียนเป็นทักษะที่ต้องใช้อวัยวะของ ร่างกายหลายอย่างประกอบกัน ดังนี้

5.1.1 มือ การพัฒนากล้ามเนื้อมือมีส่วนสำคัญในการเขียน เด็กบางคน ไม่สามารถบังคับกล้ามเนื้อให้เขียนตัวอักษรได้ บางคนมือพิการก็ทำให้เขียนไม่ถนัดหรือไม่ สามารถเขียนได้เลย การเขียนต้องใช้มือเป็นประการสำคัญ ดังนั้นจึงต้องมีการฝึกกล้ามเนื้อ ด้วย

5.1.2 ตา การเขียนจำเป็นต้องใช้สายตาในการดูขณะเขียน สำหรับเด็กที่มี พัฒนาการทางอวัยวะตาไม่เจริญไปตามปกติจะมองภาพกลับกันกับความจริงคือมองตัวอักษร กลับหัว

5.1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างตากับกล้ามเนื้อ การเขียนต้องอาศัยตามอง เพื่อรับเข้าและใช้มือเขียนสิ่งที่มองนั้น นอกจากนี้ต่ายังมองสิ่งที่เขียนว่าเหมือนที่คิดไว้หรือไม่

5.2 สมองหรือสติปัญญา เมื่อการเขียนเป็นการถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ และเป็นเครื่องมือสำหรับพัฒนาความคิดและสติปัญญาดังกล่าวข้างต้นแล้ว สมองก็จะเป็นปัจจัย หนึ่งที่จำเป็นต่อการเขียนอย่างยิ่ง เพราะถ้าสมองไม่คิดสิ่งใดแล้วก็ไม่มีความต้องการที่จะแสดง สิ่งนั้นออกมาให้ผู้อื่นเข้าใจ นอกจากนี้สมองก็ยังเกี่ยวข้องกับการเขียนในเรื่องต่างๆ เช่น

5.2.1 ความสามารถในการรับรู้และจำสิ่งต่อไปนี้

- 1) การสังเกตสิ่งที่เขียนว่ามีลักษณะอย่างไร
- 2) การเห็นความสัมพันธ์ของเรื่องที่จะเขียน
- 3) การลำดับความคิดเพื่อบรรยายเรื่อง
- 4) การจำลักษณะตัวอักษร คำ ประโยค และข้อความ

5.2.2 ความสามารถในการแสดงออกที่ต่างกัน เนื่องจากความสามารถใน การรับรู้และการถ่ายทอดของแต่ละบุคคลแตกต่างกัน กล่าวคือบางคนเขียนได้เร็ว แต่บางคน บังคับกล้ามเนื้อให้เขียนได้ไม่ดี

5.2.3 ช่วงความสนใจและความตั้งใจต่างกัน เด็กที่มีความสนใจสั้นมักเขียน ได้น้อยทำให้ทักษะการเขียนไม่ดีเท่าที่ควรและมีความตั้งใจเรียนน้อยลง

5.2.4 การเขียนมีความจำเป็นต้องโยงความคิดให้สัมพันธ์และต่อเนื่องกัน เพราะความคิดที่สัมพันธ์และต่อเนื่องกันนั้นจะเป็นสื่อให้เด็กสามารถเขียนเรื่องราวต่างๆ ให้ ติดต่อสัมพันธ์กันได้มากขึ้น

5.3 สิ่งแวดล้อมการเขียนเป็นทักษะที่ต้องอาศัยการพูด ฟัง อ่านมาก่อน ดังนั้น การเขียนจึงต้องอาศัยประสบการณ์พื้นฐานอื่นๆ ทั้งจากบ้าน โรงเรียน และสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกันและมีอิทธิพลต่อการพัฒนาทักษะการเขียนของเด็กดังนี้

5.3.1 สิ่งแวดล้อมทางบ้าน ได้แก่ ฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคม ความสัมพันธ์ในครอบครัว ภาษาพูดที่บ้าน เชื้อชาติ จำนวนพี่น้องในครอบครัว และการอบรมเลี้ยงดู สิ่งแวดล้อมที่กล่าวมานี้ นับเป็นสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาทางภาษาของเด็กมากที่สุด เพราะบ้านเป็นสิ่งแวดล้อมที่เด็กประสบก่อนและอยู่ใกล้ตัวมากที่สุด นอกจากนี้กระบวนการเรียนรู้ภาษาอย่างหนึ่งที่เด็กเป็นอันดับแรกคือ การเอาอย่างและเลียนแบบ เมื่อบ้านมีอิทธิพลต่อการฟัง การพูด และการอ่าน ดังนั้นบ้านจึงเป็นอันดับแรกที่มีอิทธิพลต่อการเขียนเพราะเด็กย่อมเขียนตามที่ตนพูดหรือเขียนตามที่ได้ฟังและอ่านมา

5.3.2 สิ่งแวดล้อมทางโรงเรียน โรงเรียนทำหน้าที่สร้างเสริมปรับปรุงและแก้ไขพฤติกรรมต่างๆ ดังนั้น ทักษะทางภาษาของเด็กซึ่งรวมทักษะการเขียนด้วยย่อมพัฒนาไปตามสภาพแวดล้อม ซึ่งได้แก่ ตัวครูและเพื่อนๆ ในด้านในด้านตัวครูเป็นสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อภาษาของเด็กมากที่สุด เพราะการเขียนของเด็กมักเริ่มต้นจากครู เช่น วิธีเขียนของครูที่เขียน ครูที่จัดบรรยากาศให้เด็กได้มีอิสระในการคิด ย่อมช่วยให้เด็กสามารถเขียนอย่างสร้างสรรค์ได้สมบูรณ์เต็มที่ ส่วนเพื่อนนั้นถือเป็นสิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ตัวเด็กมากที่สุด เพราะในการเขียนเด็กจะซักถามเพื่อนหรือลอกการเขียนจากเพื่อน เป็นต้น

5.3.3 สิ่งแวดล้อมทางสังคมและชุมชนเด็กๆ ต้องเกี่ยวข้องกับสังคมและชุมชนตลอดเวลา ดังนั้น สภาพแวดล้อมทางชุมชนและสังคมย่อมมีบทบาทที่สำคัญต่อการพัฒนาเด็กในด้านพฤติกรรม บุคลิกภาพ เจตคติ ทักษะทางภาษา และอื่นๆ สำหรับทางด้านภาษา โดยเฉพาะการเขียนเด็กมักฟังและอ่านจากสื่อมวลชนด้วย เด็กจึงเขียนตามประสบการณ์ที่พบจากโทรทัศน์หนังสือพิมพ์ และเอกสารต่างๆ

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเขียนประกอบด้วย

1. อวัยวะที่เกี่ยวข้องกับการเขียนคือ ตา และกล้ามเนื้อมือ ที่ต้องมีความสัมพันธ์กัน
2. สมองหรือสติปัญญาใช้คิดลำดับความคิด สังเกต หาความสัมพันธ์ และจดจำในเรื่องที่จะเขียน
3. สิ่งแวดล้อม ได้แก่ บ้าน โรงเรียน สังคม และชุมชน ที่ได้เกี่ยวข้อง

6. ลักษณะและพัฒนาการด้านการเขียนของเด็กปฐมวัย

นักการศึกษาได้กล่าวถึงลักษณะการเรียนรู้การเขียนองค์ประกอบของการเขียนและระดับพัฒนาการด้านการเขียน ดังนี้

6.1 ลักษณะการเรียนรู้การเขียน

เท็มเพิล Temple. 1985 ; อ้างอิงมาจาก (ทรรษา นิลวิเชียร. 2535 : 168) ได้ศึกษาลักษณะการเรียนรู้การเขียนของเด็กและได้จัดแบ่งผลงานการเขียนของเด็กโดยอาศัยงานวิจัยของแมรีเคลย์ (Maric Clay) ออกเป็นหมวดหมู่ ดังนี้

1. หลักการเกิดซ้ำ ๆ (Principle) เด็กค้นพบว่าการเขียนจะใช้รูปร่างเดิมซ้ำ ๆ มีลักษณะเป็นแถว ๆ ตามหน้ากระดาษ
2. หลักการสร้างเครื่องหมาย (Generative principle) เด็กจะแยกออกว่าอะไรเป็นรูปภาพอะไรเป็นการเขียน การเขียนจะเกิดขึ้นจากการจัดรอยขีดเขียนบางครั้งเด็กอาจจะเขียนด้วยตัวอักษรไม่กี่ตัวแต่ถูกจัดให้อยู่ในลักษณะต่างๆ กัน การเขียนคำซ้ำๆ กันก็จัดอยู่ในลักษณะนี้เช่นเดียวกัน
3. มโนทัศน์เกี่ยวกับเครื่องหมาย (Sign Concept) เครื่องหมายคือ สิ่งที่ใช้แทนบางสิ่งในเรื่องของการเขียน เครื่องหมายเป็นสิ่งที่ไม่อาจชี้ชัดด้วยเหตุผลว่าเหตุใดจึงใช้รูปร่างอักษรอย่างนั้น มโนทัศน์เกี่ยวกับเครื่องหมายที่ตนเขียนแทนบางสิ่ง และให้ผู้อ่านจินตนาการเอาเองเด็กที่อยู่ในครอบครัวที่พ่อแม่อ่านให้ลูกฟังบ่อยๆ หรืออยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีภาษาเขียนเด็กจะตระหนักว่าเครื่องหมายเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ใช้แทนเรื่องราวที่คิด

4. หลักการยืดหยุ่น (Flexibility) เด็กเรียนรู้ว่าการเขียนตัวอักษรจะต้องมีวิธีการเฉพาะและการเขียนตัวอักษรตัวเดียวกันอาจเขียนได้หลายแบบ

5. หลักของทิศทางตามยาวและการจัดหน้า (Linear Principle and Principle of Page Arrangement) สิ่งที่ยากที่สุดสำหรับเด็กในการเรียนรู้เรื่อง การเขียน คือ ความเข้าใจเรื่องทิศทางของการเขียนซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นมาก เด็กอาจมองแก้วจากด้านบน จากด้านข้าง และจากด้านล่าง โดยเข้าใจว่าเหมือนกัน เด็กจะไม่เข้าใจในเรื่องการเปลี่ยนมุมมอง ฉะนั้นการเขียนตัวอักษรที่มีลักษณะคล้ายกันหรือกลับกันเป็นสิ่งที่ไม่แตกต่างกันสำหรับเด็ก

6.2 องค์ประกอบของการเขียน

บุชบง ตันติวังศ์ (2536 : 15 ; อ้างอิงมาจาก เดลีย์ Clay. 1990) ผู้บุกเบิกการสอนภาษาแบบธรรมชาติ ได้แบ่งองค์ประกอบของการเขียนของเด็กออกเป็น 4 ด้าน คือ

1. การสร้างสัญลักษณ์ภาษาเขียน ได้แก่ การใช้ตัวอักษรหรือภาพในการสื่อความหมาย
2. ทิศทางในการเขียน ได้แก่ การเขียนจากซ้ายไปขวาและจากบนลงล่าง
3. วิธีถ่ายทอดความหมายของสัญลักษณ์ของภาษาเขียน ได้แก่ การใช้คำพูดท่าทางหรือข้อความในการสื่อความหมาย
4. ความซับซ้อนของความหมาย ได้แก่ การใช้คำหรือประโยคในการสื่อความหมาย

บุชบง ตันติวังศ์ (2536 : 19) สรุปว่าความสามารถด้านอื่นที่เกี่ยวกับกับการเขียนของเด็กคือ

1. การเขียนที่สอดคล้องกับความมุ่งหมาย เด็กรู้ว่าคนเราเขียนเพื่อสนองความมุ่งหมายบางอย่าง

2. การจัดองค์ประกอบของงานเขียน แม้ว่าเด็กยังเขียนหนังสือไม่เป็นตัวหรือประโยค แต่เด็กจะรู้จักทิศทาง การเขียนจากซ้ายไปขวา จากบนลงล่าง เขาจะรู้จักหยุดความต่อเนื่องของสิ่งที่เขียนเหมือนผู้ใหญ่หยุดเขียนข้อความเมื่อจบประโยค นอกจากนี้เด็กยังรู้จักแยกสิ่งที่เขาวาดจากสิ่งที่เขียน โดยตัดสินใจว่าส่วนใดจะสื่อด้วยภาพและส่วนใดจะสื่อด้วยการเขียน

6.3 ระดับพัฒนาการด้านการเขียน

ความหมายของการพัฒนาการด้านการเขียน บุซบง ตันตวิงส์ (2536 : 19) ได้อธิบายพัฒนาการในการเขียนตามธรรมชาติของเด็กกว่า อาจจัดได้ 7 ระดับ คือ

6.3.1 วาดแทนเขียน หมายถึง เด็กสื่อความคิด โดยใช้การวาดแทนการเขียน

6.3.2 ชีตเขียนแทนเขียน หมายถึง เด็กพยายามที่จะเขียนหนังสือแบบผู้ใหญ่ แต่การเขียนของเด็กคือการขีดเขียน ในระยะแรกเด็กอาจขีดเขียนไปทั่วกระดาษอย่างไม่มีระบบ ต่อมาเด็กก็รู้จักขีดเขียนจากซ้ายไปขวา สิ่งที่ขีดเขียนคล้ายตัวหนังสือมากกว่าภาพ

6.3.3 เขียนโดยการทำเครื่องหมายคล้ายตัวอักษร หมายถึง เด็กพยายามเขียนตัวหนังสือบางตัวคล้ายตัวอักษร บางตัวก็ไม่คล้ายแต่เป็นรูปร่างตัวอักษรที่เด็กคิดขึ้นเอง

6.3.4 เขียนตัวอักษรที่รู้จักด้วยวิธีที่คิดขึ้นเอง หมายถึง เด็กก็อาจเขียนคำตอบที่เขียนได้แล้ว เช่น ชื่อของตนเองด้วยการสลับที่ตัวอักษรหรืออาจเขียนตัวอักษรกลับ

6.3.5 คัดลอกตัวอักษร หมายถึง เด็กอาจคัดลอกตัวอักษรที่เห็นอยู่รอบตัวหรือบอกข้อความที่ต้องการจะเขียนให้ผู้ใหญ่ช่วยเขียนให้แล้วจึงนำไปลอก บางครั้งอาจจะเป็นการลอกหมดทุกตัว บางครั้งเป็นการลอกเฉพาะคำที่ต้องการไปผสมกับคำที่เขียนได้แล้ว

6.3.6 เขียนโดยคิดวิธีสะกดขึ้นเอง หมายถึง เมื่อเขาไม่ทราบวิธีสะกดแบบผู้ใหญ่เขียนสะกดคำได้ใกล้เคียงหรือเหมือนกับวิธีสะกดของผู้ใหญ่ หมายถึง เด็กสะกดโดยการผสมพยัญชนะและสระตามเสียงของคำที่เขาพูดหรือได้ยิน

ฉันทนา ภาคบงกช (2537 : 25) เสนอถึงพัฒนาการการเขียนของเด็กกว่าสามารถแบ่งออกได้ ดังนี้

1. ขั้นขีดเขียน ขั้นนี้เปรียบเทียบได้กับการหัดพูดของเด็กที่เปล่งเสียงอ้อแอ้อย่างไม่เป็นคำ เด็กจะมีพัฒนาการอยู่ในขั้นนี้ก่อนที่เด็กจะเขียนได้ดี เมื่อเด็กย่างเข้าวัย 4 ขวบ จะสามารถเขียนเป็นเส้นโค้ง ซึ่งมีลักษณะคล้ายภาษาเขียน ต่อมาจะค่อยๆ ความเป็นตัวอักษรมากขึ้นและมีคำสั่งซึ่งทดลองเขียนปรากฏอยู่บ้าง 2-3 คำ คำแรกที่เด็กมักเรียนรู้ก็คือชื่อของตนเอง

2. ขั้นรู้เสียง พัฒนาการสำคัญทางภาษาที่พบในเด็กขั้นนี้ คือมีความสัมพันธ์ระหว่างตัวอักษรกับเสียงพูด เด็กสามารถเขียนอักษรได้เกือบทุกตัว เด็กจะสะกดคำจากเสียงที่ตนได้ยินระยะแรกจะเริ่มต้นด้วยพยัญชนะต้น เช่น ดกไม้ ฝี่เสื้อ ฝี่เสื้อ ช่องว่างระหว่างพยัญชนะ และคำยังไม่สม่ำเสมอ คำซึ่งเด็กมักเรียนรู้มากได้แก่ ฉัน และ

3. ขั้นรอยต่อ ในขั้นนี้เด็กจะเริ่มเขียนซึ่งสะกดถูกต้องเพิ่มมากขึ้น เด็กจะสร้างตัวสะกดตามรูปแบบที่เขาคุ้นเคยมาก่อนและตามเสียงที่จับได้

มอร์โร (Morrow, 1993 : 241 ; citing Sulzby, 1985, Reading Research Quarterly) กล่าวว่า เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการเขียน ดังนี้

1. การเขียนโดยผ่านการวาดรูป (Writing via drawing) เด็กใช้การวาดรูปเป็นพื้นฐานของการเขียนเพื่อใช้ในการสื่อสาร

2. การเขียนโดยผ่านการขีดๆ เขียนๆ (Writing via scribbling) เด็กมักขีดๆ เขียนๆ จากซ้ายไปขวาได้บ่อยครั้ง เด็กจะเคลื่อนดินสอเหมือนที่ผู้ใหญ่ทำ

3. การเขียนโดยผ่านการทำตัวอักษรเหมือนแบบ (Writing via letter-like forms) เด็กสามารถเขียนเหมือนตัวอักษรจริงแต่ไม่สมบูรณ์

4. การเขียนโดยผ่านการคัดลอกจากหนังสือ (Writing via reproducing will-learned units or letter strings) เด็กจะเขียนคัดลอกตัวอักษรเป็นชื่อตนเอง

5. การเขียนโดยผ่านการคิดแบบของตนเองขึ้น (Writing via invented spelling) เด็กส่วนใหญ่จะไม่รู้ว่าการสะกดจริงทำอย่างไร ในการเขียนคำๆ หนึ่ง ตัวอักษรจะเป็นตัวแทนของคำนั้นทั้งหมด และจะมีบางคำเกินมาซึ่งไม่เกี่ยวข้องกัน

6. การเขียนโดยผ่านการสะกดตามแบบ (Writing via conventional spelling) เด็กจะเขียนเหมือนการเขียนของผู้ใหญ่

สุภาพ กิตติสาร (2530 : 26 ; อ้างอิงจาก โลเวนเฟรด Lovenfred. n.d.)

ได้กล่าวถึงพัฒนาการในการเขียนของเด็กดังนี้

1. เด็กในช่วง 2-4 ปี จะมีพัฒนาการในการเขียนโดย หยิบจับ ขีดเขียนอย่าง สะเปะสะปะ เพราะยังไม่สามารถบังคับมือได้ จนกระทั่งประสาหมือเริ่มสัมพันธ์กับการควบคุม สายตาในงานที่ทำได้ จะเริ่มเขียนลากเส้นที่สะเปะสะปะไปสู่เส้นโค้ง มีการวนซ้ำเส้นเดิม มีทั้งเส้นในแนวตั้งและเส้นแนวนอน และจะลากเป็นวงกลม จากนั้นเริ่มเล้าถึงการขีดเขียน เริ่มสนใจและสำรวจสิ่งต่าง ๆ รอบตัว สามารถแสดงออกมาในเส้นที่ตนขีดเขียน

2. เด็กวัย 4-7 ปี จะมีพัฒนาการในการเขียนโดยการขีดเขียนนั้นเริ่มมีความหมายชัดเจน ยิ่งขึ้นเป็นการเริ่มต้นสื่อสารด้วยภาพ เด็กเริ่มสร้างแบบในการวาดของตนแบบแผนหรือสัญลักษณ์ แรกที่เด็กทำขึ้น ได้แก่ คน เพราะเป็นสิ่งที่ใกล้ตัวเด็กมากที่สุด

นิตยา ประพฤตกิจ (2539 : 178-179) ได้แบ่งพัฒนาการทางการเขียนของเด็กปฐมวัยได้ดังนี้

เด็ก 2 ขวบ ลากเส้นขยุกขยิก ลากเส้นตามรูปร่างวงกลมได้ จับดินสอหรือปากกา โดยใช้ทั้งมือจับและทั้งแขนขยับเขยื้อนจะขีดเขียนจนเต็มหน้ากระดาษ พอใจกับรอยขีดเขียนตนเอง

เด็ก 3 ขวบ ชอบเขียนตัวอักษรตัวโต ๆ ทุกหนทุกแบบชอบวาดและระบายสี

เด็ก 4 ขวบจดจำอักษรบางตัวได้ รวมทั้งจำชื่อตนเองได้ อาจเขียนชื่อตนเองได้หรือเขียนได้เป็นบางตัว ชอบวาดและระบายสี การวาดรูปคน วาดแค่เพียงเส้นตรงแนวตั้ง และร่างแบบหยาบๆ แต่วาดรูปกลมและสี่เหลี่ยมได้

เด็ก 5 ขวบ เขียนชื่อตนเองได้ การเขียนพยัญชนะตัวเลข อาจเขียนไม่เรียงลำดับและบางที่เขียนหัวกลับก็มี สามารถเขียนตัวเลขได้ แต่ตัวไม่เท่ากัน และมีขนาดพอดีๆ จับดินสอปากกาหรือฟู่กันได้ดีขึ้น ชอบวาดและระบายสีสามารถวาดภาพที่ยกขึ้นได้และภาพมี

ความสมบูรณ์มากขึ้น ขอบเขียนแบบสามารถวาดรูปสี่เหลี่ยมและวงกลมเข้าด้วยกัน ชอบถามถึงตัวสะกดของคำ

ราศี ทองสวัสดิ์ (2537 : 29) กล่าวว่า การสอนหนังสือในระดับปฐมวัยส่วนใหญ่จะเป็นในลักษณะที่ครูเริ่มสอน อ่าน-เขียน เร็ว แต่เด็กก็ได้เรียนรู้ไปด้วย การจะเรียนอ่านเขียนได้ช้าหรือเร็วย่อมเป็นไปตามพัฒนาการของเด็ก

กระบวนการเขียนของเด็ก ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนด้วยกันคือ

1. ขั้นก่อนเริ่มการเขียน (Prewriting) ขั้นนี้เป็นการเตรียมความพร้อมในการเขียนคิดเกี่ยวกับหัวข้อที่จะเขียน ครูสังเกตได้จากสิ่งที่เด็กมักชอบพูดถึง
2. ขั้นร่าง (Drafting) ขั้นนี้มีความสำคัญมากคือ การเปิดโอกาสให้เด็กพูดเกี่ยวกับสิ่งที่เขาคิดออกแบบที่จะเขียนและร่างงานเขียน
3. ขั้นแก้ไข (Revising) เป็นขั้นให้เวลาเด็กตัดสินใจแก้ไขงานของตน ครูอาจให้คำแนะนำโดยกระตุ้นให้เด็กได้คิดหลายแง่มุม
4. ขั้นปรับปรุง (Editing) เป็นขั้นสุดท้ายเด็กต้องอ่านทบทวนตรวจตัวสะกดรูปแบบการเขียน เครื่องหมายต่าง ๆ และอื่น ๆ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจงานเขียนยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า ลักษณะและการเขียนของเด็กปฐมวัยจะเริ่มจากการวาดรูปเพื่อสื่อความคิดโดยการขีดๆ เขียนๆ การคิดแบบเขียนของตัวเอง การคัดลอกตัวอักษรจากแบบจนกระทั่งสามารถเขียนและสะกดได้ถูกต้องตามแบบการเขียนจริง ซึ่งจะเหมือนการเขียนของผู้ใหญ่ กระบวนการเขียนของเด็กจะแตกต่างจากผู้ใหญ่ พัฒนาการเขียนของเด็กปฐมวัยเป็นไปตามลำดับโดยเริ่มจากการวาดรูปเพื่อสื่อความคิด พัฒนามาสู่การขีด ๆ เขียน ๆ การคิดแบบการเขียนของตัวเอง การคัดลอกตัวอักษรจากแบบ การเขียนโดยการคิดสะกดขึ้นเองจนกระทั่งสามารถเขียนสะกดได้อย่างถูกต้อง

7. แนวทางส่งเสริมการเขียน

ความสามารถทางการเขียนของเด็กเป็นสิ่งที่ต้องส่งเสริมเพราะเด็กจะได้รับการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคมและสติปัญญา ซึ่งส่วนใหญ่จะเริ่มต้นที่การวาดภาพ ถ้าเด็กได้รับการพัฒนาด้วยการใช้ความคิด โดยการขีดเขียนสัญลักษณ์ต่าง ๆ เป็นประจำก็สามารถพัฒนามาเป็นการเขียนตัวอักษรได้

นิตยา ประพฤติกิจ (2539 : 174-175) กล่าวถึง แนวทางส่งเสริมการเขียนของเด็กปฐมวัยโดยการจัดกิจกรรม คือการฝึกใช้กล้ามเนื้อเล็ก (Small Muscles) ได้แก่ ร้อยลูกปัด ผูกเชือก และรัดเชิข การฝึกความเข้าใจเรื่องซ้าย-ขวา และการทำงานศิลปะ เช่น วาดภาพ ละเลงสีแล้วใช้นิ้วเขียน (Finger Painting) ปะเศษกระดาษเป็นตัวอักษร เป็นต้น นอกจากนี้ มอร์โร (Morrow. 1993 : 245) กล่าวว่า ผู้ใหญ่ควรเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก อ่านเรื่องราวที่หลากหลายให้ เด็กฟัง จัดสิ่งแวดล้อมและกิจกรรมที่สนุกสนานโดยมีอุปกรณ์หลากหลายในการเขียน สนับสนุนการเขียนทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม คอยให้ความช่วยเหลือในการเขียน เปิดโอกาส

ให้เด็กให้ความหมายสิ่งที่เขียนและเขียนคำจากต้นแบบ รวมทั้งหาโอกาสที่เหมาะสมในการสอนเขียน

มอร์โรว์ (Morrow. 1993 : 245) กล่าวว่า แนวทางส่งเสริมพฤติกรรมการเขียนให้เด็กปฐมวัยสามารถทำได้ดังนี้

1. ควรจัดสิ่งแวดล้อมให้มีอุปกรณ์ที่หลากหลายสำหรับเด็กได้ฝึกเขียน
2. ควรจัดกิจกรรมที่สนุกสนานให้เด็กได้เข้าร่วมเพราะเด็กจะทำผลงานจากประสบการณ์ที่เขาพอใจ
3. เด็กจะสังเกตการเขียนของผู้ใหญ่เสมอ ทั้งขณะทำงาน และในเวลาว่าง เพราะฉะนั้นผู้ใหญ่ควรทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก
4. เด็กต้องการโอกาสและวัสดุอุปกรณ์ที่จะเขียนด้วยตนเอง
5. บางครั้งเด็กต้องการความช่วยเหลือในการตัดสินใจที่จะเขียนอย่าปล่อยให้เด็กเขียนคนเดียว
6. เด็กจะให้ความหมายสิ่งที่เขาเขียน เช่น ตัวหนังสือ คำ เป็นต้น
7. ในการเขียนของเด็กโดยมากจะมีความหมายในการสื่อสารดังนั้นต้องให้

ความสนใจ

8. เด็กควรได้รับการสนับสนุนในระยะยาวทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม อาจจะทำให้เขียนบันทึก เขียนการ์ด เขียนบัตรอวยพรในโอกาสต่างๆ เขียนคำ เขียนสัญลักษณ์เขียนประกาศ เขียนเรื่องราวและเขียนหนังสือ เป็นต้น
9. ควรอ่านเรื่องราวที่หลากหลายให้เด็กฟัง เพราะอาจเป็นการ จุดประกาย ความคิดของเด็ก
10. ควรหาโอกาสที่เหมาะสมในการสอนเด็กเขียน
11. ควรเปิดโอกาสให้เด็กได้เขียนคำจากต้นแบบ

พูนสุข บุญยสวัสดิ์ (2532 : 53-54) กล่าวว่า การเตรียมความพร้อมทางด้านการเขียนให้แก่เด็กเรียน เป็นการเตรียมความพร้อมทางพัฒนาการต่าง ๆ ก่อนเขียน ดังนี้

1. การเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย เป็นการเตรียมความพร้อมในการรับรู้ทางตาสามารถสังเกต และจำแนกสิ่งที่เห็น การเคลื่อนสายตาจับภาพจากซ้ายไปขวา
 - 1.1 เตรียมความพร้อมของกล้ามเนื้อแขน มือ นิ้วมือ ให้มีนิ้วที่แข็งแรงในการจับดินสอให้มั่นคง
 - 1.1.1 เตรียมความพร้อมที่จะใช้ตาและมือให้สัมพันธ์กันอย่างดี สามารถจับดินสอลากไปตามทิศทาง และเป็นรูปร่างที่ตามองเห็นได้
 - 1.2 การเตรียมความพร้อมทางสติปัญญา
 - 1.2.1 เตรียมความพร้อมในการจำ คือ ให้สามารถจำภาพของตัวอักษร และการจำลีลาการเขียนอักษรแต่ละตัว
 - 1.2.2 เตรียมความพร้อมในการคิดและการเข้าใจ

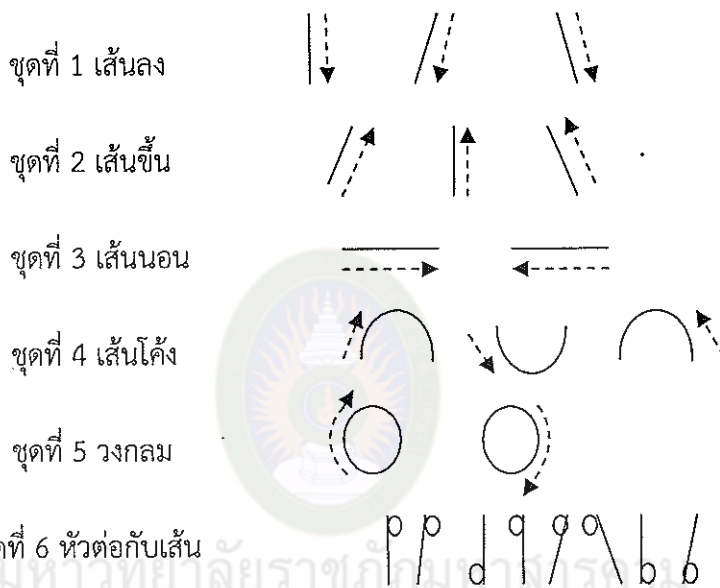
- 1.3 การเตรียมความพร้อมด้านอารมณ์และจิตใจ คือ ให้มีสุขภาพจิตดี
อารมณ์ดี มีความสุข มีคุณธรรม
- 1.4 การเตรียมความพร้อมด้านสังคม คือ รู้จักพูดคุย เล่นและทำงานร่วมกับ
ผู้อื่น

2. การเตรียมความพร้อมในการเขียน

2.1 การฝึกกล้ามมือในการเขียน

2.1.1 ฝึกเขียนเส้นอย่างเสรี

2.1.2 ฝึกเขียนเส้นพื้นฐาน 13 เส้น จากง่ายไปหายาก

2.2 การฝึกเขียนพยัญชนะและสระที่มีรูปร่างง่ายรวม 30 ตัว

2.3 การฝึกเขียนพยัญชนะที่มีรูปร่างยากรวม 14 ตัว

2.4 ฝึกเขียนสระ วรรณยุกต์ เครื่องหมายต่างๆ

3. การเขียนคำ ประโยค และข้อความง่ายๆ

นิตยา ประพฤติกิจ (2539 : 174 - 175) ได้กล่าวถึงกิจกรรมที่ส่งเสริมการเขียน

ดังนี้

1. การฝึกใช้กล้ามเนื้อเล็ก (Small Muscles) ได้แก่ การเล่นปิกหมุดบนแผ่นบอร์ด การตัด การต่อภาพ การร้อยลูกปัด การผูกเชือก การรัดเชิบ การวาดภาพพระบายสี
2. การฝึกเคลื่อนไหวโดยใช้ส่วนของร่างกายจะช่วยให้เด็กสังเกตได้รู้สึกและเข้าใจ คำว่า “สูง”, “ต่ำ” และทิศทาง รู้จักปรับรูปร่างและเส้น (เส้นตรง) การหมุนแขน (วงกลม) การยกขาขึ้นตรง
3. การฝึกทำความเข้าใจเรื่อง “ซ้าย - ขวา” โดยครูบอกให้เด็กใช้อวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่ง เคลื่อนไหว การผูกกริบบิ้น หรือผูกกระดิ่งที่ข้อเท้าหรือมือของเด็ก

4. การเล่นเกมที่อาศัยการใช้นิ้วมือ เช่น การต่อบล็อกพลาสติกขนาดเล็ก และขนาดกลาง การใช้แผ่นกระดาษแม่เหล็ก

5. การเล่นเกม เช่น เกมปฏิบัติตามคำสั่ง การเล่นเกมที่ต้องอาศัยนิ้วมือ

6. การฝึกเรื่องตัวพยัญชนะ ครูแจกซองให้เด็กแต่ละคนเพื่อประสมตัวอักษรตามชื่อของตนเอง หรือแจกตัวเลขให้เรียงก็ได้ ถ้าโรงเรียนมีกระดานและตัวอักษรแม่เหล็กก็สามารถใช้ตัวอักษรหรือตัวเลขเรียงบนกระดานได้ นอกจากนี้ครูอาจใช้ตัวอักษรที่ทำด้วยไม้พลาสติกหรือกระดาษแข็ง เพื่อให้นักเรียนลากเส้นตามแบบ

7. การเรียงชื่อสิ่งของ ครูจัดสิ่งของให้เรียงจากซ้ายไปขวาหรือจากบนลงล่าง และเรียกเด็กให้ชี้พร้อมทั้งบอกชื่อสิ่งของนั้นตามลำดับที่วาง

8. การวาดภาพ

8.1 ควรให้เด็กวาดภาพให้เสร็จอย่างน้อยสักส่วนหนึ่งก็ยั้งดี

8.2 ให้เด็กลากเส้นตามรอยปะ

8.3 ให้เด็กเขียนในอากาศหรือใช้นิ้วจุ่มน้ำแล้วเขียนบนพื้นซีเมนต์

8.4 ให้ลากเส้นต่อภาพให้สมบูรณ์

8.5 การโยงเส้นจับคู่ เช่นระหว่างแม่กับลูก (ของสัตว์ชนิดต่างๆ) รองเท้าแบบต่างๆ

9. การติดป้ายชื่อนอกจากเด็กมีป้ายชื่อติดเสื้อแล้ว ครูควรจัดทำป้ายชื่อนักเรียนเพื่อให้เด็กเขียนชื่อลงในแผ่นกระดาษ ซึ่งครูเขียนชื่อศูนย์การเรียนต่างๆ ไว้ เด็กจะต้องสนใจก่อนว่าจะเลือกศูนย์ใด แล้วจึงนำป้ายชื่อตนไปแขวน หรือถ้ามีป้าย “อาสาสมัครในวันนี้” ก็ให้เด็กนำไปแขวนด้วย

10. ศิลปะ เช่น ให้เด็กละเลงสี แล้วใช้นิ้วเขียน (Finger Painting) ลงบนสีเรียบๆ นั้นหรือเขียนบนทราย การปะเศษกระดาษรูปต่าง ๆ เป็นตัวอักษร การขยำกระดาษ การสานกระดาษหรือ โคมพรมเส้นโตๆ ก็ได้

สรุปได้ว่า แนวทางส่งเสริมการเขียนของเด็กปฐมวัย ควรจัดกิจกรรมและสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็กให้มีอุปกรณ์ที่ส่งเสริมการเขียนอย่างหลากหลาย เช่น การเล่นเกม การทำงานศิลปะ และการเขียนในรูปแบบต่างๆ ในการจัดกิจกรรมควรให้เด็กได้มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น ให้เด็กได้มีโอกาสสำรวจ ค้นคว้า ทดลอง เพื่อพัฒนาให้เด็กมีคุณสมบัติของการเป็นผู้ส่งสาร ควรเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็ก ควรพูดคุยซักถามถึงสิ่งที่เด็กเขียน ตอบคำถามเมื่อเด็กสงสัย และประการสำคัญควรเป็นนักสังเกตที่ดีว่า เด็กสนใจอะไร เพื่อที่จะเชิญชวนให้เด็กเขียนเกี่ยวกับสิ่งนั้น ควรหาโอกาสที่เหมาะสมในการสอนเขียนเด็ก ควรเปิดโอกาสให้เด็กได้เขียนคำจากต้นแบบ

แนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ

1. ความหมายของการสอนภาษาแบบธรรมชาติ

พัชรี ผลโยธิน (2537 : 180) ให้นิยามการสอนตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติเป็นการสอนที่พยายามจะใช้ภาษาเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ การสื่อสารและการคิด โดยไม่พยายามแยกภาษาออกเป็นส่วนย่อยๆ แต่เป็นการพยายามมองภาษาโดยรวมสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมหรือสถานการณ์จริงมาช่วยทำให้ภาษานั้นง่ายต่อการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นการพูด การอ่าน การฟัง และการเขียนถ้าเป็นสิ่งที่มีความหมายมีประโยชน์หรือเด็กสนใจและต้องการจะเป็นสิ่งที่ง่ายต่อการเรียนภาษา

อารี สันทรวี (2535 : 213) ให้นิยามการสอนภาษาแบบธรรมชาติว่าเป็นการสอนที่ทำให้เด็กได้แสดงออกโดยไม่กลัวผิด มีแบบอย่างที่ดีในการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนจากผู้ใหญ่ การเรียนรู้ภาษาของเด็กจะง่ายและสนุก ได้มีประสบการณ์ตรงมีโอกาสได้อภิปราย พูดคุยในบรรยากาศที่อบอุ่นเด็กจะเรียนรู้ภาษาได้ดี ถ้าเข้าใจทั้งหมด ช่วยให้เด็กเรียนอย่างมีความสุขและใฝ่เรียนด้วยตนเอง

กรวิภา สรรพกิจจาง (2548 : 57) ให้นิยามการสอนภาษาแบบธรรมชาติสำหรับเด็กปฐมวัย หมายถึง การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ภาษาแบบบูรณาการประกอบไปด้วยทักษะการฟัง การพูด อ่าน และเขียน ที่พัฒนาไปพร้อมๆ กันโดยไม่แยกส่วนและเป็นการจัดประสบการณ์ทางภาษาที่ส่งเสริมการคิด การสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองและการเรียนรู้ที่มีความหมายโดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง

สรุปได้ว่า การสอนภาษาแบบธรรมชาติ หมายถึง การเรียนการสอนที่เน้นการเรียนรู้จากสิ่งที่มีความหมายต่อชีวิตประจำวันของเด็กโดยนำสิ่งที่เขาประสบ พบเห็นในชีวิตประจำวันซึ่งหมายรวมถึงภูมิหลังและวัฒนธรรม การดำรงชีวิตของเด็กแต่ละคนมาใช้เป็นประโยชน์ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้และควรให้เด็กได้รับประสบการณ์ทางภาษาทุกๆ ด้านไปพร้อมๆ กันโดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง

2. ความสำคัญของการสอนภาษาแบบธรรมชาติ

หรรษา นิลวิเชียร (2535 : 234) เสนอว่าการสอนภาษาแบบธรรมชาติเป็นวิธีการสอนที่ช่วยให้เด็กเกิดลักษณะทางการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนอย่างสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน ไม่แยกจากกันถึงแม้ว่าบางครั้งจะเน้นที่ทักษะหนึ่งทักษะใดเป็นพิเศษก็ตาม

ฉันทนา ภาคบงกช (2537 : 2) อธิบายการสอนภาษาแบบธรรมชาติไว้ดังนี้

1. ทำให้เด็กมีความสุขสนุกสนานในการเรียนภาษาและมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้
2. ช่วย让孩子ได้รับการพัฒนาภาษาทั้งด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนครอบคลุมทุกด้านและเต็มศักยภาพ

3. ทำให้ครูและผู้ปกครองเกิดความเข้าใจในการพัฒนาทางภาษาทั้งด้านการอ่านและการเขียนเพิ่มขึ้น

4. สนองความต้องการของผู้ปกครองส่วนมาก ซึ่งต้องการให้เด็กได้รับการพัฒนาในช่วงปฐมวัย

อารี สันทรวี (2535 : 213) เสนอว่า การสอนภาษาแบบธรรมชาติทำให้เด็กได้แสดงออกโดยไม่กลัวความผิดมีแบบอย่างที่ดีในการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนจากผู้ใหญ่ การเรียนรู้ภาษาของเด็กจะง่ายและสนุกได้มีประสบการณ์ตรงมีโอกาสดูอภิปรายพูดคุยในบรรยากาศที่อบอุ่น ยอมรับเด็ก เด็กจะเรียนรู้ภาษาได้ดีเข้าใจทั้งหมด ช่วยให้เด็กเรียนอย่างมีความสุขและไม่เรียนด้วยตนเอง

จะเห็นว่าการสอนแบบธรรมชาติทำให้เด็กเรียนทักษะทางภาษาทุกด้านอย่างสัมพันธ์ต่อเนื่อง มีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนภาษาทำให้การเรียนภาษาง่ายและสนุก ได้มีประสบการณ์ตรงในการรับรู้มีแบบอย่างในการเรียนรู้ภาษาโดยเฉพาะในด้านการอ่านที่มีบรรยากาศอบอุ่นได้รับการยอมรับจากผู้ใหญ่และมีความหมายต่อผู้เรียน ดังนั้นการสอนภาษาแบบธรรมชาติจึงมีความสำคัญต่อการสร้างความสนใจในการอ่านเขียน พร้อมทั้งสามารถพัฒนาการทางภาษาด้านการอ่านเพิ่มขึ้นได้เช่นกัน

3. ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการสอนตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ

บุษบง ดันตวิงศ์ (2536 : 44 - 49) เสนอว่าการสอนตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติที่ใช้กับเด็กปฐมวัย มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีที่ว่าด้วยธรรมชาติของภาษา ดังนี้

3.1 ทฤษฎีด้วยระบบภาษาเสนอว่าภาษาประกอบด้วย 3 ระบบ คือระบบความหมายระบบไวยากรณ์ และระบบเสียง เป็นหัวใจของภาษาไทยคือความหมาย ส่วนไวยากรณ์และเสียงเป็นเพียงส่วนประกอบ สถานการณ์กำหนดคำซึ่งกำหนดความหมายในการสื่อสารอีกทีหนึ่ง เด็กจะไม่พยายามอ่านและเขียนด้วยการสะกดคำไปที่ละตัว แต่เขาจะคิดคำที่สื่อความหมายได้เหมาะสมที่สุดในสถานการณ์ ด้วยเหตุนี้จึงไม่จำเป็นต้องรู้จักเสียงของตัวอักษรก่อนจึงจะสามารถสื่อความหมายโดยการอ่านได้ เนื่องจากการอ่านเพื่อสื่อความหมายเป็นกระบวนการที่กำหนดโดยสถานการณ์ การสอนอ่านเขียนสำหรับเด็กปฐมวัย จึงไม่ควรแยกออกเป็นทักษะเดี่ยว ๆ หลาย ๆ ทักษะ แต่ควรให้เด็กสำรวจสิ่งต่าง ๆ รอบตัว และให้กระบวนการอ่านเขียนเพื่อศึกษาสิ่งที่เขาสำรวจ ครูจะสอนทักษะเฉพาะที่จำเป็นต่อการสื่อสารในชีวิตประจำวันของเด็ก และถ้าเด็กไม่ต้องการเรียน ครูจะไม่บังคับเพราะการบังคับทำให้เกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อการอ่านเขียน และจะสกัดกั้นความงอกงามของเด็กเมื่อเขาโตขึ้นพร้อมที่จะเรียนอ่านเขียนในชั้นประถมศึกษา ครูมีหน้าที่ในการแนะนำให้เข้าใจการใช้ภาษาในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เขาประสบในชีวิตประจำวันเปิดโอกาสให้เรียนรู้หลาย ๆ สถานการณ์ เด็กจะได้ทดสอบความสามารถในการตัดสินใจของตนโดยเสี่ยงกับความล้มเหลวน้อยมาก เพราะเขาสามารถไขข้อบกพร่องได้เสมอทั้งจะได้รับประสบการณ์ทัศนคติที่ดีต่อภาษาไปพร้อม ๆ กัน ครูต้องระวังอย่างยิ่งที่จะไม่ตัดสินใจแทนเด็กเพียงเพื่อป้องกันข้อผิดพลาดในการอ่านเขียนนอกจากนี้ครูยังมี

หน้าที่ในการจัดสภาพแวดล้อมที่สร้างประสบการณ์ทางภาษาเชิงชวนให้เด็กได้เรียนรู้ภาษาจากประสบการณ์นั้น และสนับสนุนให้เขาสื่อสารแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่น

3.2 ทฤษฎีว่าด้วยภาษา ความคิด และสัญลักษณ์สื่อสารอธิบายว่าภาษาเป็นสัญลักษณ์สื่อสารที่ไม่สามารถถ่ายทอดความคิดทุกเรื่องได้อย่างมีประสิทธิภาพ สัญลักษณ์ที่ใช้ต้องเหมาะสมกับเรื่องที่ต้องการสื่อสาร เด็กต้องคิดสัญลักษณ์เพื่อความคิดและถ่ายทอดประสบการณ์ต่างๆ สัญลักษณ์ที่สามารถสื่อความหมายได้มีหลายรูปแบบ ได้แก่ ภาษา ศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหวร่างกาย ละครและคณิตศาสตร์ การจัดประสบการณ์อ่านเขียนตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ จึงรวมเอาศิลปะ ดนตรี และละคร เป็นส่วนสำคัญในการเรียนการสอน เพราะสิ่งเหล่านี้จะกระตุ้นให้เด็กค้นหาสัญลักษณ์ที่เหมาะสมสำหรับสื่อความคิดในแต่ละเรื่อง เด็กจะไม่ถูกจำกัดให้ถ่ายทอดความคิดเป็นเพียงภาษาเท่านั้น ศิลปะและละครเป็นสัญลักษณ์สื่อสารที่เด็กใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าสัญลักษณ์ภาษา จากทฤษฎีว่าด้วยภาษา ความคิด และสัญลักษณ์ พบว่าถ้าเด็กไม่สามารถสื่อสารด้วยภาษาเขียน เด็กจะเปลี่ยนเป็นวาดภาพแทนศิลปะสามารถช่วยให้เด็กรวบรวมความคิดก่อนจะเขียนและช่วยให้เด็กทำงานต่อไป ทั้ง ๆ ที่ความคิดในการเขียนหยุดชะงักการแสดงละครช่วยให้เด็กเข้าใจความรู้สึกในเรื่องและทำให้คุณภาพการเขียนดีขึ้น ดนตรีช่วยสร้างอารมณ์สำหรับเรื่องที่จะอ่านเขียนอุปกรณ์ดนตรี และศิลปะหลายอย่างสามารถใช้ประกอบการอ่านเขียนได้ เด็กอาจทำอุปกรณ์ดนตรีและศิลปะสำหรับกิจกรรมอ่านเขียนในมุมเขียนจะมีเครื่องเขียนหลายชนิดให้เด็กได้ทดลองใช้วิธีการต่าง ๆ ที่จะช่วยให้สามารถสื่อความหมายได้ดีที่สุด

3.3 ทฤษฎีว่าด้วยการอ่านเขียนในระบบภาษา ทฤษฎีนี้มีความเชื่อเกี่ยวกับพัฒนาการในการอ่านเขียน ว่าทุกคนต้องสะสมประสบการณ์ทางภาษาไว้เป็นข้อมูลสำหรับใช้ต่อไป ประสบการณ์จากภาษาพูดเป็นข้อมูลสำหรับภาษาเขียน และประสบการณ์จากภาษาเขียนเป็นข้อมูลสำหรับภาษาพูดความก้าวหน้าในการใช้ภาษาไม่ว่าในด้านใดต้องอาศัยองค์ประกอบทางภาษาหลายด้านที่เด็กเขียนเล่าประสบการณ์ทั้ง ๆ ที่ยังไม่รู้จักคำและต้องให้เด็กได้เห็นเสียงที่เขารู้จักนั้นมีสัญลักษณ์ตัวอักษรแทนได้ เด็กจะเริ่มเข้าใจในการสื่อความหมายกับผู้อื่น เขาต้องใช้อักษรที่มีรูปและเสียงแทนความหมายรูปเสียงและความหมายที่เขาต้องใช้สอดคล้องกันในสายตาผู้อื่น มิฉะนั้นสิ่งที่เขาเขียนจะไม่สื่อความหมาย ในจุดนี้เองที่ทำให้เด็กต้องพยายามจำแนกและจดจำตัวอักษรที่เขาเห็นรอบ ๆ ตัวไปพร้อมกับจำแนกและจดจำเสียงตัวอักษรได้อย่างมีระบบมากขึ้น เนื่องจากการอ่านเขียนเป็นกิจกรรมที่ต้องสื่อความหมายกับผู้อื่น การคุยกับครูและเพื่อนเกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน และเขียนไม่ว่าก่อนจะเริ่มเรื่องกลางเรื่องหรือหลังเรื่อง จะช่วยให้เด็กตีความลักษณะต่าง ๆ ตามความคิดของตนเองซึ่งจะช่วยให้เขาเข้าใจความหมายของเรื่องมากขึ้น การตีความเป็นประสบการณ์จากการอ่านช่วยในการสื่อความหมายเมื่อเด็กเขียน และการสื่อความหมายซึ่งเป็นประสบการณ์จากการเขียนช่วยในการตีความเมื่อเด็กอ่าน การอ่านเขียนเป็นประสบการณ์ที่ใช้เวลานาน และต้องอาศัยการสะสมประสบการณ์ อันเป็นระบบที่ต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน สรุปได้ว่าทฤษฎีการอ่านเขียนในระบบภาษานั้น เชื่อว่าเด็กเรียนรู้ภาษาพูดและภาษา

เขียนจากการลองผิดลองถูกในการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัวและประสบการณ์จากการอ่านเขียน จากกรอบและความคิดของ 3 ทฤษฎี ที่เป็นพื้นฐานดังกล่าวข้างต้นยังมีแนวความคิดของนักจิตวิทยา และนักการศึกษาที่อธิบายเรื่องธรรมชาติของภาษา และการเรียนรู้ของเด็กในแง่มุมที่มีรายละเอียดต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ (อารี สันทรวี. 2537 : 213)

ชาร์ลส รีด (Charles Read) ค้นพบว่าในระยะเริ่มเขียนเพื่อสื่อสารเด็กจะคิดแบบการเขียนของตนเองขึ้น ฉะนั้นในการสอนภาษาแบบธรรมชาติ (Whole Language Approach) จะปล่อยให้เด็กวาดภาพและเขียนเพื่อสื่อสารโดยอิสระไม่บังคับที่จะต้องเขียนสะกดให้ถูกต้องตั้งแต่ต้น ทั้งนี้ เพื่อให้เด็กมีแรงจูงใจที่จะเขียนเพื่อสื่อสารไม่รู้สึกลัวว่าการเขียนเป็นเรื่องยากเกินไป

ดอน เกรฟ (Don Graves) สรุปรูปจากผลงานวิจัยด้านการเรียนรู้ที่จะเขียนของเด็กอยากเขียน ถ้าได้เขียนเพื่อสื่อสารในบรรยากาศที่สนับสนุนให้กำลังใจ

เยตตา กู๊ดแมน (Yetta Goodman) พบว่าการสอนภาษาที่ได้ผลนั้น เด็กจะต้องรู้สึกว่าได้รับการยอมรับนับถือเป็นเอกัตบุคคล และบรรยากาศของการเรียนการสอนยอมรับความคิดเห็นและช่วยเหลือซึ่งกันและกันทำให้ผู้เรียนมีความมั่นใจ ปลอดภัย ไม่กลัวผิด เรื่องที่เรียนเป็นเรื่องน่าสนใจสำหรับเด็ก เพราะฉะนั้นครูจะต้องมีความสามารถในการสังเกตเด็ก และสร้างหลักสูตรการสอนจากความสนใจของนักเรียน

แนวคิดนี้ต่อมา บรูเนอร์ และคณะ (Bruner and others) ขยายเป็นแนวการสอนที่เรียกว่า “Instructional scaffolding” วิธีสอนแบบนี้ช่วยเสริมและสนับสนุนผู้เรียนจากระดับพัฒนาการที่มีอยู่ไปสู่ระดับพัฒนาการที่สูงขึ้น ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากการที่ผู้สอนและผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (Interaction) เช่น นักเรียนผู้หนึ่งเสนอผลงานครูและเพื่อนจะช่วยกันออกความเห็นและได้ตอบซักถามกับผู้เสนอ ในตอนท้ายที่สุดนักเรียนผู้เสนองานนั้นก็จะมีแนวคิดใหม่ซึ่งเป็นผลจากการสนทนาโต้ตอบและอภิปรายนั้น เพราะฉะนั้นการสอนตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ (Approach Whole Language) จึงเน้นการให้มีปฏิสัมพันธ์การสนทนาโต้ตอบในกลุ่ม

ทฤษฎีอีกทฤษฎีหนึ่ง ซึ่งเป็นพื้นฐานให้แก่จิตวิทยาการสอนภาษาแบบธรรมชาติในการเชื่อมโยงภาษาพูดกับภาษาเขียน คือทฤษฎีของชอมสกี (Chomsky) ซึ่งกล่าวว่าเด็กเกิดมาพร้อมกับความสามารถที่จะเรียนรู้ภาษาเด็กเล็ก ๆ ไม่ถึงหนึ่งปีจะสังเกตเสียง ออกเสียงเล่น และเมื่ออายุ 1 ปี ขึ้นไปเด็กจะเริ่มพูดภาษาเป็นคำๆ และเป็นประโยคได้เหมือนผู้ใหญ่เมื่อประมาณอายุ 4 ปี เด็กจะเรียนรู้จากความหมายประสบการณ์ และการเลียนแบบ เด็กเรียนรู้ที่จะเรียนรู้ภาษาได้อย่างมหัศจรรย์ เรียนได้ตามธรรมชาติ นอกจากนี้เด็กเรียนรู้ภาษาจากกิจวัตรประจำวันภายในบ้าน เช่น พ่อกับแม่กับลูกเล่นิทาน ร้องเพลง อ่านหนังสือให้ลูกฟังก่อนนอน อธิบายหรือตอบสิ่งที่เด็กพบปะ เด็กจึงเรียนรู้ภาษาจากครอบครัวอย่างเป็นธรรมชาติ มิได้เป็นการจงใจสอนภาษาเป็นทางการ เด็กจะไม่รู้สึกลัวว่าเป็นการยาก

นักวิจัยภาษาตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ ได้ข้อค้นพบที่สนับสนุนทฤษฎีชอมสกี (Chomsky) ในเรื่องพัฒนาการภาษาพูด และเกิดแนวคิดว่าการเรียนอ่านเขียนของเด็กก็ควรจะให้เป็นการเรียนรู้ตามธรรมชาติเช่นเดียวกับเด็กเริ่มพูด ด้วยเหตุนี้ในการสอนตามแนว

การสอนภาษาแบบธรรมชาติ (Approach Whole Language) จึงเน้นการส่งเสริมกำลังใจให้เด็กกล้าพูด กล้าเขียน ไม่กลัวผิดมากเกินไปการให้เด็กเรียนสะกดเองแม้ว่าจะยังไม่ถูกต้องเป็นที่ยอมรับได้ในทำนองเดียวกับการพูด กล่าวคือตอนแรก ๆ เด็กจะพูดไม่ชัดไม่ถูกต้อง แต่เด็กจะพูดเพื่อสื่อความหมายผู้ใหญ่พยายามรับฟัง และพยายามเข้าใจก็จะช่วยให้เด็กกล้าพูดจนพูดได้ถูกต้องชัดเจนภายหลังการเขียนก็เช่นเดียวกัน เด็กต้องการสื่อความหมายโดยการเขียนในตอนต้นก็จะเขียนไม่ถูก แต่ผู้ใหญ่หรือครูควรจะพยายามทำความเข้าใจกับข้อความที่เด็กเขียนสื่อความหมาย โดยการซักถามในขณะที่เด็กเขียนขอเด็กนั้น ถ้าครูหรือผู้ใหญ่บังคับให้เด็กเขียนให้ถูกต้องทันทีในขณะที่เด็กยังไม่สามารถทำได้ เด็กจะรู้สึกว่าเป็นเรื่องยากลำบากและทำให้ไม่อยากเขียน

นักจิตวิทยาภาษา (Psycholinguistics) จะวางพื้นฐานทางทฤษฎีเกี่ยวกับการสอนตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ โดยถือว่า การอ่านคือปฏิสัมพันธ์ที่มีต่อกันระหว่างภาษากับพฤติกรรมการเรียนรู้ เช่นถ้าเด็กมีประสบการณ์เกี่ยวกับเครื่องบินและเฮลิคอปเตอร์ แล้วคำศัพท์ที่เด็กจะใช้รับรู้และแสดงออกมีค่าทั้งสองแง่อยู่ การอ่านเรื่องราวเกี่ยวกับเครื่องจักรกลที่เครื่องบินได้ ก็จะเป็นเรื่องง่ายสำหรับเด็ก เพราะพื้นฐานทางประสบการณ์และภาษาที่เด็กมีอยู่จะช่วยให้เด็กรู้ความหมายของสิ่งที่เขียนหรือพิมพ์ออกมาเป็นการตั้งเอาภาษา ความรู้ และประสบการณ์ออกมาสู่สิ่งที่เด็กอ่าน

นักจิตวิทยาภาษา กล่าวว่า ผู้อ่านเป็นผู้นำข่าวสารไปให้สิ่งที่เขาอ่านมากกว่าที่จะเอามาจากสิ่งที่เขาอ่านประสบการณ์ที่มีอยู่จะกลายเป็นเครื่องมือสำหรับพัฒนาการเรียนรู้ ข้อมูลใหม่ การอ่านจะมีความหมายเมื่อสิ่งที่อ่านนั้นอยู่ในขอบเขตแห่งภาษา และประสบการณ์ของเขา

จิตวิทยาพัฒนาการและการเรียนรู้ (Development and Cognitive Psychology) ทฤษฎีของนักจิตวิทยาภาษาเกี่ยวกับการพัฒนาทางภาษา และการอ่านไม่ได้บอกอย่างชัดเจนว่าการอ่านเกิดขึ้นได้อย่างไร นักจิตวิทยาพัฒนาการและการเรียนรู้ตระหนักว่าตั้งแต่เกิดและเติบโตขึ้นมา นั้น มีการพัฒนาทางร่างกาย สังคม อารมณ์ และความรู้ ตระหนักว่าตั้งแต่เกิดและเติบโตขึ้นมา นั้น มีการพัฒนาทางร่างกาย สังคม อารมณ์ และความรู้ ก่อนที่เขาจะเรียนรู้จะคลาน จะยืนเดิน พูดหรืออะไรก็ตามแล้วแต่ เขาจะต้องมีพัฒนาการถึงลำดับขั้นที่เหมาะสมสำหรับจะทำสิ่งนั้นได้เสียก่อนการเติบโตทางร่างกายนั้น เราจะเห็นได้ง่ายจากการที่ร่างกายเติบโตขึ้นสามารถใช้อวัยวะต่างๆ ได้มากขึ้นการเติบโตทางความรู้เป็นตัวสร้างพื้นฐานสำหรับการเรียนรู้ทั้งภาษาพูด และภาษาเขียน แม้ว่าช่วงอายุต่างๆ เด็กจะพัฒนาการในเรื่องต่างๆ จะเหมือนกันแต่พัฒนาการของเด็กแต่ละคนก็จะมีลักษณะเฉพาะพิเศษของตนทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ซึ่งคุณครูแต่ละคนควรตระหนักเสมอว่าพัฒนาการของเด็กแต่ละคนไม่เหมือนกัน และจะมีผลกระทบต่อเด็กว่าจะเรียนรู้อะไรและเรียนรู้อย่างไรในขณะที่ถูกสั่งสอน เด็กจะไม่สามารถทำงานที่ได้รับมอบหมายได้เสร็จสมบูรณ์ได้พร้อมกับทุกคนและก็จะไม่ทำวิธีเดียวกัน เด็กแต่ละคนมีการเจริญเติบโตมีความสนใจมีความสามารถที่มีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นๆ และการเรียนรู้จากสิ่งที่ได้พบในลักษณะเป็นของตัวเอง

สังคมวิทยาภาษา (Sociolinguistics) เด็กๆ จะมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใหญ่หรือเด็กอื่น ถ้าอยู่ในสังคมแวดล้อมเดียวกัน ซึ่งมีความหมายสำหรับเด็ก การพูดคุย การเล่นอิสระ และการเล่นบทบาทสมมติเป็นสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ช่วยให้เด็กฝึกฝนรูปแบบของการติดต่อสื่อสารมีความหมายและมีเหตุผลสำหรับเด็ก เด็กจะเรียนรู้ได้ดีที่สุด เมื่อเขาได้รับกระตุ้นให้มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ สถานการณ์ทางสังคม หรือเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เช่น ชั้นเรียนหรือกลุ่มย่อย เช่น เด็กในชั้นอนุบาลเล่นมุมร้านค้า เราจะได้ยินเด็กพูดคุยถึงรายการของที่ซื้อขาย เด็กคนหนึ่งอาจเล่นเป็นเป็นคนขายของชำ อีกคนหนึ่งขายหมู และบางคนเป็นลูกค้าขณะที่เขาเลียนแบบการพูดซื้อ - ขายในร้านขายของเขาจะเพิ่มพูนความเข้าใจเรื่องบทบาท ทักษะคิด จุดมุ่งหมายของการไปจ่ายตลาดได้กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้เด็กได้ใช้ภาษาในจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกัน เช่น ตั้งคำถาม วิจารณ์อธิบาย หรือชี้แจง

สรุปได้ว่า ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการสอนตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ ประกอบด้วยทฤษฎีว่าด้วยภาษาแบบธรรมชาติ ได้แก่ ทฤษฎีว่าด้วยระบบของภาษาที่เชื่อว่าระบบความหมายเป็นหัวใจของภาษา ทฤษฎีว่าด้วยภาษา ความคิด และสัญลักษณ์ ที่เชื่อว่าภาษาเป็นวิธีการหนึ่งในหลายวิธีที่ใช้ถ่ายทอดความคิดและทฤษฎีว่าด้วยการอ่านเขียนในระบบภาษาที่เชื่อว่า เด็กเรียนทั้งภาษาพูด และภาษาเขียน จากการลองผิดลองถูกในการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และบุคคลรอบตัว โดยที่ทฤษฎีของนักจิตวิทยา และนักการศึกษาที่สอดคล้องกับการสอนตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติเช่น ทฤษฎีของไวโกตสกี ที่กล่าวถึงกิจกรรมการพูดสนทนา การวาด การเขียน การอ่าน การเล่นช่วยในการเรียนรู้ภาษาของเด็ก เพราะกิจกรรมเหล่านี้เป็นการใช้สัญลักษณ์ ทฤษฎีของซอมสกี ที่กล่าวถึงการเชื่อมโยงภาษาพูด และภาษาเขียน และเกิดแนวคิดว่าการเรียนอ่านเขียนของเด็กก็ควรให้เป็นการเรียนรู้ตามธรรมชาติเช่นเดียวกับเด็กเริ่มพูด ทฤษฎีการเรียนรู้ของกูดแมน ที่กล่าวถึงวิธีการสอนตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติว่าด้วยภาษาที่ใช้สอนต้องมีความหมายสมบูรณ์ การสอนภาษาแบบธรรมชาติ จากทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสอนตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติเป็นการเรียนรู้ด้านภาษาร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนในการร่วมเล่น ร่วมสนทนา ร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีความหมายต่อชีวิตประจำวันของเด็ก เป็นการเรียนรู้ด้านภาษาโดยธรรมชาติ

4. หลักการที่เกี่ยวข้องกับการสอนตามแนวภาษาแบบธรรมชาติ

นักการศึกษาได้ให้แนวคิดเกี่ยวข้องกับหลักการสอนตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติไว้ ดังนี้

อารี สัมหลวี (2535 : 22 - 23) ได้ให้แนวคิดไว้ดังนี้

4.1 เด็กปฐมวัยที่อยู่ในศูนย์เด็กและโรงเรียนอนุบาล สามารถที่จะเรียนภาษาอ่าน และเขียนโดยวิธีธรรมชาติ กล่าวคือเด็กคุ้นเคยกับตัวหนังสือ และตัวหนังสือจากประสบการณ์และเขียนเพื่อสื่อสารจากการวาดและสะกดเอง (Invented Spelling) ซึ่งการสอนภาษาในศูนย์ปฐมวัยเป็นการสร้างสิ่งแวดล้อมให้เด็กฟังทุกวัน และสนทนาพูดคุยกับเด็กเล่าเรื่องจากการพูด และการเขียน หรือการวาด การแสดง

4.2 การสอนภาษาต้องยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง ครูต้องศึกษาเด็กเป็นรายบุคคล ศึกษาความสนใจ ความสามารถ และสอนเด็กตามระดับความสามารถที่แตกต่างกัน อาจกล่าวได้ว่าเด็กเป็นผู้ให้ข้อมูล (Information) แก่ครูในการเตรียมและวางแผนการสอน

4.3 ส่งเสริมให้เด็กสนใจและรักที่จะเรียนรู้ภาษาด้วยตนเอง การที่จะให้เด็กเกิดแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) จะต้องให้เด็กมีโอกาสเลือกเรื่องหรือหนังสือที่สนใจ

4.4 การสอนภาษามีพื้นฐานมาจากประสบการณ์จริงที่มีความหมายต่อเด็ก เช่น การศึกษานอกสถานที่ การทดลองวิทยาศาสตร์ การประกอบอาหาร การทำสวน การเลี้ยงสัตว์

4.5 ให้เด็กเห็นประโยชน์ของการใช้ภาษาในลักษณะต่าง ๆ เช่น จดหมาย หนังสือพิมพ์ ป้ายประกาศ ฉลากยา

4.6 ให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและครู ซึ่งการปฏิสัมพันธ์เป็นไปในทางสนับสนุนให้กำลังใจช่วยเหลือส่งเสริมซึ่งกันและกัน

4.7 ทำให้เด็กมีความมั่นใจ กล้าพูด กล้าเขียน โดยไม่กลัวผิด

4.8 การสอนต้องให้สัมพันธ์กับประสบการณ์ และชีวิตของผู้เรียนการสอน ลักษณะบูรณาการ

4.9 ครูต้องสังเกตเด็กแต่ละคนเพื่อสร้างหลักสูตร และเนื้อเรื่องที่จะสอน พัทรี ผลโยธิน (2537 : 188 - 189) สรุปถึงหลักการสอนภาษาแบบธรรมชาติไว้ว่า

1. จัดสิ่งแวดล้อมที่เต็มไปด้วยภาษา
2. ให้เด็กมีโอกาสเล่นและปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน ผู้ใหญ่ สื่ออุปกรณ์
3. เด็กได้รับประสบการณ์ตรง
4. มีแบบอย่างที่ดีในการใช้ภาษา
5. เด็กได้รับการยอมรับจากผู้ใหญ่และให้กำลังใจ
6. เด็กมีโอกาสในการเลือกเล่น และทำกิจกรรมที่ตนสนใจและชอบด้วยตนเอง
7. ให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มีความหมายกับเด็ก รวมทั้งกิจกรรม และ

อุปกรณ์สำหรับอ่าน และเขียน

บุขบง ดันติวงศ์ (2538 : 134) สรุปถึงจุดมุ่งหมายในการสอนภาษาแบบธรรมชาติไว้ว่า

1. ปลุกฝังให้เด็กมีทัศนคติที่ดี มีนิสัยรักการอ่าน
2. ให้เด็กมีพัฒนาการในการอ่านเพื่อจับใจความได้แก่
3. ให้เด็กมีความรู้เกี่ยวกับหนังสือ (Book Concept) รู้จักหน้าปก การพลิกหน้า

ความสัมพันธ์ระหว่างภาพกับสัญลักษณ์ และข้อความ

4. ให้เด็กมีความรู้เกี่ยวกับตัวหนังสือ (Print Concept) เช่น รู้ลำดับคำในประโยค รู้ลำดับตัวอักษรในคำ ความรู้เกี่ยวกับรูปและเสียงของตัวอักษร ความรู้เกี่ยวกับเครื่องหมายวรรคตอน

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 10 - 20) เห็นว่า การสอนภาษาอย่างธรรมชาติแบบองค์รวมนั้นมีองค์ประกอบการเรียนรู้ 3 ส่วนคือ

1. หลักการจัดสภาพแวดล้อมในรูปแบบของการสอนภาษาแบบธรรมชาติเป็นการเปลี่ยนสภาพแวดล้อมให้สอดคล้องกับเนื้อหาสาระ และกิจกรรมตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ เริ่มต้นโดยการจัดสภาพพื้นที่ภายในห้องเรียนที่สามารถตอบสนองความต้องการในการเรียนรู้ของเด็กที่มีความแตกต่างหลากหลายได้ การจัดห้องเรียนจึงเป็นการจัดสภาพแวดล้อมให้เด็กได้คุ้นเคยกับคำ ข้อความ ตัวหนังสือ สัญลักษณ์ที่มีความหมายต่อเรื่องที่เด็กเรียน โดยที่เด็กมีส่วนร่วมในการสร้างสภาพแวดล้อมของการใช้ภาษา สามารถเข้าไปเรียนรู้ซึมซับเอิบอาบไปด้วยภาษาได้ตลอดเวลา

2. กระบวนการเรียนรู้แบบธรรมชาติตามวัยวุฒิของเด็ก ซึ่งธรรมชาติของเด็กจะเกิดมาพร้อมกับความสามารถในการเรียนรู้ มีสมองไว้คิดและมีประสาทสัมผัสทั้ง 5 เพื่อการรับรู้ผ่านผัสสะคือตา หู จมูก ลิ้น ผิวกาย ทำให้สามารถเรียนรู้ ซึมซับสิ่งต่าง ๆ โดยธรรมชาติ และโดยการดำเนินชีวิตจริงในสภาพแวดล้อมรอบตัวทุกขณะ ทุกเวลา ทุกสถานที่

3. การจัดการเรียนการสอนของครู การจัดประสบการณ์ตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติเป็นการจัดกิจกรรมที่ใช้ภาษาเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ การสื่อสาร และการสอนทักษะทางภาษา ฟัง พูด อ่าน เขียนไปพร้อม ๆ กัน โดยใช้การจัดประสบการณ์จริงในชีวิตประจำวันมี การสนทนา การศึกษานอกสถานที่ การเล่านิทาน การอ่านหนังสือ การทดลอง บทกลอน เพลง เกม คำคล้องจอง งานศิลปะ การแสดงสีหน้าท่าทาง การแสดงความคิดเห็น การเข้าร่วมกิจกรรม โดยเด็กได้แสดงออกทางความคิด สามารถพูด เขียน วาด และมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับครู และเพื่อนในบรรยากาศที่อบอุ่น ช่วยเหลือแนะนำ ให้กำลังใจ ยอมรับความคิดเห็นของเด็ก กิจกรรมที่ใช้ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบธรรมชาติ มีดังนี้

3.1 เชื่อมโยงเรื่องที่จะฟัง พูด อ่าน เขียน กับประสบการณ์เดิมของเด็ก

3.2 ฟัง พูด อ่าน เขียน โดยมีความหมายในการใช้จริงให้เด็กเห็น

3.3 พูดหรืออ่านให้เด็กเห็นเพื่อความสนุกสนาน ค้นหาวลีหรือคำหรือค้นหา

ความคิดใหม่ ๆ

3.4 ให้เด็กมีโอกาสฟังคำใหม่ๆ พูด อ่านหรือเขียน แม้จะยังอ่านหรือเขียน

ไม่ถูกต้อง

3.5 ให้เด็กทดลอง ฟัง พูด อ่าน หรือเขียน

3.6 ให้เด็กคาดเดาคำหรือเรื่องราวเมื่ออ่าน

3.7 ให้เด็กคิดประดิษฐ์สัญลักษณ์เพื่อการเขียน

3.8 ตอบสนองความพยายามในการฟัง พูด อ่าน และเขียนในทางบวก

3.9 ตอบสนองความพยายามในการฟัง พูด อ่าน และเขียนอย่างมี

ความหมาย

3.10 สอนไวยากรณ์ที่ถูกต้องให้แก่เด็กด้วยการอ่านให้ฟังหรือเขียนให้ดู

ตามโอกาสที่เหมาะสม

3.11 ไม่บังคับให้เด็กได้เรียนรู้ตามลำดับขั้นตอนที่ครูกำหนดไว้

3.12 ให้เด็กแต่ละคนอ่านหรือเขียน ตามความสนใจในเวลาเดียวกัน

3.13 ใช้หนังสือที่มีลักษณะที่เด็กคาดเดาได้

3.14 จัดประสบการณ์อย่างเหมาะสมกับพัฒนาการ ฟัง พูด อ่าน และเขียน ต้องเป็นสิ่งที่เด็กทำได้

ทักษะความสามารถทางภาษาทั้ง 4 ด้าน ฟัง พูด อ่าน และเขียน การฟังและการพูด เด็กจำเป็นต้องได้ฟังภาษาพูดก่อน ยิ่งได้ฟังยิ่งเรียนรู้คำศัพท์ต่าง ๆ มาก การเรียนรู้วิธีพูดประโยคยาว ๆ ทำให้เด็กมีพัฒนาการทางภาษาที่ดีได้ การสนทนา การซักถามเกี่ยวกับกิจวัตรประจำวันเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาการเรียนรู้ในด้านเข้าใจความหมายของภาษาจากเรื่องง่ายไปจนถึงเรื่องที่ยากขึ้น การอ่าน และการเขียน การอ่านหนังสือให้เด็กฟังทุกวันเป็นสิ่งจำเป็นในการให้โอกาสเด็กเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาษาเขียน เนื้อหาที่อ่านควรสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ รอบตัว และพยายามเชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิมของเด็กตลอดเวลาเพื่อให้เห็นประโยชน์ และความเกี่ยวพันของภาษาเขียนกับชีวิตจริง ความรู้ของเด็กจะเพิ่มพูนขึ้นเมื่อเด็กได้รับโอกาสในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับการอ่านร่วมกับผู้ใหญ่ โดยเฉพาะการอ่านจากสิ่งที่เด็ก และครูเขียนร่วมกัน และสิ่งที่เด็กเขียนขึ้นเองการฝึกฝนให้เด็กเขียนหนังสือได้นั้น ครูต้องตระหนักว่าการฝึกเขียนที่ให้ลอกเลียนแบบหรือฝึกเฉพาะความสวยงามของลายมือนั้นแตกต่างโดยสิ้นเชิง กับการเขียนที่มาจากความคิด ซึ่งฝึกการฝึกคิด และถ่ายทอดความคิดออกมาเป็นภาษาสัญลักษณ์คือตัวอักษรอย่างธรรมชาติจากการได้ฟังมามากได้อ่านมามาก จนสามารถถ่ายทอดเองได้ และมาฝึกฝนความถูกต้องสวยงามทีหลัง

5. การเรียนการสอนแบบภาษาธรรมชาติ

การเรียนการสอนแบบภาษาธรรมชาติเป็นการจัดการเรียนการสอนแบบองค์รวมทั้งการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน การฟัง ได้แก่ การฟังนิทาน การสนทนาเรื่องในนิทาน การอ่านคำและตัวหนังสือในนิทาน การพูด ได้แก่ การให้โอกาสเด็กในการพูด ตอบคำถาม หัดออกเสียงและหัดใช้ภาษาที่ถูกต้อง การอ่าน ได้แก่ ให้เด็กเล่านิทาน เล่าเรื่องจากภาพ เล่าเรื่องจากธรรมชาติจริง หรืออ่านหนังสือในมุมหนังสือ รวมทั้งอ่านคำตามครู การเขียน ได้แก่ การวาดภาพและการเขียนสัญลักษณ์ (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2545 : 118-119) การเรียนการสอนแบบภาษาธรรมชาติไม่มีขั้นตอนการจัดการเรียนการสอน อย่างไรก็ตามการเรียนการสอนแบบภาษาธรรมชาติเป็นพื้นฐานของรูปแบบการเรียนการสอนการเรียนรู้แบบธรรมชาติ (Natural-Learning Model) ของโฮลดาเวย์ (Holdaway) ซึ่งมีการเรียนการสอนเป็นขั้นตอน ขั้นที่ 1 คือ การสาธิตหรือแสดงให้เด็กดู (Demonstration) ขั้นที่ 2 คือ การมีส่วนร่วมของเด็กโดยมีผู้ใหญ่คอยสนับสนุน (participation) ขั้นที่ 3 คือ การที่เด็กพอใจทำสิ่งนั้นซ้ำด้วยตนเอง (Practice) และขั้นที่ 4 คือ การแสดงความมั่นใจ ภูมิใจที่สามารถทำสิ่งใดได้สำเร็จ (Performance) (ภรณ์ คุรุรัตน์. 2542 : 89)

สรุปได้ว่า การเรียนการสอนแบบภาษาธรรมชาติต้องเปิดโอกาสให้เด็กได้รับประสบการณ์ทางภาษาจากกิจกรรมที่ส่งเสริมการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน การเรียนการสอนแบบภาษาธรรมชาติเป็นพื้นฐานของรูปแบบการเรียนการสอนการเรียนรู้แบบธรรมชาติ

ของ โสตถาเวย์ซึ่งมี 4 ชั้น เริ่มจากการสาธิต การมีส่วนร่วม การกระทำซ้ำ และการแสดงออกทางภาษา ผลการเรียนรู้ที่ได้จากการใช้รูปแบบ คือเด็กมีความสามารถทางภาษาด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนสูงขึ้น

6. ลักษณะของห้องเรียนที่ใช้แนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ

การจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียนเป็นส่วนหนึ่งที่สะท้อนความเชื่อหรือปรัชญาของผู้จัด จากหลักการสอนภาษาแบบธรรมชาติที่กล่าวไว้ว่าการสอนภาษาจะต้องสร้างสภาพแวดล้อมให้เด็กได้คุ้นเคยกับการใช้ภาษาอย่างมีความหมาย และเป็นองค์รวมนั้น แสดงให้เห็นว่าการจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียนที่สอนภาษาแบบธรรมชาติเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง นักการศึกษาหลายท่านได้อธิบายลักษณะการจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียนที่สอนภาษาแบบธรรมชาติซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมที่สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาของเด็กไว้ สามารถสรุปได้ ดังนี้

6.1 สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ในห้องเรียนที่สอนภาษาแบบธรรมชาติจะจัดให้มีมุมประสบการณ์ต่างๆ โดยมีมุมที่เด่นชัด คือ มุมห้องสมุด มุมอ่าน มุมเขียน ส่วนมุมอื่น ๆ ที่อาจจัดไว้ ได้แก่ มุมบทบาทสมมุติ มุมวิทยาศาสตร์ มุมบล็อก ฯลฯ โดยมีมุมทุกมุมสามารถจัดให้เอื้อต่อการเรียนภาษาได้โดยจัดให้มีป้ายสัญลักษณ์ หรือเครื่องหมายต่างๆที่มีความหมายในการสื่อสารกับเด็ก มีวัสดุอุปกรณ์ที่สามารถกระตุ้นให้เด็กต้องการที่จะเรียนรู้และอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ภาษาของเด็ก

6.2 บรรยากาศภายในห้องเรียน ในห้องเรียนที่สอนภาษาแบบธรรมชาติจะมีบรรยากาศของการเรียนรู้แบบร่วมมือ เด็กมีโอกาสและเวลาที่จะตัดสินใจเลือกลงมือปฏิบัติกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง เด็กๆสนใจที่จะอ่านและเขียนจากความเข้าใจและประสบการณ์ ทั้งนี้ จะต้องเป็นห้องเรียนที่เด็กได้เรียนรู้อย่างมีความสุข

จากหลักการสอนภาษาแบบธรรมชาติที่เชื่อว่า เด็กควรจะมีสิ่งแวดล้อมที่เป็นตัวหนังสือมีกิจกรรมปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและครู มีโอกาสเลือกและทำงานที่ชอบและสนใจ เพราะฉะนั้นห้องเรียนของแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติควรมีลักษณะดังนี้ (อารี สันถลวี. 2535 : 14) มีมุมหรือศูนย์ต่างๆ เช่น มุมบ้าน มุมบล็อก มุมวิทยาศาสตร์ตามปกติแต่ที่มุมหนังสือ นั้นจะมีชั้นวางหนังสือเป็นห้องสมุด มีหนังสือวรรณกรรมเด็กอย่างน้อยเท่ากับจำนวนเด็กและจะเพิ่มมุมเขียนหนังสือมุมอ่านหนังสือ มุมห้องสมุดในห้องเรียนจะถือเป็นจุดเด่นในการสอนภาษาแบบธรรมชาติ เด็กจะขอยืมหนังสือไปอ่านที่บ้านได้ โดยครูจะสนับสนุนให้พ่อแม่อ่านหนังสือให้ลูกฟังที่บ้าน สำหรับหนังสือวรรณกรรมเด็กที่มุมห้องสมุดนั้นครูจะต้องแสวงหาเพิ่มเติมและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยอาจแลกเปลี่ยนกับห้องอื่น ถ้าโรงเรียนมีห้องสมุดกลางในโรงเรียน ครูควรรหาโอกาสนำเด็กให้เลือกดูหนังสือในห้องสมุด จัดกิจกรรมในห้องสมุดกับบรรณารักษ์ แต่มุมห้องสมุดในห้องเรียนก็ต้องมีเพราะเป็นสิ่งจำเป็นในการสอนภาษาแบบธรรมชาติที่เด็กจะต้องใกล้ชิดและแวดล้อมด้วยหนังสือตามหลักการซึ่มซาบภาษา (Immersion) เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามธรรมชาติ มุมเวทีหุ่นเพื่อให้เด็กแสดงออกทางภาษาใน

การแสดงการเล่าเรื่อง ส่วนมุขมณฑลศาสตร์ มุมวิทยาศาสตร์ก็มีป้ายชื่อหรือบัตรชื่อ จำนวนเพื่อให้เด็กคุ้นเคยกับสัญลักษณ์

สรุปได้ว่าห้องเรียนสำหรับการเรียนการสอนแบบธรรมชาตินั้น จะต้องเน้นการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ทางด้านทักษะการฟัง การพูด การอ่านและการเขียน โดยการเรียนรู้เป็นไปอย่างอิสระขึ้นอยู่กับความสนใจของเด็ก จากการจัดห้องเรียนในลักษณะนี้ เนื่องจากว่า การเรียนรู้ที่ดีตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาตินั้นเกิดจากการได้สำรวจสิ่งแวดล้อมได้ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัว การได้ลงมือกระทำ ปฏิบัติด้วยตนเองและ ทราบผลการกระทำด้วยตนเอง

7. บทบาทครูในการจัดการเรียนการสอนแบบภาษาธรรมชาติ

นภเนตร ธรรมบวร (2546 : 221-223) กล่าวถึง บทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนแบบภาษาธรรมชาติว่าครูต้องเข้าใจพัฒนาการทางภาษาของเด็กว่าภาษาประกอบด้วยทักษะ 4 ประการ คือการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน และจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการทักษะทั้ง 4 ด้านสอดแทรกไปในทุกกิจกรรมการเรียนการสอนโดยหาวิธีการเชื่อมโยงประสบการณ์ที่เด็กมีอยู่เดิมให้สัมพันธ์กับกิจกรรมที่จัดขึ้น ครูควรจัดเตรียมสิ่งแวดล้อมให้เด็กมีโอกาสใช้การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ควรอ่านหนังสือนิทานให้เด็กฟังเป็นประจำ ทั้งเป็นรายบุคคล กลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ ควรจัดเตรียมหนังสือให้เด็กอ่านอย่างหลากหลาย จัดมุมหนังสือและมุมการเขียน มีแบบบันทึกให้เด็กวาดรูป จัดสิ่งแวดล้อมให้เด็กได้มีโอกาสอ่านและเขียนจากภาษาที่เขาเห็นรอบตัว ในการเล่น การสนทนา และการพูดคุยกับเด็ก ครูควรถามคำถามที่กระตุ้นให้เด็กคิดขณะเดียวกันครูควรตั้งใจฟังคำตอบของเด็ก และเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนเข้ามา มีส่วนร่วมในการอ่านหนังสือกับเด็ก ซึ่งสอดคล้องกับฉันทนา ภาคบงกช (2538 : 1) ที่กล่าวว่าครูจะต้องรู้หลักการจัดประสบการณ์ และกิจกรรมสามารถจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อพัฒนาการ เด็ก ให้โอกาสเด็กฝึกปฏิบัติการใช้ภาษาแบบธรรมชาติเพื่อให้เด็กแต่ละคนพัฒนาไปตามศักยภาพ และครูควรเป็นต้นแบบของการอ่านและการเขียน รักเด็กและเข้าใจพัฒนาการเด็ก นอกจากนี้ บุซบง ตันตวิงศ์ (2538 : 142-150) กล่าวว่าครูควรคำนึงถึงการสร้างทัศนคติที่ดีต่อการเรียน ภาษาให้กับเด็ก แนะนำให้เด็กเข้าใจการใช้ภาษาในสถานการณ์ต่างๆ และให้เด็กตัดสินใจในการ นำเสนอผลงานของตน ครูจัดสภาพแวดล้อมที่สร้างประสบการณ์ทางภาษาให้แก่เด็ก เชิญชวนให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์นั้น และสนับสนุนให้เด็กสื่อสารและแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่น

เนื่องจากการสอนภาษาแบบธรรมชาติเป็นปรัชญาและระบบความเชื่อ ซึ่งเป็นกรอบให้ครูในการตัดสินใจและออกแบบการสอน ดังนั้น เมื่อมีการนำการสอนภาษาแบบธรรมชาติมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ครูจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทของตนจากการสอนแบบเดิม มีนักการศึกษาหลายท่านได้อธิบายบทบาทของครูที่สอนภาษาแบบธรรมชาติไว้สรุปได้ดังนี้

1. ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ครูต้องเป็นผู้ที่ตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดสภาพ-แวดล้อม การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ หรือแหล่งข้อมูลสำหรับเด็ก และเป็นผู้ที่จัดให้ห้องเรียนมีบรรยากาศของการเรียนรู้ ซึ่งได้แก่การให้เด็กมีโอกาสเลือกทำกิจกรรม ส่งเสริมให้เด็กแสดงความคิดเห็น จัดให้เด็กมีโอกาสอ่านและเขียน สนับสนุนให้เด็กกล้าเสี่ยงที่จะอ่านและเขียน คำที่ไม่เคยพบมาก่อน ยอมรับสิ่งที่เด็กอ่านและเขียน และตอบสนองต่อความพยายามของเด็กในทางบวก ไม่ตำหนิหรือวิพากษ์วิจารณ์เมื่อเด็กอ่านหรือเขียนยังไม่ถูก

2. ครูเป็นแบบอย่างของการเรียนรู้ ครูต้องเป็นแบบอย่างในการใช้ภาษาในลักษณะต่างๆ ทั้งในลักษณะของการสาธิตกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรู้หนังสือ เช่น การอ่านหนังสือให้เด็กฟังทุกวัน การชี้คำขณะที่อ่าน การถ่ายทอดความคิดโดยการเขียน ฯลฯ หรือในลักษณะที่ครูเป็นผู้อ่านหรือนักเขียน เช่น การเขียนบันทึกถึงกัน การอ่านเพื่อความมุ่งหมายต่างๆ ตามโอกาส

3. ครูเป็นผู้จัดการให้เกิดการเรียนรู้ ครูต้องจัดการให้การเรียนรู้ดำเนินไปอย่างราบรื่น ต้องให้เด็กได้เรียนรู้แบบร่วมมือ และต้องให้เด็กได้ทำงานร่วมกัน

4. ครูเป็นผู้ประเมินพัฒนาการ ครูต้องประเมินพัฒนาการของเด็กเพื่อดูความก้าวหน้า และสามารถส่งเสริมเด็กได้อย่างเหมาะสมต่อไป

การประยุกต์ทฤษฎีและหลักการการสอนภาษาแบบธรรมชาติในระดับห้องเรียนเป็นที่ยอมรับแล้วว่าครูเป็นบุคคลสำคัญในการจัดการเรียนการสอนถึงแม้ว่าการศึกษานี้จะเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแต่อย่างไรก็ตามบทบาทและหน้าที่ที่ความรับผิดชอบของครูกลับยังมีความจำเป็นมากขึ้นโดยเฉพาะบทบาทที่เปลี่ยนไปจาก “ผู้ที่ถ่ายทอดความรู้” เป็น “ผู้อำนวยความสะดวก” นี้ครูต้องยอมรับความเป็น “ผู้ร่วมทางการเรียนรู้ (Co-Learner)” ไปพร้อมๆ กับเด็ก ดังนั้นครูที่จะประยุกต์ใช้การสอนภาษาแบบธรรมชาติ จึงมีบทบาทดังนี้ (นิรมล ช่างวัฒนชัย, 2541 : 125)

1. ครูสร้างความสนใจในคำและสิ่งพิมพ์
2. ครูหวังในเด็กแต่ละคนแตกต่างกัน
3. ใช้ประสบการณ์ตรงในการสนับสนุนการอ่าน การเขียน
4. ครูควรยอมรับกับความไม่ถูกครบถ้วนของเด็ก

สรุปได้ว่า การเรียนการสอนแบบภาษาธรรมชาติ ครูมีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรม ประสบการณ์ และสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาอย่างเป็นองค์รวม

8. กิจกรรมและการเรียนการสอนภาษาแบบธรรมชาติ

กิจกรรมประจำวันในชั้นเรียนระดับปฐมวัยที่ใช้แนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ คล้ายคลึงกับชั้นเรียนที่สอนตามแบบปกติ เพียงแต่กิจกรรมจะมีการใช้ภาษาและตัวหนังสือมากขึ้น เพิ่มมุมห้องสมุดก็เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กได้ปฏิสัมพันธ์กับสื่อและสิ่งแวดล้อมต่อการใช้ภาษามากขึ้น

กิจกรรมประจำวันตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ (อารี สันทรวี. 2535 : 25 ; อ้างอิงมาจาก Raines and Canay. 1990) เป็นดังนี้

08.30 - 09.00 น. โรงเรียนเช้า รับผิดชอบรายบุคคล กิจกรรมเสรีตามมุม
กิจกรรมศิลปะที่สัมพันธ์กับหน่วยการเรียนรู้ .

09.00 - 09.30 น. กิจกรรมเสริมประสบการณ์ ครูกับนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์กัน
มีการสนทนา ร้องเพลง เล่นหุ่น อ่านหนังสือร่วมกัน

09.30 - 10.30 น. เล่นเสรีตามมุมและมีมุมพิเศษหนึ่งที่แสดงเรื่องราวตาม
หน่วย

10.30 - 10.40 น. พักรับประทานอาหารว่าง

10.40 - 11.15 น. เล่นกลางแจ้ง ทำให้การเล่นกลางแจ้งมีความสัมพันธ์กับ
หน่วยเรื่องที่กำลังเรียนพูดสมองเขียนฟังอ่าน

11.15 - 11.25 น. พัก เข้าห้องน้ำ ล้างมือ เด็กที่เสรีก่อนทยอยมาดูหนังสือที่
มุมห้องสมุด

11.25 - 11.50 น. กิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะ ทำให้กิจกรรมนี้สัมพันธ์
กับหน่วยที่กำลังเรียน

11.50 - 13.00 น. พักรับประทานอาหารกลางวันและเตรียมนอนพักตอนบ่าย

13.00 - 14.30 น. นอนพัก

14.30 - 14.50 น. ตื่นนอน

14.50 - 15.10 น. พักรับประทานอาหารว่าง

15.10 - 15.30 น. เกมการศึกษา

15.30 - 15.50 น. สรุป เตรียมตัวกลับบ้าน ครูจะฝากเอกสารเกี่ยวกับกิจกรรม
หรือหน่วยเรื่องที่เรียนไปให้ผู้ปกครอง

กิจกรรมการเรียนการสอน

1. กิจกรรมการเล่นเสรี

การเล่นเสรีหรือศูนย์ต่างๆ เป็นความจำเป็นอย่างยิ่งในการสอนภาษาแบบ
ธรรมชาติเพราะทุกวันเด็กมีโอกาสตัดสินใจด้วยตนเองว่าจะเลือกกิจกรรมมุมใด และในแต่ละมุม
จะมีวัสดุอุปกรณ์ส่งเสริมภาษา เช่น มุมบ้าน ครูเพิ่มสิ่งของเครื่องใช้ในบ้านให้มีของที่มีตัวหนังสือ
มุมบล็อกครูจะหาสิ่งที่มีตัวหนังสือมาประกอบการเล่นบล็อกและสร้างเรื่องราว มุมวิทยาศาสตร์
ครูอาจเขียนบัตรคำบอกชื่อสิ่งต่างๆ ไว้ มุมห้องสมุดจัดให้มีบรรยากาศสบายๆมีมุมเขียนอยู่ใกล้ๆ
มุมคณิตศาสตร์จัดให้มีตัวเลขตัวหนังสือที่ของเล่น เป็นต้น การเล่นเสรีของเด็กนี้เป็นโอกาสที่ครู
จะได้สังเกตเด็กและสนทนาซักถามเด็กได้ทีละคน พยายามชักชวนให้เด็กทำกิจกรรมหลากหลาย

2. การสอนเป็นหน่วยบูรณาการ

การสอนภาษาแบบธรรมชาติจะใช้วิธีสอนเป็นหน่วยบูรณาการ เพื่อให้
ประสบการณ์ที่มีความหมายกับเด็กเพราะได้เห็นความสัมพันธ์ ตัวอย่าง เช่น “การเจริญเติบโต

ของพืช”แสดงให้เห็นถึงการบูรณาการเนื้อหาในหน่วยการเรียนรู้ (Strickland ; & Morrow. 1989 : 142) ประกอบกิจกรรม ดังนี้

2.1 กิจกรรมหาความรู้ เช่น การเพาะถั้ว สังเกตการณ์เจริญเติบโตวัดความเจริญเติบโตและบันทึก แกะเมล็ดในถั้วอภิปราย ศึกษาต้นไม้ในสถานที่ ฯลฯ

2.2 กิจกรรมครูอ่านหนังสือให้ฟัง เช่น อ่านนิทานเรื่อง “หัวผักกาดยักษ์” แล้วเปรียบเทียบวิธีการปรับปรุงหัวผักกาดเป็นอาหารแบบต่างๆ ฯลฯ

2.3 กิจกรรมที่ทำแล้วนำมาเล่าสู่กันฟัง เช่น เด็กไปทดลองเพาะพืชที่บ้าน แล้วนำมาเล่า

2.4 กิจกรรมเขียนอ่านร่วมกัน เช่น ช่วยกันทำชาร์ตว่าพืชต้องการอะไร อ่านบทกลอนเกี่ยวกับต้นไม้ ดอกไม้ ฯลฯ

2.5 กิจกรรมการเขียนตามลำพัง เช่น วาดหรือเขียนเรื่องเกี่ยวกับพืชและการปลูกต้นไม้

2.6 กิจกรรมอ่านตามลำพัง เช่น อ่านหนังสือเกี่ยวกับต้นไม้ในมุมห้องสมุด

2.7 กิจกรรมดนตรีและจังหวะ เช่น ร้องเพลงและแสดงท่าทางเกี่ยวกับพืช

2.8 กิจกรรมศิลปะ เช่น ปั้น วาด เกี่ยวกับพืช

2.9 กิจกรรมคณิตศาสตร์ เช่น เปรียบเทียบการเจริญเติบโตของพืช ฯลฯ

2.10 กิจกรรมการเล่นกลางแจ้ง เช่น เล่น “ขายดอกไม้”

สรุปได้ว่าการสอนภาษาแบบธรรมชาติมีทั้งส่วนที่เด็กเรียนรู้โดยอิสระตามความสนใจของเด็กเองและมีทั้งส่วนที่ครูเสนอแนะการใช้ภาษาที่บูรณาการกับหน่วยการเรียนรู้ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ การสอนภาษาแบบธรรมชาติเป็นการบูรณาการกับหน่วยการเรียนรู้ในช่วงกิจกรรมเสริมประสบการณ์

9. การประเมินผลการเรียนรู้แบบภาษาธรรมชาติ

การประเมินผลการเรียนรู้แบบภาษาธรรมชาติต้องใช้ในการสังเกตของครู และการรวบรวมผลงานของเด็ก (อาร์ สันทรวี. 2544 : 50) นอกจากนี้ พอลสัน (Paulson. 1990 : 19) กล่าวว่า ต้องประเมินโดยยึดผู้เรียนมากกว่าการยึดเกณฑ์ ประเมินจากสิ่งที่เด็กรู้ ประเมินตนเอง และประเมินโดยเพื่อน ครูและผู้ปกครอง ประเมินให้สอดคล้องกับกระบวนการ ประเมินต่อเนื้อหทั้งหลักสูตร ประเมินโดยไม่กำหนดล่วงหน้า ประเมินโดยไม่แยกทักษะย่อยของภาษา ประเมินเนื้อหา ภาษา ความคิดและการสนทนา ประเมินทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และประเมินบนพื้นฐานความเชื่อเกี่ยวกับแนวการสอนแบบภาษาธรรมชาติ

การประเมินแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ ใช้แนวคิดเรื่องแฟ้มรวบรวมหลักฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมจากแหล่งข้อมูลต่างๆ (Portfolio) พอลสัน (Paulson. 1990 : 79) กล่าวถึง แฟ้มรวมหลักฐานเกี่ยวกับพฤติกรรม (Portfolio) ว่าหมายถึง การรวบรวมทั้งผลงานและหลักฐานแสดงกระบวนการทำงานของเด็กที่แสดงความพยายาม ความก้าวหน้าและความสำเร็จมากกว่าหนึ่งจุดมุ่งหมายการเก็บรวบรวมให้เด็กมีส่วนร่วมในการเลือกผลงานของ

ตนเอง แมคคาฟี (McAfee, 1994 : 18) ได้ให้ความหมายของแฟ้มรวบรวมหลักฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมว่าเป็นวิธีการรวบรวมข้อมูลของเด็ก เป็นวิธีที่รวบรวมข้อมูลด้วยวิธีต่างๆ เป็นการจัดเก็บที่มีระบบ จุดมุ่งหมายการรวบรวมเอกสารทุกชิ้นที่เกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนรู้ แมคคาฟี (McAfee) ได้สรุปการใช้แฟ้มรวบรวมหลักฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมไว้ดังนี้

1. ยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนได้
2. เป้าหมายคือสิ่งที่เด็กสามารถทำได้
3. เชื่อมโยงความประเมินได้หลายวิธี
4. มีความต่อเนื่องในการประเมินมากกว่าเป็นคะแนนหรือเป็นเกรด
5. ให้ข้อมูลเป็นรายละเอียดของพฤติกรรมเด็กมากกว่าการทดสอบ

พอลสัน (Paulson, 1990 : 89) กล่าวถึงวิธีการประเมินการสอนตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ สรุปได้ดังนี้

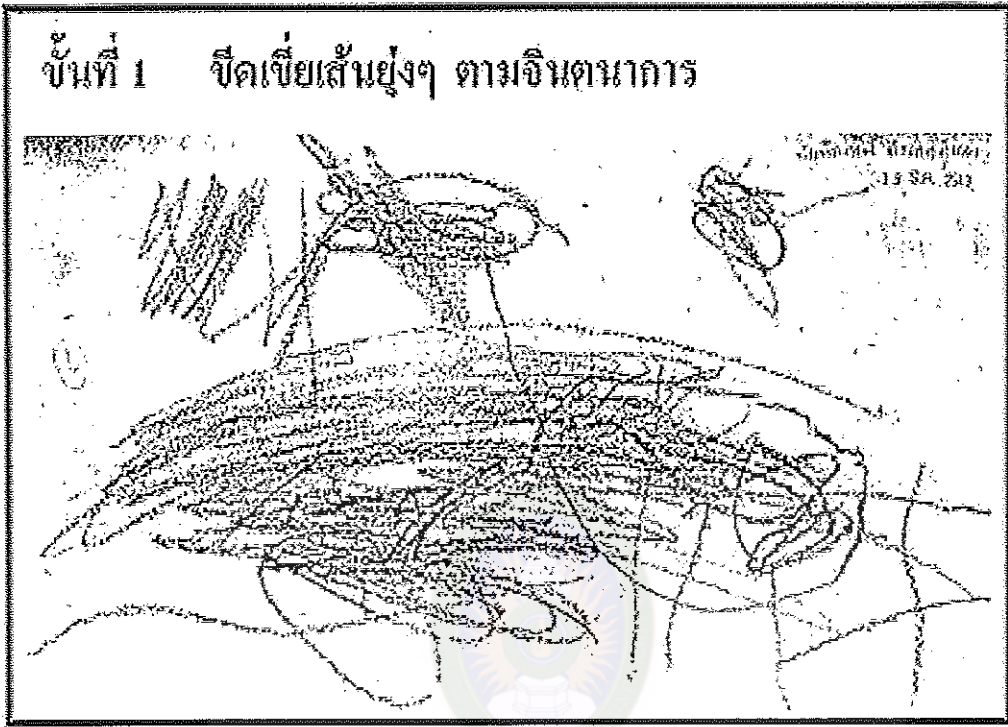
1. เป็นการประเมินที่ยึดผู้เรียนมากกว่าการยึดเกณฑ์ปกติหรือเกณฑ์มาตรฐาน
2. เป็นการประเมินจากสิ่งที่เด็กรู้ ไม่ใช่การประเมินเริ่มต้นสิ่งที่เด็กไม่รู้
3. เป็นการเริ่มต้นจากการประเมินด้วยตนเอง และประเมินโดยเพื่อน ครูและ
4. เป็นการประเมินที่สอดคล้องกับกระบวนการ ไม่ใช่พิจารณาผลงาน
5. เป็นการประเมินที่ต่อเนื่องทั้งหลักสูตรและการสอน ไม่ขัดแย้งกับหลักสูตร
6. เป็นการประเมินที่ไม่มีการกำหนดล่วงหน้า สามารถจัดระบบและแก้ไขได้เมื่อ
7. เป็นการประเมินที่ไม่แยกทักษะย่อยของภาษา
8. เป็นการประเมินที่ประกอบด้วยการประเมินเนื้อหาภาษาความคิดและการสนทนา
9. เป็นเทคนิคการประเมินทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ
10. เป็นการประเมินที่อยู่บนพื้นฐานความเชื่อกับแนวการสอนภาษาแบบ

ธรรมชาติ

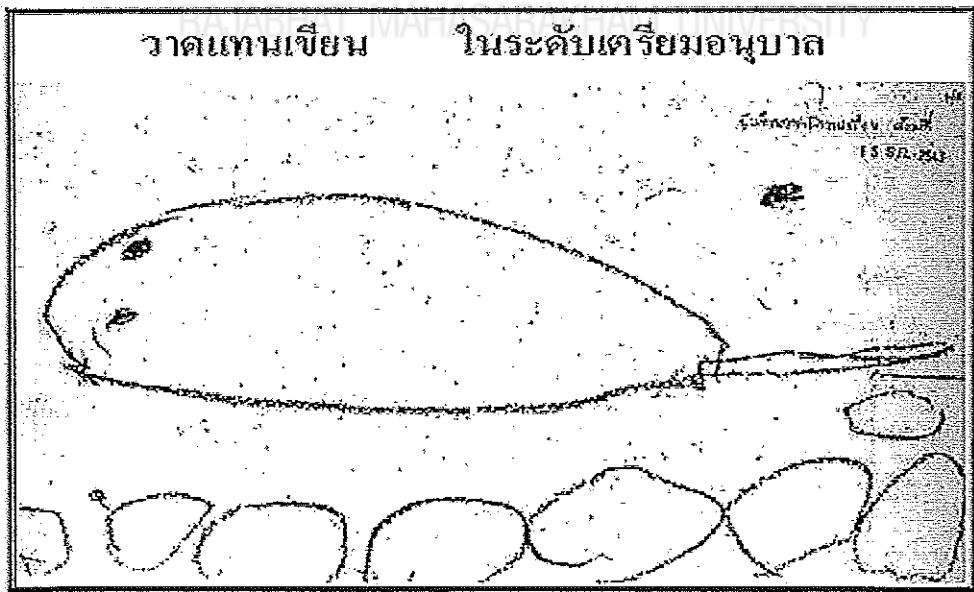
สรุปได้ว่า การเรียนการสอนแบบภาษาธรรมชาติมีวิธีการประเมินผลจากการสังเกตของครูและการรวบรวมผลงานของเด็ก ต้องประเมินโดยยึดผู้เรียนมากกว่าการยึดเกณฑ์ ประเมินจากสิ่งที่เด็กรู้ ประเมินให้สอดคล้องกับกระบวนการ ประเมินต่อเนื่องทั้งหลักสูตร ประเมินโดยไม่กำหนดล่วงหน้า ประเมินโดยไม่แยกทักษะย่อยของภาษา ประเมินเนื้อหา ภาษา ความคิดและการสนทนา ประเมินทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และประเมินบนพื้นฐานความเชื่อเกี่ยวกับแนวการสอนแบบภาษาธรรมชาติ

10. พัฒนาการด้านการเขียนตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ

พัฒนาการด้านการเขียนตามแนวการสอนภาษาธรรมชาติ

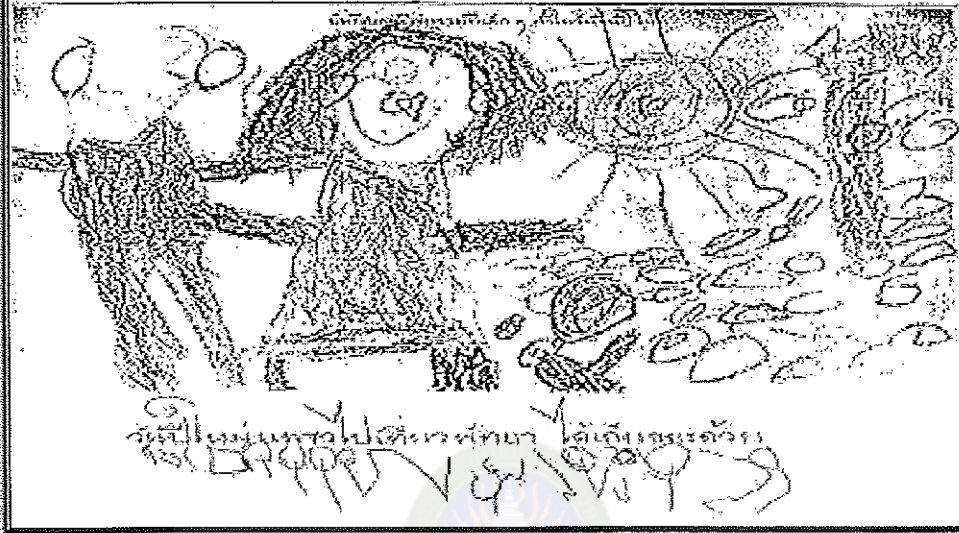

<http://www.taurakschool.net/index.php?lay=show&ac=article&id>

<http://www.taurakschool.net/index.php?lay=show&ac=article&id>

ขั้นที่ 2 เขียนโดยการทำเครื่องหมายคล้ายกับตัวหนังสือ
(ระดับอนุบาล 1 อายุ 3-4 ขวบ)

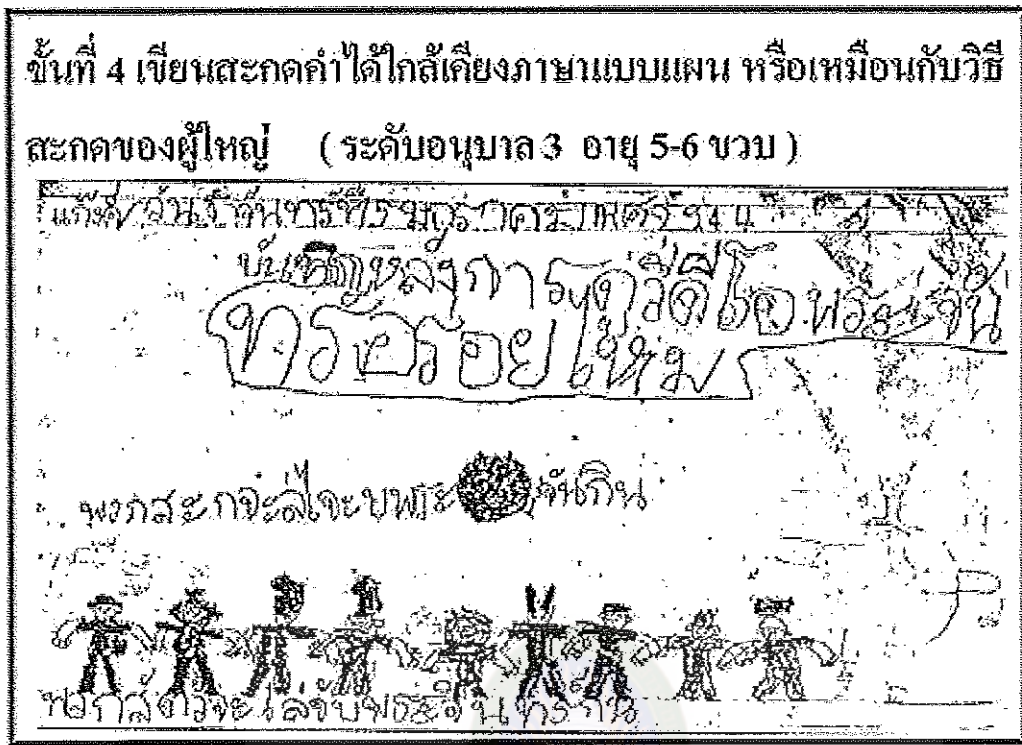

<http://www.taurakschool.net/index.php?lay=show&ac=article&id>

ขั้นที่ 3 เขียนโดยคัดลอกตัวอักษร และเขียนโดยวิธีสะกดขึ้นเอง
(ระดับอนุบาล 2 อายุ 4-5 ขวบ)

<http://www.taurakschool.net/index.php?lay=show&ac=article&id>

<http://www.taurakschool.net/index.php?lay=show&ac=article&id>

สรุปได้ว่างานเขียนของเด็ก เป็นไปตามวัยของเด็ก ซึ่งการเขียนอาจจะไม่สมบูรณ์ ถูกต้อง แต่เด็กได้ถ่ายทอดความคิดออกมาเป็นรูปภาพและภาษาที่สื่อให้ผู้อื่นเข้าใจได้ สิ่งที่มีค่า ยิ่งสำหรับการเรียนตามแนวภาษาแบบธรรมชาติ คือเด็กมีความสุขกับการเรียนภาษา (ฟัง พูด อ่าน เขียน) ไม่มีการบังคับหรือความเบื่อหน่ายเกิดขึ้นในชั้นเรียนลักษณะนี้

แผนการจัดประสบการณ์

แผนการสอนกับหน้าที่ครูเป็นสิ่งคู่กัน เพราะแผนการสอนจะช่วยให้ครูมีความพร้อมต่อการสอน มีความคล่องตัวในการดำเนินการสอนสามารถควบคุมกำกับเวลา และเป้าหมายการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม

1. ความหมายของแผนการจัดประสบการณ์

มีผู้ให้ความหมายของแผนการจัดประสบการณ์ ไว้ดังนี้

พวงทอง ไสยวรรณ (2531 : 140) ได้ให้ความหมายของการจัดประสบการณ์ไว้ว่าหมายถึง การจัดการศึกษาแก่เด็กก่อนวัยเรียนเพื่อพัฒนาให้ครบทั้งทางร่างกาย อารมณ์ - จิตใจสังคม และสติปัญญา

ราศี ทองสวส์ตี และคณะ (2539 : 2) ให้ความหมายของการจัดประสบการณ์ว่า หมายถึง การจัดกิจกรรมตามแผนการจัดประสบการณ์และการจัดสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนให้กับเด็กปฐมวัย โดยให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงจากการเล่น การลงมือปฏิบัติซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี และเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา

ภพ เลหาไพบูลย์ (2540 : 357) ให้ความหมายของการจัดประสบการณ์ว่าหมายถึง ลำดับขั้นตอน และกิจกรรมทั้งหมดของผู้สอน และผู้เรียนที่ผู้สอนกำหนดให้เป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเปลี่ยนพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ ผู้สอนเป็นผู้วางแนวการสอน กำหนดแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

สรุปได้ว่า แผนการสอน คือ การกำหนดเนื้อหา ขั้นตอน แนวทางในการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่ครุมุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ในเนื้อหา และประสบการณ์ หนึ่งหน่วยหนึ่งหน่วยใดตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ซึ่งในระดับก่อนประถมศึกษาเรียกแผนการสอนว่า แผนการจัดประสบการณ์

2. ความสำคัญของแผนการจัดประสบการณ์

เด็กอนุบาลเป็นวัยที่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็วทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจสังคม และสติปัญญา การจัดประสบการณ์โดยให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเรียนรู้โดยยึดเด็กเป็นสำคัญจึงมีความสำคัญมาก ดังที่ดิวิตัว ได้กล่าวไว้ว่า เด็กจะเรียนรู้ได้ดีเมื่อมีการเรียนการสอนและประสบการณ์ที่จัดให้แก่เด็กเป็นประสบการณ์ตรง เด็กจะได้ฝึกการคิดแก้ปัญหา ได้มีการแสดงออกอย่างอิสระ และสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากประสบการณ์นั้น ๆ มาใช้ในการแก้ปัญหาของตนและส่วนรวม ดังนั้นแผนการจัดประสบการณ์จึงมีความสำคัญ ดังนี้

- 2.1 ช่วยให้ผู้ครูได้มีโอกาสศึกษาแนวการจัดประสบการณ์ วิถีวัดผลประเมินผลและเอกสารต่างๆ ได้อย่างละเอียด
- 2.2 ช่วยกำหนดวัตถุประสงค์ไว้เด่นชัดในรูปของวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม
- 2.3 ช่วยให้ผู้ครูผู้สอนสามารถจัดเตรียมกระบวนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ทั้งในเรื่องของทรัพยากรของโรงเรียน ท้องถิ่น ค่านิยม และความเชื่อ
- 2.4 ช่วยให้การจัดกิจกรรมของครูมีคุณภาพสอดคล้องกับผู้เรียนระยะเวลาและจำนวนคน

3. องค์ประกอบของแผนการจัดประสบการณ์

การเขียนแผนการจัดประสบการณ์นั้น ควรมีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ ดังนี้

- 3.1 ระดับของผู้เรียน
- 3.2 หัวเรื่องที่ทำการสอน ควรเป็นเรื่องที่เด็กสนใจ และอยู่ในกรอบเนื้อหาประสบการณ์ทั้ง 9 ตามหลักสูตรก่อนประถมศึกษา พุทธศักราช 2540 หรืออาจได้หัวเรื่องจากการทำซ้ำหลักสูตร หรือขยายแมงมุม ซึ่งเป็นการกำหนดหัวเรื่องตามความสนใจของเด็ก

3.3 มโนทัศน์ คือ ความคิดของสิ่งหรือเรื่องต่างๆ ที่ต้องการให้ผู้เรียนได้รู้วิธีการที่จะได้มาของมโนทัศน์นั้นเกิดจากเมื่อครูได้เขียนช่วยหลักสูตร ได้หัวเรื่องมากมาย การเลือกหัวเรื่องเขียนแผนการสอน ควรใช้ความรู้ด้านจิตวิทยาหลักพัฒนาการเด็ก ประสบการณ์สำคัญตามหลักสูตรในระบบการศึกษา ความยากง่ายของเรื่องมาประกอบในการเลือกแล้วให้คำอธิบายหัวเรื่องที่เลือกมา อธิบาย คือ มโนทัศน์ที่ต้องเรียน

3.4 จุดประสงค์การเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม (เป็นสิ่งที่วัดได้ชัดเจน) และจุดประสงค์ทั่วไป (เป็นการวัดโดยรวม) ในระดับอนุบาลจุดประสงค์ควรเน้นหนักใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านจิตพิสัย ด้านพัฒนาการ และด้านพุทธิพิสัย (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2543 : 43)

หลักในการเขียนจุดประสงค์ควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. ผู้เรียนคือใคร นักเรียน ผู้ปกครอง
2. ผู้เรียนสามารถปฏิบัติหรือทำอะไร เช่นคำว่า วาดภาพ สนทนา
3. ผู้เรียนทำงานได้ระดับใด เช่น คำว่า วาดภาพนกได้ 2 ตัว เดินต่อเท้าถอย

หลังได้คล่องแคล่ว พูดเล่าเรื่องเกี่ยวกับผลงานได้เป็นประโยคยาวๆ เป็นต้น

4. การออกแบบกิจกรรมการจัดประสบการณ์ หรือ นิยมเรียกว่านวัตกรรมทางการศึกษาระดับปฐมวัย เช่น การสอนแบบโครงการ การสอนแบบจิตปัญญา การสอนแบบพัฒนาทักษะกระบวนการคิด และจิตพิสัย การสอนแบบมีส่วนร่วม เป็นต้น

5. สื่อประกอบการสอน ลักษณะของสื่อที่ดีจะต้อง

- 5.1 มีความปลอดภัย
- 5.2 เหมาะสมกับวัยของเด็ก ไม่ซับซ้อน
- 5.3 ตอบสนองให้เด็กบรรลุวัตถุประสงค์
- 5.4 เป็นสิ่งของ จับต้อง สัมผัสได้โดยตรง
- 5.5 ประหยัดและหาได้ง่าย

การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research)

1. ความเป็นมา

เดิมการวิจัยนั้นใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณเป็นวิธีการหลัก และเกือบโดยตลอดของการศึกษาเรื่องหนึ่งๆ แม้จะบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ได้ผลวิจัยที่น่าเชื่อถือ แต่ความพยายามที่จะเพิ่มคุณภาพให้สูงขึ้นยังมีอย่างต่อเนื่องจึงมีการแสวงหาเทคนิค วิธีการต่างๆ มาเสริมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการวิจัยในแต่ละเรื่อง วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นอีกวิธีการหนึ่ง ซึ่งเป็นวิธีการที่บางครั้งเสมือนว่าเป็นฝ่ายที่นักวิจัยมีแนวคิดตรงข้ามกับวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นคนละขั้วกับวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ บางครั้งมองว่าเป็นอีกวิธีการหนึ่งของการวิจัยที่มีแนวคิดและวิธีการที่แตกต่างไปจากการวิจัยเชิงปริมาณและก็มีบางครั้งที่มองว่าเป็นวิธีการวิจัยที่เป็นวงจรสลับไปกับการวิจัยในเชิงปริมาณจะอย่างไรก็ตาม การวิจัยเชิงคุณภาพก็มีแนวคิดและจุดเด่นของตนเอง และมีการใช้กันมากขึ้น ซึ่งถ้าจำแนกประเภทของการวิจัยตามลักษณะของข้อมูล ก็จะแบ่งเป็น 2

ประเภท คือการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยงานวิจัยเชิงปริมาณเป็นการแสวงหาความรู้ความจริงเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางสังคมที่ต้องการจะศึกษา โดยอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์ (Empirical Evidence) ที่สามารถแจ่มชัดและวัดค่าตัวแปรออกมาเป็นตัวเลขได้ในรูปของข้อมูลเชิงปริมาณ และใช้วิธีการทางสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบปัญหาวิจัย ในด้านงานวิจัยเชิงคุณภาพนั้นเป็นการแสวงหาความรู้ความจริง เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมที่ต้องการศึกษาตามธรรมชาติที่เป็นจริงในทุกมิติ โดยให้ความสำคัญกับข้อมูลที่เป็นความรู้สึกนึกคิด ความหมาย ค่านิยมหรืออุดมการณ์ของบุคคล ซึ่งมักจะเป็นข้อมูลเชิงคุณลักษณะหรือข้อความบรรยายลักษณะ ใช้เวลาศึกษาติดตามระยะยาวและใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการเป็นวิธีการหลักในการรวบรวมข้อมูล และเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ตีความและสร้างข้อสรุปแบบอุปมัย (Inductive) เพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่ซับซ้อนมักใช้เพื่อเป้าหมายในการสร้างความเข้าใจหรือบรรยายปรากฏการณ์จากทัศนะของผู้อยู่ในเหตุการณ์ (วรรณิ แกมเกตุ. 2551 : 30 - 31) การวิจัยเชิงปริมาณมักจะเริ่มต้นด้วยการมีสมมุติฐานที่ต้องทดสอบ มีตัวแปรที่สนใจศึกษาชัดเจนมีการควบคุมตัวแปรภายนอกไม่ให้นำมาเกี่ยวข้องกับผลวิจัยที่กำลังศึกษา ใช้วิธีการมาตรฐานในการรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณในรูปแบบต่างๆ ใช้วิธีการทางสถิติในการวิเคราะห์และหาข้อสรุปจากข้อมูล ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพมักเริ่มต้นด้วยคำถามวิจัยต่างๆ ไปมากกว่าจะเป็นสมมุติฐานที่เฉพาะเจาะจง ทำการรวบรวมข้อมูลที่เป็นคำพูดบรรยายจากผู้ร่วมเหตุการณ์ซึ่งเป็นกลุ่มขนาดเล็กจัดการกับข้อมูลในลักษณะหาความสอดคล้อง ตีความ เพื่อหาคำอธิบายสถานการณ์ที่ศึกษาการวิจัยเชิงปริมาณมักจบลงด้วยการสนับสนุนหรือไม่สนับสนุนสมมุติฐานที่ทดสอบ ขณะที่การวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมักจบลงด้วยคำตอบที่เป็นแนวโน้มหรือข้อเสนอสมมุติฐานที่ต้องการทดสอบต่อไปด้วยการทำวิจัยเชิงปริมาณในแนวทางดังกล่าววิธีเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ จึงมีลักษณะของการเสริมเติมเต็มในกระบวนการวิจัยซึ่งกันและกัน

โกศล มีคุณ (2551 : 29 ; อ้างอิงมาจาก Leedy. 1993 : 139 - 140) รายงานว่า ในช่วงปลาย ค.ศ. 1950 การวิจัยทางจิตวิทยาใช้วิธีเชิงคุณภาพมาก่อนเป็นส่วนใหญ่เพราะในช่วงนั้นการวัดเชิงปริมาณของตัวแปรต่างๆ ยังไม่เจริญ จนหลัง ค.ศ. 1960 วิธีการวัดเจริญมากขึ้น การวิจัยเชิงปริมาณจึงเป็นที่นิยมมากจนปัจจุบัน จึงอาจกล่าวได้ว่าการวิจัยเชิงปริมาณเกิดขึ้นในช่วง ค.ศ. 1960 นั้นเอง ตั้งแต่นั้นมาวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพกับวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ จึงปรากฏควบคู่กัน การวิจัยเชิงคุณภาพได้รับความสนใจมากขึ้นก็เพราะนักวิจัยเริ่มตระหนักว่ามีใช้ทุกปัญหาวิจัยจะหาคำตอบได้ด้วยวิธีเชิงปริมาณ บางปัญหาวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพอาจหาคำตอบได้ดีกว่าการวิจัยเชิงคุณภาพมีจุดเด่นอย่างน้อย 5 ประการ ตามที่ Kerlinger และ Lee (โกศล มีคุณ. 2551 : 29 - 30 ; อ้างอิงมาจาก Kerlinger และ Lee. 2000 : 589) ระบุไว้ได้แก่

1. ใช้การสังเกตโดยตรง หรือการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างในการศึกษา กับสภาพการณ์จริง

2. นักวิจัยค้นหาความเชื่อมโยงทางสังคม และปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและเหตุการณ์
3. กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลมีโครงสร้างน้อยกว่าการวิจัยเชิงปริมาณจึงสามารถยืดหยุ่นได้มากกว่า
4. นักวิจัยเชิงคุณภาพอาจทำการปรับวิธีการได้ตลอดช่วงของการเก็บรวบรวมข้อมูล
5. นักวิจัยยังอาจพัฒนาสมมติฐานขึ้นได้ระหว่างกระบวนการวิจัย
- การวิจัยเชิงคุณภาพนั้นมีความเป็นธรรมชาติ เน้นการมีส่วนร่วมและให้ความสำคัญกับการตีความตามแนวความคิดของนักวิจัยที่มีประสบการณ์ เห็นว่าการออกแบบการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพมีความเหมาะสมสำหรับการตอบคำถามที่ต่างกัน ในแง่ของการแสวงหาคำตอบจะได้รับความรู้ที่กว้างขวางขึ้น ดังนั้นเมื่อใช้ 2 วิธีการ คือ ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพในงานวิจัยหนึ่งๆ มากกว่าที่จะจำกัดตัวเองอยู่เพียงวิธีการใดวิธีการหนึ่งเพียงวิธีเดียว ฉะนั้นถ้านำวิธีการของการวิจัยเชิงคุณภาพมาเสริมกับวิธีการวิจัยเชิงปริมาณก็งานวิจัยมีพลังในการแสวงหาคำตอบได้มากยิ่งขึ้น จึงเป็นที่มาของ Mixed Methods Research หรือการวิจัยแบบผสมวิธี แม้ว่าเราจะดูเป็นเรื่องที่ใหม่แต่แท้จริงแล้วเราได้ใช้เทคนิควิจัยประเภทนี้มานานแล้ว โดยนักวิจัยทั่วโลกได้ให้ความสำคัญจนมีการเริ่มพัฒนาอย่างจริงจังตั้งแต่ช่วงหลังปี ค.ศ. 1950 จนกระทั่งปี ค.ศ. 1980 ได้มีความเด่นชัดมากขึ้น (โกศล มีคุณ. 2551 : 30 ; อ้างอิงมาจาก Creswell. 1998) นักวิจัยที่มีชื่อเสียงเกี่ยวกับการพัฒนาเทคนิควิธีวิจัยนี้ ในปัจจุบันมีหลายคน เช่น Professor John W. Creswell แห่ง University of Nebraska – Lincoln

2. สาเหตุที่ต้องมีวิธีวิจัยแบบผสมวิธี

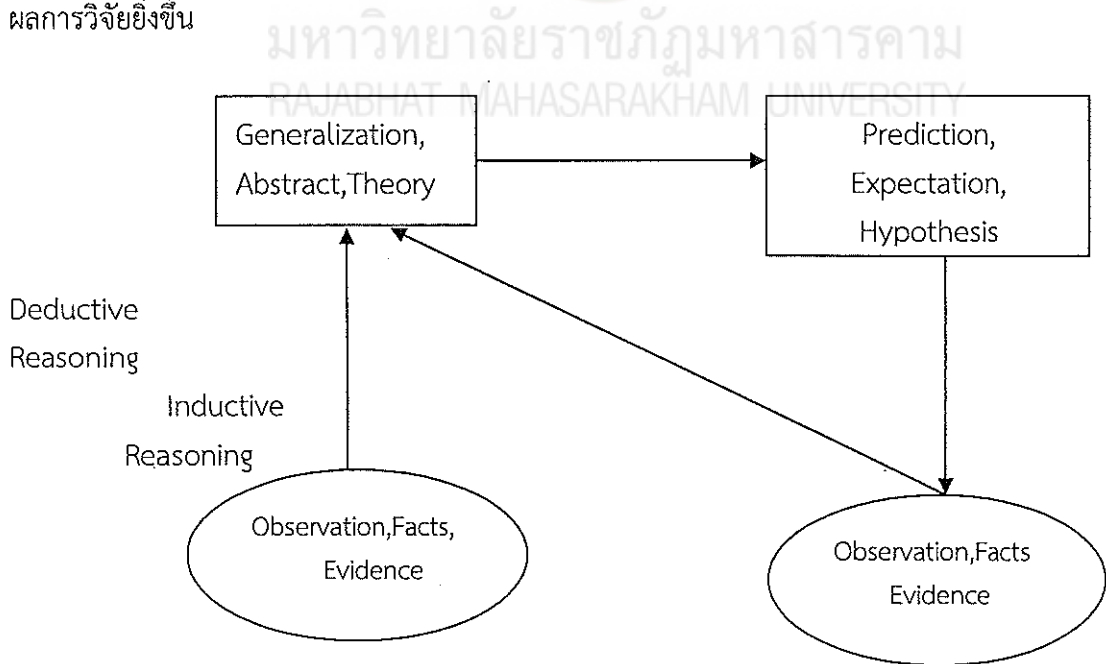
ประวิต เอราวรรณ์ (ม.ป.ป. : 169) กล่าวถึงสาเหตุที่ต้องมีวิธีวิจัยแบบผสมวิธีว่าการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ มีทั้งข้อดีและข้อจำกัดในตัวเอง กล่าวคือข้อจำกัดของวิธีวิจัยเชิงปริมาณ คือความชัดเจนหรือความเพียงพอของการวิจัยหรือทฤษฎีรองรับ หากสภาพการณ์หรือสิ่งที่ศึกษานั้นมีบริบทระดับเฉพาะเจาะจงและยังไม่มีเอกสารหรืองานวิจัยระบุถึงตัวแปรอย่างครอบคลุมและชัดเจนก็ควรใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ แต่ทั้งนี้การวิจัยเชิงคุณภาพก็มีข้อจำกัดด้านความเที่ยงตรงภายนอก (External Validity) ในการสรุปอ้างอิงไปสู่วงกว้าง อย่างไรก็ตามข้อจำกัดข้างต้นสามารถแก้ไขได้โดยการผสมผสานเทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพกับเชิงปริมาณเข้าด้วยกันเพื่อให้เหมาะสมกับบริบทและประเด็นที่ศึกษา

โกศล มีคุณ (2551 : 30 - 31) ได้ให้เหตุผลที่ต้องมีการเสริมกันระหว่างวิธีการเชิงปริมาณและวิธีการเชิงคุณภาพ 2 ประการ ดังนี้

1. เหตุผลประการแรก ก็เพราะทั้งสองวิธีการต่างมีความสำคัญ ซึ่ง Datta เห็นว่าอย่างน้อย 5 ประการคือ 1) ได้มีการใช้ทั้งวิธีการเชิงปริมาณ และวิธีการเชิงคุณภาพมานานแล้ว 2) นักวิจัยและนักประเมินจำนวนมากใช้ทั้งสองวิธีดังกล่าว 3) แหล่งทุนได้ให้การสนับสนุน

ทั้งสอง วิธี 4) ทั้งสองวิธีต่างมีอิทธิพลในเชิงนโยบาย และ 5) มีการสอนกันมากทั้งสองวิธีในสถาบันต่าง ๆ

2. เหตุผลประการที่สอง เพราะทั้งสองวิธีต่างก็มีข้อจำกัดในตัวเอง กล่าวคือ จุดอ่อนของการวิจัยเชิงปริมาณก็คือบางครั้งดำเนินการในห้องทดลอง หรือสถานการณ์ที่สร้างขึ้น แม้จะมีการควบคุมอย่างดีแต่บางครั้งผลไม่อาจสรุปอ้างอิงไปยังสภาพที่เป็นธรรมชาติได้ ในทางตรงข้ามการวิจัยเชิงคุณภาพศึกษาในสภาพธรรมชาติ ซึ่งผลของการวิจัยอาจเป็นลักษณะเฉพาะเจาะจงเสียจนไม่สามารถสรุปอ้างอิงไปสู่บริบทอื่นได้ด้วยข้อแตกต่างระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณกับการวิจัยเชิงคุณภาพดังกล่าว ทำให้ไม่มีเหตุผลที่จะทำให้นักวิจัยต้องเลือกวิธีใดวิธีหนึ่งเพื่อการศึกษาในแต่ละครั้ง นักวิจัยอาจเลือกทั้งสองวิธีการประกอบกัน ซึ่งอาจเรียกว่าเป็น A Mixed Method Design จึงเป็นไปได้ที่บางครั้งนักวิจัยเชิงปริมาณจะใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลที่เป็นเชิงคุณภาพ ขณะที่นักวิจัยเชิงคุณภาพอาจวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการเชิงปริมาณ ขณะที่ถ้าย้อนไปพิจารณาวงจรของการวิจัยหรือวงจรของวิธีการวิทยาศาสตร์จะเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างวิธีการแสวงหาความรู้โดยหลักของ วิธีอุปนัย (Inductive) กับวิธีนิรนัย (Deductive) ดังนี้ จากภาพประกอบ ถ้าด้านซ้ายเป็นการแสวงหาความรู้โดยหลักอุปนัย ซึ่งเป็นแนวทางของวิธีเชิงคุณภาพ ขณะที่ด้านขวานั้นเป็นการแสวงหาความรู้โดยหลักนิรนัย ซึ่งเป็นแนวทางเชิงปริมาณ เมื่อมีการดำเนินการอย่างครบวงจรของการวิจัยดังกล่าวก็เท่ากับว่าได้ใช้ทั้งหลักการของการวิจัยทั้ง 2 วิธีประกอบกันกล่าวได้ว่าทั้งวิธีการวิจัยเชิงปริมาณและวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพต่างมีความสำคัญ ต่างมีจุดเด่นและมีข้อจำกัดของตนเอง ถ้าได้นำมาเสริมกันจะช่วยเพิ่มจุดเด่นและลดจุดอ่อน เพิ่มความน่าเชื่อถือของการวิจัยและความครอบคลุมชัดเจนของผลการวิจัยยิ่งขึ้น

แผนภาพที่ 1 วงจรวิจัยหรือวงจรของวิธีการวิทยาศาสตร์

3. ความหมายและคุณลักษณะการวิจัย

เนาวรัตน์ พลายน้อย (2549 : 3) กล่าวว่าวิธีวิจัยแบบผสมวิธีไม่ใช่เรื่องใหม่เป็นการวิจัยในแนวทางผสมผสานวิธี ซึ่งเป็นการผสมผสานวิธีคิดและระเบียบวิธีเชิงปริมาณและคุณภาพใช้การสังเกตกิจกรรม การร่วมกิจกรรมในพื้นที่ การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นระยะๆ จากนักวิจัยและภาคีที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหารโครงการและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้กำหนดนโยบาย ผู้รับผิดชอบและภาคีที่ดำเนินงานโครงการในพื้นที่ปฏิบัติการ

วิโรจน์ สารรัตน์ (2545 : 13) กล่าวว่าวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี เป็นการออกแบบแผนการวิจัยที่จุดมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายประการดังนี้

1. เพื่อเป็นการตรวจสอบสามเส้า ให้เพิ่มความเชื่อมั่นในผลของการวิจัย
2. เพื่อเป็นการเสริมให้สมบูรณ์หรือเติมให้เต็ม เช่น ตรวจสอบประเด็นที่ซ้ำซ้อนหรือประเด็นที่แตกต่างของปรากฏการณ์ที่ศึกษาเป็นต้น
3. เพื่อเป็นการริเริ่ม เช่น ค้นหาประเด็นที่ผิดปกติ ประเด็นที่ผิดธรรมดา ประเด็นที่ขัดแย้งหรือทศนะใหม่ๆ เป็นต้น
4. เพื่อเป็นการพัฒนา เช่น นำเอาผลจากการศึกษาในขั้นตอนหนึ่งไปใช้ให้เป็นประโยชน์กับในอีกขั้นตอนหนึ่ง เป็นต้น
5. เพื่อเป็นการขยาย ให้งานวิจัยมีขอบข่ายที่กว้างขวางมากขึ้น

โกศล มีคุณ (2551 : 32) ได้จำแนกวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี เป็นสองลักษณะ คือ การประยุกต์ลักษณะเดี่ยว (Single Application) และการประยุกต์ลักษณะพหุ (Multiple Application) โดยการผสมนั้นเกิดขึ้นภายในขั้นตอนของการวิจัย ซึ่งกระบวนการวิจัยที่ใช้ อาจเป็นเชิงปริมาณ แต่การรวบรวมข้อมูลอาจเป็นเชิงคุณภาพหรือในทางกลับกันหรือข้อมูลที่รวบรวมมาอาจเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ แต่อาจวิเคราะห์ให้เป็นเชิงปริมาณ ด้วยการปรับข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นเชิงปริมาณหรือข้อมูลเชิงปริมาณ แต่วิเคราะห์ให้เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการปรับข้อมูลเชิงปริมาณให้เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ

4. พัฒนาการของการวิจัยแบบผสมผสานวิธี

การผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ กับ การวิจัยเชิงคุณภาพมีลักษณะที่เป็น พัฒนาการ ดังที่ Tashakkori และ Teddlie ศึกษาแนวคิดของนักวิชาการที่สำคัญบางคนและได้ข้อสรุปว่า วิธีการวิจัยแบบผสมเริ่มพัฒนาการจากวิธีการเดี่ยว (Monomethod) สู่วิธีการผสม (Mixed Method) และรูปแบบผสม (Mixed Model) ในที่สุด ซึ่งแบ่งเป็นยุคได้ดังนี้

ยุคที่ 1 วิธีเดี่ยวที่แยกกัน The Monomethod or "Purist" Era ยุคก่อนจนถึง 1950 แบ่งเป็น 2 แบบ คือ

แบบ A เชิงปริมาณอย่างเดียว ซึ่งอาจเป็นลักษณะแหล่งข้อมูลเดี่ยว (เชิงปริมาณ) หรือหลายแหล่งข้อมูลในวิจัยเดี่ยว ซึ่งอาจเป็นแบบลำดับ (ปริมาณ/ปริมาณ) แบบคู่ขนาน (ปริมาณ + ปริมาณ)

แบบ B เชิงคุณภาพอย่างเดียว ซึ่งอาจเป็นลักษณะแหล่งข้อมูลเดียว (เชิงคุณภาพ) หรือหลายแหล่งข้อมูลในวิจัยเดียว ซึ่งอาจเป็นแบบลำดับ (เชิงคุณภาพ/เชิงคุณภาพ) หรือแบบคู่ขนาน (เชิงคุณภาพ + เชิงคุณภาพ)

ยุคที่ 2 เริ่มเกิดวิธีแบบผสม Mixed Methods (1960 - 1980) แบ่งเป็น 3 แบบ คือแบบ A แบบทั้งสองวิธีมีสถานภาพเท่าเทียมกัน คือ สองช่วงเป็นลำดับ คุณภาพก่อน ปริมาณตามมา ; ปริมาณก่อน คุณภาพตามมา และคู่ขนานกัน ปริมาณ + คุณภาพ ; คุณภาพ + ปริมาณ

แบบ B แบบเด่นมาก เด่นน้อย (ตลอดทั้งแนวคิดและวิธีการ) คือ เป็นลำดับ คุณภาพ/ปริมาณ ; ปริมาณ/คุณภาพ และ เป็นคู่ขนาน คุณภาพ + ปริมาณ ; ปริมาณ + คุณภาพ

แบบ C แบบที่มีการใช้หลายวิธี หลายระดับ

ยุคที่ 3 เริ่มเกิดรูปแบบวิจัยผสม Mixed Model ประมาณปี 1990 แบ่งเป็น 2 แบบคือ

แบบ A มีอย่างน้อย 1 ชนิดใน 1 ชั้นที่ Mixed คือการวิจัยเดียวใช้ในชั้นต่างๆ ชั้นละ 1 วิธีซึ่งได้แก่

1. ในชั้นกำหนดปัญหาของการวิจัย Type of Inquiry ใช้วิธีการเชิงคุณภาพหรือเชิงปริมาณ

2. การจัดกระทำ/รวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการเชิงคุณภาพหรือเชิงปริมาณ

3. การวิเคราะห์ อ้างอิงใช้วิธีการเชิงคุณภาพหรือเชิงปริมาณ

แบบ B การใช้แบบพหุ กับชั้นของการศึกษา คือการวิจัยเดียวใช้กับชั้นต่างๆ ชั้นละหนึ่งหรือสองวิธี หรือมีปรากฏ Mixed อย่างน้อยในหนึ่งชั้นของกระบวนการ ในการศึกษาซึ่งได้แก่

1. ในชั้นกำหนดปัญหาของการวิจัย ใช้วิธีการเชิงคุณภาพและ / หรือเชิงปริมาณ

2. การจัดกระทำ/รวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการเชิงคุณภาพและ/หรือเชิงปริมาณ

3. การวิเคราะห์ อ้างอิง ใช้วิธีการเชิงคุณภาพและ/หรือเชิงปริมาณ

5. การออกแบบการวิจัยแบบผสมวิธี

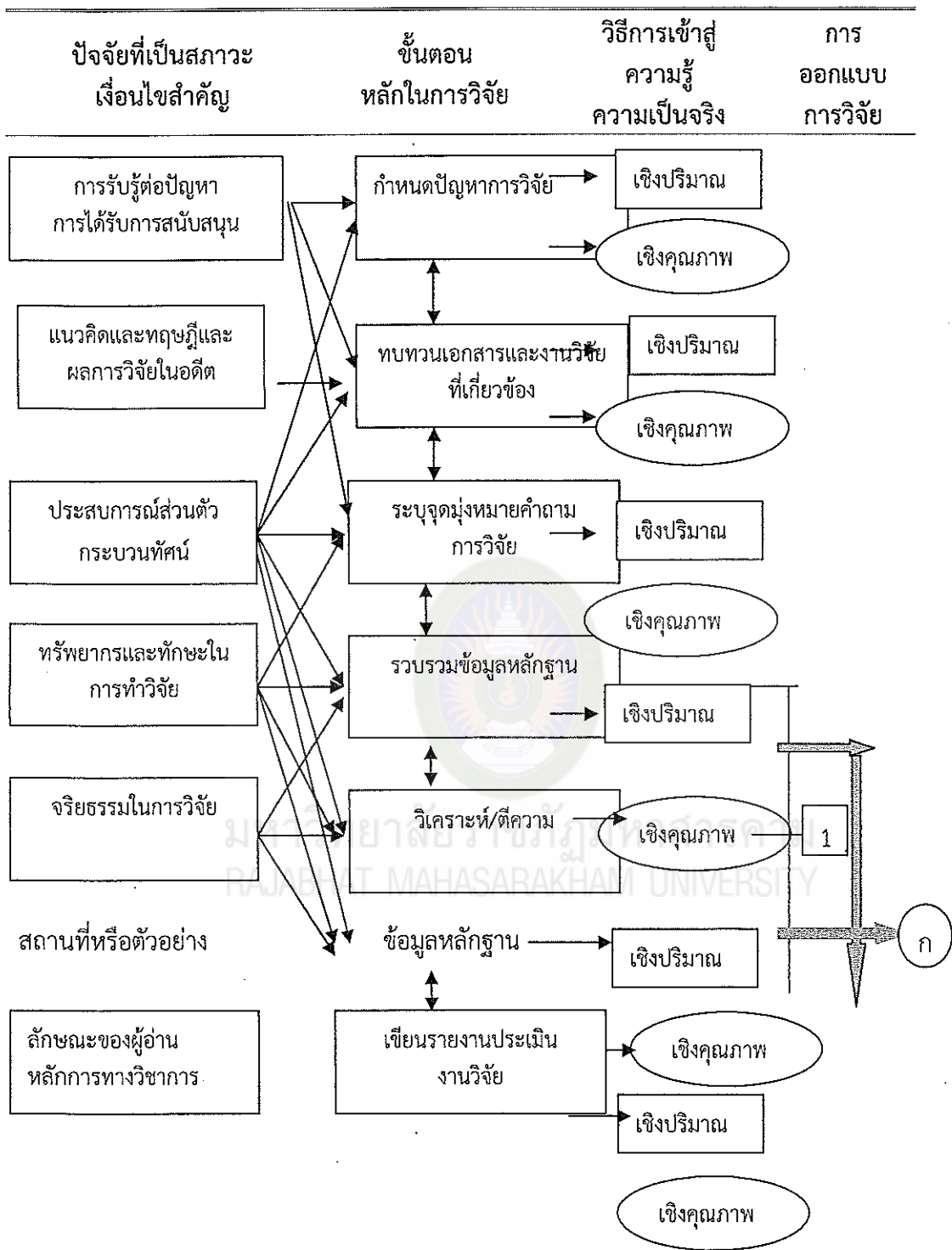
ตั้งแต่ก่อน ค.ศ. 2000 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน วิธีการวิจัยได้เจริญก้าวหน้าไปมาก จนกล่าวได้ว่า ในขณะนี้รูปแบบหลักของการวิจัยมี 3 รูปแบบ คือ การวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยแบบผสม (Mixed Methods Research) สิ่งที่มาผสมกันในรูปที่สามนี้ คือ การวิจัย 2 รูปแบบแรกนั่นเอง การผสมของสองรูปแบบแรกนี้ อาจเป็นการผสมครั้งต่อครั้ง หรือการผสมแบบมีรูปแบบหลักร่วมกับรูปแบบรองได้มีนักการศึกษากล่าวถึงการออกแบบการวิจัยแบบผสมวิธี ดังนี้

องอาจ นัยพัฒน์ (2551 : 15 - 17) ได้กล่าวถึงการออกแบบการวิจัยผสมผสานวิธีว่าเป็น การออกแบบการวิจัยที่ผสมผสานวิธีการรวบรวมและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลหลักฐานทั้งเชิง ปริมาณและเชิงคุณภาพเข้าด้วยกันทั้งที่เกิดขึ้นภายในขั้นตอน (Within-stage Mixed Design) หรือตามแนวขวางระหว่างขั้นตอนต่างๆ (Across - Stage Mixed Design) โดยจำแนกการ ออกแบบวิจัยแบบผสมผสานวิธีการเป็น 2 ประเภทย่อย คือ การออกแบบวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research Design) และการออกแบบวิจัยและพัฒนา (Research and Development Design) ดังตารางการออกแบบการวิจัยที่สำคัญ ดังนี้

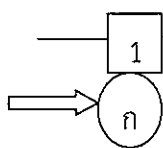
ตารางที่ 3 ประเภทการออกแบบการวิจัยที่สำคัญ

แบบเชิงปริมาณ		แบบผสมผสานเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ	แบบเชิงคุณภาพ
การทดลอง	ไม่ใช่การทดลอง	การวิจัยและพัฒนา การวิจัยปฏิบัติการ	การสรรค์สร้างทฤษฎี ฐานรากการศึกษา เฉพาะกรณี
การทดลอง แท้ที่	การสำรวจ		
การทดลอง			

ในการออกแบบการวิจัยจะประกอบไปด้วย 6 ขั้นตอนหลัก (องอาจ นัยพัฒน์. 2551 : 15 ; อ้างอิงมาจาก Creswell. 2005 ; McMillan & Schumacher. 2000) ได้แก่ การกำหนด ปัญหาการวิจัย การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การระบุจุดมุ่งหมายและคำถามการ วิจัย การรวบรวมข้อมูลหลักฐาน การวิเคราะห์และตีความข้อมูลหลักฐาน และการเขียนรายงาน และการประเมินการวิจัย ซึ่งการออกแบบการวิจัยใน 3 ขั้นตอนสุดท้ายกระบวนการเข้าสู่ความรู้ ความจริง (Inquiry Approach) ด้วยการทำให้วิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพพร้อมกับปัจจัยอันเป็น บริบทเงื่อนไขสำคัญ (Contextual Factors) ที่มีอิทธิพลต่อการออกแบบการวิจัยโดยมีปัจจัยที่ เป็นสถานะเงื่อนไขสำคัญ ขั้นตอนหลักในการวิจัย วิธีการเข้าสู่ความรู้ความจริง และการออกแบบ การวิจัย ดังแสดงในแผนภาพที่ 2 ดังนี้

หมายเหตุ

แทนการออกแบบเชิงปริมาณ

แทนการออกแบบเชิงคุณภาพ

แผนภาพที่ 2 ส่วนประกอบหลักของการออกแบบวิจัย

โกศล มีคุณ (2551 : 32 - 33 ; อ้างอิงมาจาก Padgett. 1998) ได้ออกแบบ การวิจัยที่ผสมผสานระหว่าง 2 วิธี เป็น 3 แบบ การผสม 2 วิธี ที่เป็นเชิงปริมาณกับเชิงคุณภาพ เข้าด้วยกัน เรียกว่าวิจัยแบบพหุวิธี (Multimethods) โดยสาระสำคัญคือ

วิธีที่ 1 เริ่มต้นด้วยวิธีเชิงคุณภาพแล้ว ดำเนินการด้วยวิธีการเชิงปริมาณแล้ว กลับไปใช้เชิงคุณภาพอีก วิธีเชิงคุณภาพใช้เพื่อสำรวจ กำหนดความคิด สมมุติฐาน และตัวแปรที่อยู่ในกรอบความคิดของนักวิจัย ซึ่งทำได้โดยใช้การสังเกต สัมภาษณ์ หรือ Focus Group จาก ความคิดรวบยอดที่ได้จากการศึกษาส่วนของเชิงคุณภาพนี้สามารถศึกษาต่อได้ด้วยวิธีการเชิง ปริมาณและทำการทดสอบสมมุติฐาน จากนั้นอาจเชื่อมโยงผลขั้นสุดท้ายกับสภาพที่เป็นจริงด้วย วิธีการเชิงคุณภาพ

วิธีที่ 2 ใช้วิธีเชิงปริมาณในขั้นแรก และตามด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ ผลจากส่วน การศึกษาเชิงปริมาณใช้เป็นจุดเริ่มต้นสำหรับส่วนที่เป็นเชิงคุณภาพต่อไป การศึกษาเชิงปริมาณ จำนวนมากสามารถใช้ประโยชน์จากการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ วิธีการเชิงคุณภาพสามารถตอบ คำถามบางคำถามที่ไม่อาจตอบได้โดยการศึกษาเชิงปริมาณ ดังตัวอย่างการศึกษาเชิงปริมาณที่ใช้ การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ นักวิจัยพบว่ามีส่วนของความแปรปรวนที่ไม่อาจอธิบายได้ เช่น คะแนนการสอบเข้าศึกษา กับความสำเร็จในการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มีค่าสัมประสิทธิ์ สหสัมพันธ์ .50 ซึ่งแสดงว่า เพียง 25 เปอร์เซ็นต์ของความแปรปรวนทั้งหมดของความสำเร็จใน การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาเท่านั้นที่อธิบายได้โดยคะแนนสอบเข้า ขณะที่ 75 เปอร์เซ็นต์ไม่ สามารถอธิบายได้ ณ จุดนี้ อาจใช้วิธีการเชิงคุณภาพแสวงหาว่าจะยังมีตัวแปรใดอีกบ้างที่มี บทบาทร่วมในการอธิบายดังกล่าวซึ่งอาจศึกษาเอกสารเพิ่ม สัมภาษณ์เจาะลึก หรือ Focus Group

วิธีการที่ 3 ของการวิจัยพหุวิธี คือ ดำเนินการไปพร้อมกันทั้งวิธีการเชิงปริมาณ และวิธีการเชิงคุณภาพ โดยที่ในช่วงใดที่เชิงปริมาณเด่น เชิงคุณภาพก็ลดบทบาทลงไปถ้าเชิง คุณภาพเด่นเชิงปริมาณก็ลดบทบาทลง

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า พัฒนาการของการใช้วิธีการวิจัยนั้น เริ่มตั้งแต่ Monomethod Study สู่ Mixed Method Study จนถึง Mixed Model Study ซึ่งมีความ ซับซ้อนและใช้ระเบียบวิธีขั้นสูงยิ่งขึ้น การวิจัยในโครงการวิจัยแม่บท การวิจัยและพัฒนาระบบ พฤติกรรมไทยนั้น แม้จะยึดวิธีการของเชิงปริมาณเป็นสำคัญแต่ได้มีกระบวนการที่รวมเอาเชิง คุณภาพไว้ด้วยในบางช่วง (Phase) ของการวิจัย เช่นช่วงการกำหนดปัญหาของการวิจัย การ สร้างกรอบแนวคิดจากการประมวลเอกสาร รวมถึงในขั้นของการเพื่อสรุป ติความ (หลังวิเคราะห์ ด้ววิธีการเชิงปริมาณ) อย่างไรก็ตามอาจมีการนำวิธีการเชิงคุณภาพมาเสริมอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม ได้ในช่วงของการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล หรือช่วงอื่นๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผลของการวิจัยยิ่งขึ้น การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสานวิธี รูปแบบ วิธีที่ 1 คือ เริ่มต้นด้วยวิธีการเชิงคุณภาพแล้ว ดำเนินการต่อด้วยวิธีการเชิงปริมาณ แล้วกลับไปใช้ วิธีการเชิงคุณภาพในการเชื่อมโยงกับสภาพที่เป็นจริงในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

6. ปัญหาที่พบในการใช้วิธีการวิจัยแบบผสมวิธี

โกศล มีคุณ (2551 : 38) ได้กล่าวถึงปัญหาที่พบในการใช้วิธีการวิจัยแบบผสมวิธีว่าในการใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณเสริมด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ อาจได้ประโยชน์เพิ่มขึ้นและเป็นสิ่งที่น่าทำแต่ก็พบว่าในการดำเนินการมีปัญหาอยู่บ้าง เช่น

ประการแรก นักวิจัยคนเดียวอาจไม่เชี่ยวชาญในสองวิธีการ โดยทั่วไปนักวิจัยแต่ละคนมักเชี่ยวชาญเพียงวิธีการเดียว นักวิจัยมือใหม่ควรทำวิจัยประเภทเดียวก่อนแทนการทำวิจัยแบบผสมเชิงปริมาณกับเชิงคุณภาพ โดยตัดสใจจากปัญหาทางการวิจัยที่ต้องการศึกษาและทักษะทางการวิจัยของตน และเมื่อมีความเชี่ยวชาญสูงจึงควรพิจารณาแนวการวิจัย

ประเภทที่สอง เพิ่มเข้าไปในการออกแบบเพื่อเพิ่มคุณภาพของงานวิจัยประการที่สอง มักมีข้อจำกัดด้านการจัดการใช้เวลาและทรัพยากรมาก แม้ว่าการใช้ร่วมกันระหว่างวิธีการเชิงปริมาณกับเชิงคุณภาพจะได้รับการยอมรับ แต่ยังคงมีข้อข้องใจของหลายๆ คน กล่าวคือต้องใช้การลงทุนทั้งเงินและเวลา การวิจัยแบบพหุวิธีต้องอาศัยความศรัทธาและรอบคอบ แม้ว่าการวิจัยพหุวิธีนั้นจะคุ้มค่าต่อการลงทุน และความพยายาม

ประการที่สาม ปัญหาการเชื่อมประสานระหว่างวิธีการเชิงปริมาณกับเชิงคุณภาพการออกแบบการวิจัยที่เป็นแบบผสมหรือพหุวิธี พิจารณาอย่างผิวเผินอาจไม่ยาก แต่ในทางปฏิบัติอาจต้องใช้ความรู้ความเข้าใจและความสามารถอย่างสูงจึงจะออกแบบได้อย่างเหมาะสมลงตัว ซึ่งในระยะแรกอาจเริ่มจากแบบที่ง่าย แล้วเมื่อมีความเชี่ยวชาญมากขึ้นก็ค่อยเพิ่มแบบที่มีความซับซ้อนยิ่งขึ้นกล่าวคือ จาก Monomethod สู่ Mixed Methods และ Mixed Model ในที่สุด

อย่างไรก็ตาม แบบของการวิจัยนั้นย่อมต้องขึ้นกับปัญหาวิจัย ตัวคำถามเป็นสิ่งตัดสินใจว่าจะใช้วิธีการศึกษาอย่างไร วิธีการที่ดีที่สุดคือวิธีการที่สามารถตอบคำถามการวิจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดและมีคุณภาพในการสรุปครอบคลุมสูง ซึ่งวิธีการแบบผสมมักมีประสิทธิภาพในการตอบปัญหามากกว่าวิธีการเชิงปริมาณ หรือเชิงคุณภาพอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว

7. ประโยชน์ของการวิจัยผสมวิธี

การวิจัยผสมวิธีช่วยแก้ข้อจำกัดของการวิจัยด้วยวิธีการเดียวใน 2 ประเด็นหลัก ดังนี้

7.1 ช่วยแก้ข้อจำกัดของอคติ (Bias) ข้อมูลซึ่งได้จากแง่มุมเดียว อาจถูกจำกัดด้วยข้อเท็จจริงในเพียงบางจุดของทั้งหมด (Slices of Reality) เป็นเหตุให้นักวิจัยสรุปผลคลาดเคลื่อนได้ การวิจัยผสมวิธีช่วยเสริมความมั่นใจแก่นักวิจัย โดยอาจเปรียบว่าคล้ายกับการวิจัยซ้ำ (Replication Research) ที่ใช้ในการวิจัยเชิงทดลอง แต่ในกรณีนี้จะเป็นการนำข้อมูลมาเสริมหรือมายืนยันซึ่งกันและกันในการวิจัยคราวเดียว ในประเด็นนี้ เดนซิน (Denzin, 1970 : 313) ชี้ให้เป็นคุณค่าของวิธีการ Triangulation โดยย้ำว่า “ช่วยให้นักวิจัยขจัดอคติภายใน (Intrinsic Bias) ของการสรุปผลการวิจัยที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้วิธีการเดียว ผู้วิจัยเก็บข้อมูลคนเดียว หรือการใช้มุมมองจากรากฐาน แนวคิด/ทฤษฎีเดียว” อคติดังกล่าวนี้ในการวิจัย

เชิงปริมาณ อาจจะเป็นปัญหาได้มาก เพราะผู้วิจัยมักสรุปผลการวิจัยตามตัวเลข ซึ่งการได้มาซึ่งตัวเลขนั้นย่อมมีโอกาสเกิดปัญหาความคลาดเคลื่อนในการวัดได้เสมอ

7.2 ช่วยขจัดความยึดมั่นในวิธีการของผู้วิจัย นักวิจัยจำนวนไม่น้อยยึดติดกับวิธีการวิจัยของตนอย่างเหนียวแน่นและปฏิเสธการวิจัยอื่นๆ เหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะความคุ้นเคย ความถนัดหรือประสบการณ์ที่ได้รับการฝึกฝนมา บางครั้งจึงมักพบว่านักวิจัยใช้เครื่องมือ/วิธีการเก็บข้อมูลตามความเคยชินหรือตามความสะดวก มากกว่าเลือกใช้อย่างเหมาะสมตามเกณฑ์ที่ควรเป็นตัวอย่าง เช่น การใช้เครื่องมือวัดเจตคติที่มีแพร่หลายในปัจจุบัน โดยผู้ใช้ไม่ระมัดระวังอย่างรอบคอบในเรื่องข้อจำกัดเชิงวัฒนธรรม (Culture - Bound) หรือข้อจำกัดในเชิงกาลเวลา (Time - Bound) จึงอาจทำให้ผลการวิจัยหย่อนในด้านความเที่ยงตรง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

นฤมล เดียบแหลม (2545 : 81) ได้ศึกษาพัฒนาการด้านการเขียนของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบภาษาธรรมชาติ พบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบภาษาธรรมชาติมีพัฒนาการด้านการเขียนสูงกว่าก่อนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบภาษาธรรมชาติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ไพรวลัย ขนานแข็ง (2549 : 77 - 78) ได้ศึกษาการพัฒนาแผนการจัดประสบการณ์กิจกรรมการเล่นตามมุมตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติเพื่อพัฒนาด้านการเขียน สำหรับนักเรียนชั้นอนุบาลศึกษาปีที่ 1 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นอนุบาลศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2548 โรงเรียนดงพะยอมหนองคูสามัคคีวิทยา อำเภอร่องคำ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 จำนวน 10 คน ผลการศึกษา พบว่าแผนการจัดประสบการณ์กิจกรรมการเล่นตามมุมตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติเพื่อพัฒนาด้านการเขียนสำหรับนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 1 มีประสิทธิภาพเหมาะสมทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ภาษาทั้งการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนไปพร้อม ๆ กัน ไม่แยกเป็นทักษะย่อย นักเรียนมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม จึงควรสนับสนุนให้ครูนำไปใช้ในการเรียนการสอนต่อไป

อุทัย ด้วงใหญ่ (2549 : 68) ได้ศึกษาพัฒนาการด้านการเขียนและความสนใจในการเขียนของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ตามแนวภาษาธรรมชาติ พบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ตามแนวภาษาธรรมชาติมีพัฒนาการด้านการเขียนและความสนใจในการเขียนทุกช่วงสัปดาห์สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ประเทือง สุภาสอน (2550 : 136) ได้ศึกษาผลการจัดประสบการณ์ตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติที่มีต่อความสามารถทางภาษาและความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 โรงเรียนอนุบาลสกลนคร กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 โรงเรียนอนุบาลสกลนคร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนครเขต 1 จำนวน 33 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง ผลการศึกษาพบว่า ความสามารถทางภาษาด้านการฟัง พูด อ่านเขียนของนักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติหลังการทดลองสูงกว่าก่อน

การทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนที่ได้รับ การจัดกิจกรรมตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ หลังการทดลองสูงกว่าก่อนทดลอง อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

รติรัตน์ คล่องแคล่ว (2551 : 128) ได้ศึกษาผลการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตาม แนวทางภาษาแบบธรรมชาติที่มีต่อทักษะการพูดภาษาไทยของเด็กปฐมวัยไทยอีสานกลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนชาย-หญิง อายุระหว่าง 4 - 5 ปี ชาวไทยอีสานชั้นอนุบาลปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปี การศึกษา 2550 โรงเรียนสามเสนนอก สำนักงานเขตดินแดง กรุงเทพมหานคร จำนวน 15 คน จัดให้เด็กได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ตามแนวทางภาษาแบบธรรมชาติเป็นระยะเวลา 8 สัปดาห์สัปดาห์ละ 3 วัน วันละ 50 นาที ผลการศึกษา พบว่าทักษะการพูดภาษาไทยของเด็ก ปฐมวัยไทยอีสานในระหว่างการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามแนวทางภาษาแบบธรรมชาติ โดยรวมและรายด้านเพิ่มขึ้น

ณิชนันท์ ฉายแสง (2551 : 81-84) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลของการเตรียมความ พร้อมทางภาษาด้านการอ่านภาษาไทยตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติที่มีต่อความพร้อม ทางภาษาสำหรับนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความพร้อมทาง ภาษาด้านการอ่านภาษาไทยและความสนใจในการอ่านของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ก่อนและ หลังได้รับการเตรียมความพร้อมทางภาษาด้านการอ่านภาษาไทยตามแนวการสอนภาษาแบบ ธรรมชาติ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 จำนวน 19 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบสำรวจความพร้อมทางภาษา แผนการจัดกิจกรรม การเตรียมความพร้อมทางภาษาด้านการอ่านภาษาไทยตามแนวทางการสอนภาษาแบบธรรมชาติ แบบทดสอบวัดความพร้อมทางภาษาด้านการอ่านภาษาไทยและแบบสังเกตพฤติกรรมความ สนใจในการอ่าน ผลการวิจัยปรากฏว่านักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ที่ได้รับการเตรียมความพร้อม ทางภาษาด้านการอ่านภาษาไทยตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติมีความพร้อมทางภาษา และความสนใจในการอ่านหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ดุขฎี อาษากิจ (2553 : 87) การสอนภาษาตามแบบธรรมชาติสำหรับเด็กปฐมวัย มีความสำคัญมากเพราะทำให้เด็กได้แสดงออกโดยไม่กลัวผิด เกิดความสนุกสนาน ซึ่งการสอน ภาษาแบบธรรมชาติจะช่วยให้เด็กพัฒนาทักษะทางภาษาทุกด้าน มีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนภาษา มีประสบการณ์ตรง มีแบบอย่างที่ดีในการเรียนรู้ภาษา การศึกษาครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ เปรียบเทียบทักษะทางภาษาของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ก่อนและหลังการจัดประสบการณ์ตาม แนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติและเพื่อศึกษาผลการจัดประสบการณ์ตามแนวการสอนภาษา แบบธรรมชาติ กลุ่มตัวอย่าง คือนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 กลุ่ม โรงเรียนแคนดง 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวน 28 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แผนการจัดประสบการณ์ตามแนวการสอนแบบธรรมชาติ แบบทดสอบทักษะทางภาษา สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบ

สมมติฐานใช้วิลคอกซอน (The Wilcoxon Matched Pairs Signed-Ranks Test) ผลการวิจัยพบว่า

1. นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ที่ได้รับการจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมทักษะทางภาษาตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ มีคะแนนการทดสอบทักษะทางภาษาหลังการจัดประสบการณ์โดยรวมและรายด้าน 4 ด้าน คือ ทักษะการฟัง ทักษะการพูด ทักษะการอ่าน และทักษะการเขียนสูงกว่าก่อนการจัดประสบการณ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. ผลการจัดประสบการณ์ในการส่งเสริมทักษะทางภาษาตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ ของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 พบว่า นักเรียนสามารถฟัง พูด อ่านและเขียนได้สามารถพูดโต้ตอบแสดงความคิดเห็นจากเรื่องที่ฟังได้ สามารถอ่านคำจากภาพที่เห็นจากนิทานเรื่องที่ฟังได้ สามารถเขียนคำ การเขียนเชื่อมโยงประโยคได้ บอกเล่าความรู้สึกต่อเรื่องราวที่ฟังได้

กิติมา บุญยศ (2554 : 94) ได้ศึกษาการใช้แนวการสอนภาษาแบบองค์รวมสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนโดยใช้นิทาน กลุ่มตัวอย่างชั้นอนุบาลปีที่ 2 และชั้นอนุบาลปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2554 โรงเรียนอนุบาลคหกรรมศาสตร์เกษตร ภาควิชาคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ผลการศึกษาพบว่า ความสามารถทางภาษาด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ของนักเรียนก่อนการทดลองและหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สรุปได้ว่า การจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบภาษาธรรมชาติอย่างเหมาะสมจะช่วยให้เด็กปฐมวัยมีทักษะทางภาษาสูงขึ้น

2. งานวิจัยต่างประเทศ

จากการการศึกษางานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการสอนตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติการพัฒนาความสามารถทางภาษาของเด็กปฐมวัยพบว่ามีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

ปาสา (Pasa. 2001 : unpagged) ได้ทำการวิจัย เรื่องการเปรียบเทียบผลการอ่านและการเขียนโดยการสอนภาษาแบบธรรมชาติ กับการสอนแบบปกติ โดยทำการเปรียบเทียบทักษะใน 3 ทักษะ คือ การเขียนสะกดคำ การอ่านออกเสียง และการอ่านจับใจความ ใช้เวลาการศึกษา 1 ปีโดยมีการสังเกต และบันทึกผลทุกเดือน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนกลุ่มที่ได้รับการสอนโดยวิธีสอนภาษาแบบธรรมชาติ มีระดับคะแนนเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนโดยวิธีสอนแบบปกติ

สตรัค (Sturke. 2003 : 1503 - A) ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ถึงการพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กในโปรแกรมการเรียนรู้ 2 ภาษาของเด็กอนุบาล และเด็กในระดับครึ่งเกรด และเกรดหนึ่ง และสำรวจเจตคติ การรับรู้ของพ่อแม่ต่อพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กนักเรียนที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นเด็กนักเรียนที่เรียนในโปรแกรม 2 ภาษา จำนวน 30 คนที่กำลังเรียนอยู่ในระดับอนุบาลและเด็กที่เรียนอยู่ในเทอมแรกของระดับเกรดหนึ่ง เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่แบบสัมภาษณ์ผลปรากฏว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างเด็กนักเรียน

ที่พูดภาษาอังกฤษ และเด็กที่พูดภาษาสเปนในโปรแกรมการศึกษา 2 ภาษา และจากการสัมภาษณ์พ่อแม่ทำให้ทราบว่าพ่อแม่มีความพึงพอใจกับโปรแกรมการศึกษา 2 ภาษา

เฟรช ซอเตอร์ (Fresh. 2003 : 2452 - A) ได้ศึกษาเพื่อสำรวจลักษณะเจตคติของครูระดับปฐมวัยต่อเด็กและพิจารณาเจตคติของครูที่แสดงออกทางด้านพฤติกรรมในห้องเรียนมีครูปฐมวัยทั้งหมด 157 คน ซึ่งมีระดับการศึกษาที่แตกต่างกันคือ การศึกษาพิเศษ ประสบการณ์และด้านจิตศาสตร์ ครูที่ศึกษาทั้งหมดเป็นเพศหญิงที่สอนเด็กระหว่าง 2-5 ปี ทางตอนกลางด้านตะวันตกของเมืองไทย ให้ออกแบบสอบถามมีการสังเกตโดยการบันทึกวีดีโอในขณะที่ครูกำลังสอนอยู่ระดับของการมีปฏิสัมพันธ์ใช้วิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ทางบวกของครูและพฤติกรรมในห้องเรียนทางลบที่มีต่อเด็ก การวิเคราะห์ความถดถอยใช้ทดสอบว่าลักษณะของครูสามารถที่จะคาดเดาเจตคติได้หรือไม่ และรูปแบบที่ได้รับการพัฒนานั้นก็เพื่อที่จะพิจารณาว่าเจตคติของครูเป็นสื่อกลางทำให้เกิดลักษณะ และพฤติกรรมในห้องเรียนได้หรือไม่ จากการศึกษาพบว่าการศึกษาพิเศษและประสบการณ์ในการสอนเด็กปฐมวัยมีส่วนสำคัญในการคาดเดาเจตคติ ส่วนด้านจิตศาสตร์นั้นไม่พบว่ามีส่วนช่วยเหลือในรูปแบบของการถดถอย รูปแบบที่เป็นสื่อไม่ได้ช่วยเหลือให้เกิดเจตคติและปีการศึกษาไม่ได้มีส่วนสำคัญในการคาดเดาพฤติกรรมในห้องเรียนทางลบ

กิลส์ (Gills. 2006 : unpagged) ได้ทำการวิจัยเรื่องอนาคตภาพของการเรียนการสอนภาษาแบบธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติของครูผู้ทำการสอนภาษาที่มีต่อการสอนภาษาแบบธรรมชาติ ผลการศึกษาพบว่า การเรียนการสอนภาษาแบบธรรมชาติในอนาคตมีสองแนวทาง คือ แนวทางที่หนึ่ง การสอนภาษาแบบธรรมชาติจะต้องสอนตั้งแต่เริ่มต้นของการเรียนรู้ และแนวทางที่สองการสอนภาษาธรรมชาติจะต้องให้ผู้เรียนนั้นมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน เพราะภาษาธรรมชาติเป็นพื้นฐานของการอ่านออกเขียนได้ของผู้เรียน

อัปสตัด (Uppstad. 2006 : unpagged) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความเป็นพลวัตของการยกระดับภาษาเขียน พบว่า ทักษะของภาษาเขียนที่มีความเป็นพลวัต ได้มีการพัฒนาให้มีความแตกต่างกันในแต่ละบุคคล โดยมีหลายแนวทางและหลายบริบท การวิจัยหลักและการสอนทักษะที่ยึดถือปรัชญาทางด้านภาษาเป็นหลักที่มีคุณค่าสูงขึ้นอย่างเป็นระบบและมีการอธิบายในเชิงสถิติปัญหาของการรับรู้คือ มีการอธิบายเฉพาะประสิทธิภาพที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างด้านเวลาโมเดลไม่มีความยืดหยุ่นเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการอ่านและการเขียน ในปัจจุบันมีบทความที่น่าเสนอถึงความพยายามที่จะเรียกว่า “หลักการใช้ตัวอักษร” ซึ่งเป็นโชคไม่ดีที่เป็นผลผลิตด้านการรับรู้และเป็นข้อจำกัดที่เกี่ยวข้องกันเมื่อเรามีความต้องการที่จะเข้าใจการยกระดับด้านการเขียนอย่างเป็นพลวัตการสรุปตีความในประเด็นดังกล่าวเป็นการตีความอย่างไม่สมเหตุสมผลที่ว่า ควรสอนออกเสียงหรือสอนภาษาธรรมชาติ ก่อนที่จะค้นหาเพื่อให้การรับรู้เกี่ยวกับวิธีการสอนที่มั่นใจได้ว่า ข้อตกลงเบื้องต้น เราควรเลือกที่จะวิธีการที่เป็นไปได้มากที่สุด หลังจากนั้นเราจึงมุ่งไปที่การรับรู้ให้แคลงซึ่งรวมไปถึงการยอมรับทั้งการออกเสียงและภาษาธรรมชาติ แต่เป้าหมายที่สำคัญคือการรับรู้ควรทำให้ครูและนักวิจัยมีความสามารถในการยกระดับภาษาการเขียนให้สูงขึ้น วิธีการที่เป็นทางเลือกใหม่คือ

การแนะนำเพื่อให้คงไว้ซึ่งการรับรู้ต่อการยกระดับภาษาเขียนเป็นหลัก นั่นคือการลดบทบาทการอธิบายโดยภาษาดั้งเดิม ได้แก่ หน่วยเสียง ควรให้ความสำคัญด้านทักษะไปแทนที่ ซึ่งเป็นโครงสร้างทางด้านภาษาพูดที่แสดงบทบาทที่เป็นไปได้ที่จะทำให้ยกระดับด้านภาษาเขียนมากขึ้น

แกนนอน และซอร์เวเยอร์ (Gannon and Sawyer. 2007 : unpagged) ได้ทำการศึกษาเรื่องภาษาธรรมชาติ และปัญหาด้านจริยธรรมในประเทศออสเตรเลีย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเด็นวิกฤตของภาษาธรรมชาติที่ส่งผลต่อเยาวชนของออสเตรเลียในด้านการสื่อสาร และ ด้านนโยบายทางการเมือง ผลการศึกษาพบว่า ภาษาธรรมชาติที่ใช้ในวงการสื่อสารมวลชนมีผลต่อการเรียนรู้ด้านภาษาของเด็กและเยาวชน โดยมีผลต่อการตอบสนองการอ่านออกเขียนได้ และส่งผลต่อพฤติกรรม การแสดงออกด้านจริยธรรมของเด็กและเยาวชนด้วย

สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรม และการจัดสภาพแวดล้อมอย่างเหมาะสมทั้งที่บ้านและที่โรงเรียนจะช่วยให้เด็กปฐมวัยมีทักษะทางภาษาสูงขึ้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 3 กรอบแนวคิดในการวิจัย